КОМИТЕТ ЗА КУЛТУРА - ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ "МУЗЕИ И ХУДОЖЕСТВЕНИ ГАЛЕРИИ"
БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ И МУЗЕЙ
ОБЩИНСКИ НАРОДЕН СЪВЕТ - КЪРДЖАЛИ
ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - КЪРДЖАЛИ

XXXIV
НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО АРХЕОЛОГИЯ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1988 Г.

КЪРДЖАЛИ
1989 Г.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: проф. Велизар Велков /отговорен редактор/
к.и.н. Здравка Христова /секретар/
ст.н.с. Ана Радунчева
ст.н.с. Диана Гергова
н.с. Петко Георгиев
ст.н.с. Станислав Станилов
Илия Попов
Елена Герджикова

ПРАИСТОРИЯ

Сираков, Н. (София)

МЕЖДУНАРОДНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПАЛЕОЛИТНИ НАХОДИЩА И КВАТЕРНЕРНАТА ИМ СРЕДА В КАРЛУКОВСКИЯ КАРСТ, ОБЩИНА ЛУКОВИТ

В разкопките на основните обекти в карстовия комплекс "Темната дупка" - "Проходна" се работи в Сондажи ТДI, ТДV и ТДII.

Приключено бе разкопаването на граветските пластове и окончателно бе установена последователността в развитието на тази културна традиция, така както е представена на изследваните обекти. Тъй като това развитие обхваща без прекъсване един рядко срещан по продължителността си период от 15 000 г., а именно от 28-то до 13.тото хилядолетие ВС, публикацията на резултатите ще бъде от съществено значение за историята на културата през втората половина на късния палеолит по нашите земи.

През отчетния сезон започна разкопаването на среднопалеолитните пластове. За сега са установени две фази на среднопалеолитното заселване в пещерата Темната дупка. Археологическият материал все още е в недостатъчно количество - от 3 кв.м., но все пак се установява преобладаване на зъбчатите ретуши и присъствие на леваллуазка техника. С други думи установените културни нива са свързани най-вероятно с по-късна фаза на балканския мустериен с левалуазка техника. Изясняването на хронологията на среднопалеолитното заселване остава обаче все още труден за решаване проблем.

поради излизането му под долната граница на метода С 14 - 45 000 г. вр. В сътрудничество с някои от добрите европейски лаборатории ние се стремим да компенсираме този недостатък с приложение на други методи като ТЛ и в това отношение вече имаме окуражаващи резултати от проби от обгорени кремъци, за сега от ранноориняшките пластове.

Свобода Сиракова (София)

СТРАТИГРАФСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ В РАЙОНА НА с.МУСЕЛИЕВО, ЛОВЕШКА ОБЛАСТ

На територията на основното находище бяха почистени профилите в сондажи: "Западен", "Основен", "Мелница" и "Эсъм". За стратиграфското изследване и за установяване на по-точни стратиграфски аналогии бяха подготвени и част от профилите разкрити извън територията на основното палеолитно находище. В резултат на тези изследвания се стигна до следните резултати:

1. Бе установен основен стратиграфски репер за всички обекти в находището. Това е прослойка от вулканична пепел, която индикира съществен момент в развитието на седиментологичните процеси в целия район. Тази прослойка или следи от нея във вид на лещи се установява в повечето профили и разделя стратиграфските секвенции на две части - долна и горна. Долната част е изградена от пластове свързани с ранния Вюрм и заселване от периода на средния палеолит. Горната част е свързана с интензивна льосова седиментация от втората половина на Вюрма и периода на късния палеолит.

2. Освен този стратиграфски репер бяха установени спомагателни такива от характерни палеопочви в съчетание с или без археологически материал.

3. Във втория етап на проучването бе извършено сравнение на всички профили. Тъй като първоначално бе установен по-голям брой спомагателни репери сравнителното проучване не бе затруднено дори в случаите, когато някои от тях липсваха. Разбира се, в някои части на находището, където действието на ерозионните и склоновите процеси е било твърде силно, еднозначната идентификация не бе възможна. Именно в това отношение е от изключително значение резултатът от последния сезон за уточняване на интерпретацията на такива профили и ограничаването й до два основни варианта без големи хронологически различия.

Стефанка Иванова (София)

РАЗКОПКИ НА КЪСНОПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ "ЧУЧУРА" /ОРФЕЙ 1/ В РАЙОНА НА С.БОРИНО, ОБЛАСТ ПЛОВДИВСКА

Бяха проучени 12 $м^2$ в западната периферия на разкопаваната до този сезон площ. По продължение на 30 м бяха направени разрези през седиментите до основната скала, както надлъжно, така и напречно на речната тераса и за пръв път бяха разграничени 14 литостратиграфски единици. Проучвания културен хоризонт е свързан със 7 пласт.

От изключителен интерес е разкриването на по-ранен /втори/ културен хоризонт. В новооткрития хоризонт се забелязват следи от "огнище", продължаващо в непроучената част, с добре изразена възможност за датиране по $С^{14}$. Допускаме възможността по-ранният културен хоризонт с "огнището" да е свързан с изградената от речни камъни валуни "структура".

Добитият кремъчен материал е типичен за тардиграветските култури /20000-15000 год. пр.н.е./ ядра - във всички фази на експлоатация; отпадъци от преработката и експлоатацията на ядрата; получаваните полусуровини - отломъци, пластини и пластинки; изработваните от полусуровините оръдия /стъргалки, граветски пластини, пластинки и върхове, резци, оръдия с полушийка и пр./. Част от оръдията са били изнесени от предвижващите се групи, но за типа им съдим по остатъците от тяхното производство /люспи от ретуш, характерни отпадъци/.

В.Николов, К.Рогева, Е.Сиракова, Н.Маджев (София)

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА ПРЕЗ 1988 г.

През отчетния сезон продължи и завърши проучването на първи строителен хоризонт. В северозападния ъгъл на жилище 2 бяха регистрирани останки от изградено на място зърнохранилище с квадратна форма. В източната част на постройката бяха установени останки от кръгло и четиристранно двуделно зърнохранилище. След останките от жилище 3 бяха и силно разрушени основи на пещ и глинобитно съоръжение. Под подовите мазилки на жилище 1, близо до северозападния ъгъл на постройката беше намерена добре запазена част от долна челюст на човек.

Към първи хоризонт се отнася и разчистеният в западната половина на разкопавания сектор мъжки гроб в хокерно положение.

Вторият строителен хоризонт беше частично разкопан на площ около 700 кв.м. Регистрирани бяха останки от четири постройки, от които само една беше частично проучена. В югозападната й част беше установено доста разрушено съоръжение: подиум, изграден от речни камъни и глина, и издигаща се над него глинена колона с височина около 0,85 м. Лицевата страна на подиума е замазвана няколко пъти, като горната му част е украсена с релефни висящи триъгълници. Лицевата страна на колоната е снабдена също с релефни триъгълници, които имат за основа страничните й ръбове. Оставащото в средната част на лицето пространство е боядисвано поне два пъти - с бяла и след това с червена боя.

Фината керамика от двата горни строителни хоризонта на Слатина е рисувана с виненочервена, кафява и бяла боя. Двата хоризонта се отнасят към втората половина на ранния неолит в централнобалканската зона.

В.Николов (София), Ст.Хилер (Залцбург), М.Кънчев (Н.Загора), П.Хьоглингер (Залцбург), Т.Кънчева (Н.Загора)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КАРАНОВО ПРЕЗ 1988 г.

В южния сектор беше разкопан пласт с дебелина от 0,30 до 0,70 м. Целият проучен пласт се отнася към началото на култура Караново II. Разграничени бяха три строителни хоризонта, в които бяха констатирани три места с последователно възстановявани жилища. В западната част на сектора бяха разкопани две четиристранни едноделни жилища. В северната част бяха констатирани две четиристранни постройки /едната двуделна/ и една разчленена къща, съставена от голямо помещение и малко до него. В източната част на сектора и трите постройки бяха от последния тип. Установени бяха и части от още поне четири къщи. Пещите обикновено са преустроявани. Проучени бяха основи от кръгли зърнохранилища, правени на място, а също и една многократно обмазвана глинена площадка /за приготвяне на храна/.

В процеса на разкопките бяха констатирани останките от две улици /проходи/ между къщите. Основната минава между северния и източния комплекс от къщи и има посока североизток-югозапад. Широка е 1,60-1,80 м. Непрекъснато удебеляваната настилка /достига 0,60 м/ е изградена от дребни ломени камъни и жълтозелена глина. Дължината на това трасе е около 18-20 м. Регистрирана е и една тясна напречна улица, минаваща южно от северния комплекс от къщи.

Фината керамика от пласта Караново II има кафяв цвят. Украсата е от плитки канелюри, а също и инкрустирана с бяло веществo орнаментация, получена чрез врязване, притискане с остър предмет или вдълбаване. В керамичния комплекс напълно отсъства червената ангоба.

Анета Бакъмска (Перник)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ГЪЛЪБНИК, РАДОМИРСКА ОБЩИНА

Разкопките на праисторическото селище Гълъбник се проведоха в два участъка. Първоначално се разкопа североизточната част на централния сондаж на дълбочина от 1,00 до 1,80 м. Раннонеолитният пласт е силно разбит от ями от раннożелязната епоха и средновековието. Открита е основа на силно разрушена пещ с части от съдове около нея. Сред находките внимание заслужават две антропоморфни фигурки - едната паралелопипедна, а с другата орнитоморфни белези.

В западния сондаж беше разкопана площ около 400 м^2 на дълбочина до 3 м. Откриха се части от стени на негорели жилища. Запазена е само обмазката от жълта глина с дебелина 8-10 см. Находките са малко на брой. Сред тях са няколко оръдия от камък, кремък и кост, части от няколко култови масички и много фрагментирана керамика като рисуваната е само с бяла боя и не се различава от откритата досега.

Р.Катинчаров (София), Жан-Пол Демуль, М.Лихардус (Париж), Ил.Кулов, М.Кулова (Благоевград)

ПРОУЧВАНЕ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.КОВАЧЕВО, САНДАНСКО

Работи се на площ около 1 000 м^2. Целта на проучванията беше:

1. Да се продължи проучването на първия раннонеолитен строителен хоризонт.
2. Да се проучи жилище № 1 в кв. К.
3. Да се премине към проучване на следващият хоризонт.

На дълб. 0.50 м в кв.А беше открита редица от дупки от колове в посока ЮЗ - СИ, които с двата си края образуват прави ъгли с по една дупка ориентирана в посока ЮИ. Във вътрешността на пространството се откриха на различни места хромел, хаван и обърната на 90° паничка. В случая става въпрос за жилищна постройка. Тя принадлежи към същото ниво маркирано от жилище № 1 в кв. К.

В кв. К продължи работата около пеща и хромелното съоръжение. Очерта се южната граница на жилището чрез редица от дупки.

В кв. Б се премина към проучване на следващия строителен хоризонт, който тук се очерта на дълб. 0,60 - 0,70 м.

Проучени бяха и няколко дълбоки ями с характерен пълнеж от дребни чакълести камъни и керамика, които се отнасят към средния неолит. Керамичният материал от тях намира аналогии със селището при с. Долна Рибница, Петричко.

Интерес предизвиква мраморната женска фигурка за първи път открита в този район. Най-близки аналогии има в Тесалия. Бялата рисувана керамика от този хоризонт намира много по-общи черти с другите раннонеолитни селища в България - Караново, Чавдар, Азмашката могила и др., за разлика от първия хоризонт. Продължават да съществуват локални особености, характерни за долината на Струма /ниски пръстеновидни столчета с три отвора, косо срязана горната част на съдовете и др./.

Я.Бояджиев (София), Ив.Вайсов (София)

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ "КРЕМЕНИЦА" ПРИ С.ТОПОЛНИЦА, ПЕТРИЧКО

Проучванията бяха съсредоточени в квадрати Л 16, К 15 и К 16, които обграждат от север и изток откритият през 1987 г. югозападен ъгъл на жилище 3.

В трите изследвани квадрата подовото ниво на I хоризонт се установи на дълбочина 0,35 - 0,45 м от съвременната повърхност. То е маркирано от петна светлокафява глина и концентрация на хромелни камъни, речни волутъци и керамични фрагменти.

В източната половина на кв Л 16 се разкриха деструкциите на пещ с диаметър около 1,I м. До западната страна на квадрата бе установена редица от дупки от колове, които имат диаметър от 0,13 до 0,25 м. Редицата има посока север-юг, като на 0,40 м от северния профил на кв. Л 16 завива под прав ъгъл в посока изток. Редицата от колове и деструкциите на пещта вероятно се отнасят към жилище от I хоризонт, разрушено при дългогодишната обработка на земята.

В пл. кв Л 16,4 се разчисти каменно струпване с неправилна кръгла форма и диаметър около 1,2 м. В него преобладават хромелните камъни, образуващи заедно с няколко речни волутъка външната част на кръга. Вътрешната част е запълнена с по-дребни камъни, керамични фрагменти и горели мазилки. Съоръжението продължава и в II хоризонт, като постепенно се стеснява към дъното си. Вероятно в случая се касае за яма от най-горния, незапазен хоризонт.

Керамика, открита в I хоризонт, е сравнително малобройна. Преобладават дебелостенните съдове - главно гърнета.

Л.Перничева (София), М.Грембска-Хулова, И.Кулов (Благоевград)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ "ДАМЯНИЦА", ОБЩИНА САНДАНСКИ

Проведоха се редовни археологически разкопки на къснонеолитното селище край с.Дамяница. Разкопките се проведоха на площ 300 м^2. Сваляше се орницата.

В най-късния пласт на селището следи от постройки. Керамиката е доста еднородна по структура и цвят. Формите на съдовете са цилиндрично конични и амфоровидни; често са снабдени с две вертикални дръжки, започващи от устието. Среща се черновърхова керамика. Характерен е рисуваният орнамент, нанесен с кафява боя върху оранжево червена повърхност. Той се среща в две разновидности - плътна лентовидна рисунка и рисунка от фино защриховани мотиви. Някои фрагменти имат двуцветен /в червено и кафяво/ орнамент, както и орнамент нанесен с битум.

Кремъчното производство и производството на каменни оръдия са много добре застъпени. Намериха се голям брой фрагменти от глинени идоли, изработени в характерния за късния неолит в района схематичен стил.

На настоящия етап на проучване археологическият материал от последния пласт на селището може да бъде датиран към края на късния неолит. Очевидни са някои паралели с праисторическото селище Кременика край с.Тополница.

И.Ангелова (Търговище)

ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ "РЕЗЕРВАТА", ТЪРГОВИЩКО

Разкопките са извършени на площ от 2 дк. След премахване на хумоса на дълбочина до 0,50 м се достига до 6 големи петна от струпани едри горели, червени мазилки, 40 бр. ями и разпръснати камъни, които на отделни места се подреждат като основи на жилища.

За всички ями е характерно следното: те имат диаметър от 0,80 до 1,00 м; изчерпват се на дълбочина от 0,20 до 0,40 м; запълнителят им е черна пръст примесена с бяла пепел, дребни червени мазилки и камъни. Находките открити в тях са предимно кремъци. Почти липсват керамични фрагменти. Само в една яма се откриват керамични фрагменти, характерни за XII-XIV век.

Сред петната от горели червени мазилки се откриват каменни хавани и кремачни фрагменти от неолита. Проучено бе само петното в планквадрати Р и С - 22. След вдигането на мазилките бе разчистено жилище със запазена пещ, подвижни хромелни камъни, добре запазена подова замазка, 41 бр. тежести от тъкачен стан и две стени със запазени размери: дължина 5,50 х 3,50 м, ширина 0,25 м и височина 0,40 м. Откритите оръдия на труда керамични фрагменти и съдове датират жилището към средненеолитна култура Караново III.

Сред разчистената мазилка в планквадрати О и П-15 и пепеливия слой в пк Т-19 се откриват съдове и керамични фрагменти, които датират намиращите се тук жилища от ранноенеолитна култура Поляница.

Керамичните фрагменти открити сред запазените каменни основи от жилища ги датират от късната бронзова епоха.

От средновековния некропол, който нарушава всички съществували тук праисторически селища бяха проучени 5 гроба с което общия

брой на погребенията от средновековния некропол от XII - XIV в. стана 132 бр.

П.Станев

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НЕОЛИТНА СЕЛИЩНА МОГИЛА САМОВОДЕНЕ ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

През 1988 година продължиха спасителните археологически разкопки в западната част на селищната могила в сектори VI и VII. Проучванията се проведоха върху площ от 1 900 м^2.

Още в началото на сезона в една яма от ранния неолит се откри череп с рога от тур.

При зачистването на кладенеца на дълбочина 3,00 м бе достигнато измазано дъно със следи върху него от овъглени дървета, а по стените следи от опалване. В непосредствена близост до него в посока към култовото съоръжение се откри пасаж от ранннеолитни керамични фрагменти, животински кости, каменна маска от долнокреден корал и една много добре изработена фигурка на глиган. Всичко това доказва култовия характер на кладенеца.

В сектор VII^{в} се откри пещ състояща се от пет пещни камери, две или три свързващи гърловини /сводове/ и една горивна камера. Пещи с дълга смесителна гърловина са открити в Леу и Кърча-Виадукт в Олтения - С.Р.Румъния. Пещите от Олтения притежават по две пещни камери. Пещите от Самоводене и Олтения освен типологически са близки и хронологически /Самоводене-края на средния неолит, Кърча - среден неолит, Леу - късен неолит/. Те още един път доказват етнокултурната близост на обитателите на земите на Долния Дунав през средния и късен неолит.

К.Кънчев (София), З.Попов (Русе), Р.Кожухаров (Русе)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ РАЗКОПКИ НА РУСЕНСКАТА СЕЛИЩНА МОГИЛА

Проучени бяха културните наслоявания на III, IV, V и VI хоризонт, които са частично опожарени. Цялостно и частично са разкрити 117 жилища, сред които преобладават двуделните. Планировката на III, IV и V хоризонт е близка до тази на I и II хоризонт, докато при VI хоризонт тя е с недобре изразена строителна концепция. Фиксираните пещи по хоризонти са малко на брой, което показва, че тези с по-високи основи са били разрушавани при подравняването на терена. Установено бе, че наситеността на културните наслоявания на III, IV, V и VI хоризонт с масов материал и находки е занижена.

Фрагментите от глинени съдове със среднодебели стени доминират сред масовия керамичен материал. Те са с конична, биконична, цилиндрично-конична, бицилиндрична и есовидна профилация. При устията най-често се срещат правите. От украсата най-използувана е барботинната - 21,73 % от керамиката, докато графитната съставлява 7,35 %.

От четирите проучени хоризонта са открити 100 глинени съда и 30 похлупака.

Откриха се общо 6152 артефакта, от които кремъчните са 89,5 %, следвани от каменните - 4,5 %, костно-роговите - 3,5 %, глинените - 1,9 %, докато артефактите от раковина и мед съставляват само 0,6 % от тях.

Отделни човешки кости се разкриха в различни участъци на III, IV, V и VI хоризонт.

Сред остеологическия материал впечатляват костите от едрите бозайници, прешлените от различни видове риба, както и черупките от речната мида "Унио".

И.Ангелова (Търговище)

ПРАИСТОРИЧЕСКИ НЕКРОПОЛ КРАЙ ГР.ОМУРТАГ

Некрополът се намира на 1 км северно от центъра на гр.Омуртаг в местността "Пчелина".

Разкопките се провеждат на площ от 500 м^2.

Погребенията са подложени на дълбочина от 0,20 до 0,60 м. И трите са силно свити в положение хокер наляво. Гробен инвентар има само в гроб № 1. Това са глинен съд и капак характерни за началото на късния енеолит. Те датират некропола към I фаза на културата Коджадермен - Гумелница - Караново VI.

В някои от проучените сектори се откриват керамични фрагменти от средновековни съдове IX - X в. и дръжки от съдове характерни за бронзовата епоха.

Неделчо Попов (Шумен)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ ГР.СМЯДОВО, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

Продължи проучването на IV строителен хоризонт в част от западната половина на могилата. Достигната е дълбочина 2,50 м. Напълно или частично бяха разкопани районите на три от локализираните в предишните сезони жилища и пространството между тях. Установиха се точните планове и размери на жилища № 6 и № 8.

Локализирани бяха и две нови жилища. На жилище № 13 бяха открити дупки от колове само от северната и източната стена, а на жилище № 14 - от северната, западната и източната стена и по този начин се установи, че в посока запад-изток жилището има дължина 7,00 м.

Сред находките особен интерес предизвиква култов съд, открит в югозападната част на жилище № 14. Той представя митично животно с тяло на водоплаваща птица и глава, наподобяваща глава на сърна.

Продължи проучването на IV строителен хоризонт в стратиграфския сондаж в източната половина на могилата. По струпването на опожарени стенни мазилки бяха локализирани 3 жилища.

Масовият керамичен материал и получените находки са идентични с тия от западната половина на могилата и потвърждават вече предложената за IV строителен хоризонт датировка - II фаза на културата Коджадермен-Гумелница-Караново VI.

Х.Тодорова (София), Т.Димов (Толбухин)

ПРАИСТОРИЧЕСКИ НЕКРОПОЛ НА БРЕГА НА ДУРАНКУЛАШКОТО ЕЗЕРО

През месеците август и септември 1983 година продължиха разкопките на некропола оставен от обитателите на селищната могила. Големият остров в Дуранкулашкото езеро на север и на запад в квадрати: 8, 9, 10, 15, 18, 22 и 26. Общо проучената площ на дълбочина от 1,80 до 2,20 м е 1 375 м^2. Открити бяха нови 159 погребения, с които общият брой на гробовете в некропола достигна 1 034.

Установено беше, че на запад носовидното възвишение, върху което е бил разположен некропола, в древността е било с чувствително по-стръмни от съвременната конфигурация склонове. Това личи от разликите в дълбочините, на които се достига жълтия льос и все по-големите дълбочини на разположените на изток и юг погребения.

В квадрати 8, 15 и 22 гъстотата на гробовете постепенно намалява.Очевидно по линията на западния край на възвишението минава западната граница на некропола. Гробове продължават да се откриват на север от досега проучената площ в квадрати 9 и 10. Прави впечатление сравнително голямото отклонение в ориентацията на главите на погребаните /между 30 и 50^0/в североизточна посока. В хронологическо отношение тук преобладават къснонеолитни и ранноенеолитни гробове - културите Хаманджия III-IV и Сава I.

Откритият погребален инвентар е сравнително беден - най-често едно малко биконично съдче около черепа. В близост до гробовете, обаче, се проследяват останките от извършвани погребални угощения /тризни/. Те допълват знанията ни за този елемент от погребалния ритуал, който бележи своя разцвет в края на новокаменната и началото на каменно-медната епоха. В центъра на ранноенеолитната част от некропола се откриха редици от по няколко гроба, следващи конфигурацията на древния терен. Черепите имат подчертано европеидни белези.

В квадрат 10 бяха открити четири гроба от по-късен хронологически период. Единият - гр. 982, хокер на дясно с глава на север е придружен от медна кама усатовски тип с костена дръжка. Той се отнася към края на преходния период между енеолита и бронзовата епоха. Другите три - 985, 990 и 1028, слабо свити хокери на ляво и ориентация изток-запад, по начина на полагане на трупа, червено оцветените скелети и няколко дребни керамични фрагмента, открити в гроб 1028, се отнасят към ранната бронзова епоха - начало на култура Чернавода III. Може да се предполага, че други такива гробове ще се открият в посока север-североизток от квадрати 10 ф и 10 ш.

В квадрати 18 и 19 беше открита редица от антични ями с диаметри между 1,50 и 1,70 м. Те са вкопани в жълтия льос и имат слабо крушовидна форма. Открити са фрагменти от амфори, елинистически съдове, амфорни печати от о.Хиос, кости от жертвени животни и др.

В квадрат 10 се откриха и тринадесет ранносредновековни погребения в каменни кутии. С проучените 14 през 1979 г. средновековните погребения в тази част на нивата стават 27.

Разкопките през 1988 г. позволяват някои изводи:

1. През средния и късния неолит погребалния инвентар е сравнително беден, а понякога въобще липсва. Край някои погребения се откриват поставени цели глави от едри тревопасни животни, а край други части от тях. В края на неолита все по-често се срещат съдове в гробовете /често миниатюризирани копия/ и останки от тризни.

2. Епохата на ранния енеолит е време на богати погребални угощения, в които символично е вземал участие и мъртвия, за когото е била отделяна част от ритуалната храна. В това отношение се забелязват и началните признаци на имуществени /социални, съсловни/ различия.

3. През късния енеолит ритуалът добива по-частен и по-абстрактен характер. Тризните изчезват напълно. Погребалният инвентар е богат и разнообразен, но в по-голямата си част е миниатюризиран. Налице е подчертана социална диференциация.

Х.Тодорова (София)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКА СГРАДА В КВ.ПОДУЕНЕ, СОФИЯ

Спасителните разкопки на площ 100 м^2 бяха проведени през април. Проучена е сграда, разположена в източния край на Подуенското плато. Селището, от което произхожда сградата, е еднослойно и рядко застроено. Декструкциите от запазената част на сградата се състоят от опалени до червено, на места остъклени мазилки. Стратиграфията на обекта свидетелствува за двуетажна сграда, като от втория й етаж, над декструкциите на масивно таванска платформа, бяха открити съдове.

Размерите за запазената част от долния етаж са 4.50 х 3.50 м ориентирани с тесните си страни изток-запад. Стените, на места запазени до 30 см височина, са дебели 35-25 см и са изградени от плет трикратно обмазан с глина. Ъглите са заоблени и от вътрешната страна снабдени с глинени предградки. Пещта и хромелното съоръжение се намират в северозападния ъгъл, тъкачният стан - до южната стена, а входът - от към източната страна на сградата.

От правоъгълната пещ е запазен 0.30-0.20 м висок правоъгълен подиум запълнен с речни валуни и фрагменти керамика. Пещта е ремонтирана два пъти, както и стените. Подът на сградата е представлявал дървена необмазана платформа, издигната на пилони на 15-20 см над терена.

Около пещта и в ъглите на сградата бяха открити многобройни керамични съдове. Сред тях личат - питоси, гърнета, кани и вазовидни съдове с капаци, купи, паници и блюда.

Керамичният комплекс има многобройни аналогии извън Западна България, а именно с фазата $Д_2$ на културата Винча, с финалните фази на културите Канань и Данило, с IV фаза на културата Марица, IV фаза на културата Хамангия и пр. Това дава основание комплексът да бъде отнесен към средния енеолит. Той запълва отчасти до сега съществуващата в Западна България празнина между културите Градешница и Криводол, поради което го определям като Протокриводол.

А.Радунчева (София), Б.Колева (НАМ - Пловдив)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНИЯ КУЛТОВ ЦЕНТЪР ДО С.ДОЛНОСЛАВ, ПЛОВДИВСКО

Продължиха разкопките на енеолитния култов център до с.Долнослав. Работи се върху източната част на могилата. В този сектор беше допроучен плана на I-ви строителен хоризонт от времето преди реконструкцията в централната му част. В процеса на работа бе установено следното:

1. Първоначално застроената площ на първи строителен хоризонт е имала форма на многолистна детелина. Свещената територия се е отделяла от околния терен чрез един разделителен пояс, направен от изпечена глина и дебело обмазан с магнезит и бяла пръст. Бялата обмазка е започвала от стените на най-външните постройки, минавала е върху разделителния пояс и е покривала целия склон на могилата /вис.4 м/ до самата й основа.

2. През този период входа към комплекса е бил разположен на източната страна и е бил оформен стъпаловидно от две големи човешки фигури.

3. Цялата южна страна на могилата е била покрита с огромни по размер релефи, изработени от каячва, червена и бяла пръст.

4. Открити бяха и три нови храма, унищожени при реконструкцията в централната част на хоризонта.

5. Установено бе наличието на по няколко преправки в подовите нива на проучените през предходните години, храмови постройки.

Р.Катинчаров, В.Николов (София), Ил.Илиев (Ямбол), Фр.Бертемес, Я.Лихардус (Саарбрюкен)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ С.ДРАМА, БУРГАСКА ОБЛАСТ

През 1988 г. продължиха съвместните проучвания на българо-западногерманската археологическа експедиция на селищната могила край с.Драма, Бургаска област. От българска страна ръководството се осъществява от ст.н.с.Р.Катинчаров, а от западногерманска - от проф.Я.Лихардус. В работата на експедицията взема участие и екип

от 14 души западногермански студенти. През изтеклата кампания в дейността на експедицията взеха участие и унгарския учен проф.д-р Бьокони и чехословашкия археолог д.р Иван Павло. Работи се 50 дни с около 45 души работници.

Проучванията се водиха предимно върху североизточния сектор на могилата на площ от около 1,100 м^2. Работата на екипа бе насочена предимно към проучване на останките от селището от периода Караново VI. Изцяло бе проучено частично откритото през 1987 г. опожарено жилище от Караново VI. Изградено е с традиционната техника на плет и кал, с дървен гредоред върху пода. Общо в жилището бяха открити над 80 броя глинени съдове и оръдия на труда.

При заложения северно от разкрития и проучен вече окоп от средната бронзова епоха сондаж бе регистрирано наличието на още един окоп, керамичния материал в който е от периода Караново V и Караново VI. Поради предстоящата кофекция на коритото на р.Калница, която тече в непосредствена близост до селищната могила, на около 250 м югоизточно от могилата, на десния бряг на реката, където в предходната кампания бяха открити фрагменти керамика от късния неолит, бе заложен сондаж с размери: 10 м СИ-З север-юг - 1 м. На дълбочина около 1,35 м излязоха фрагменти керамика от късния неолит и останки от жилищни съоръжения, които маркират един жилищен хоризонт на селище от късния неолит. Между материалите бе открита и една напълно запазена антропоморфна седяща женска фигура от късния неолит. На дълбочина 1,50 м обаче започна да излиза подпочвена вода, поради което работата бе преустановена. През следващата година проучванията ще продължат.

Ст.Чохаджиев (Кюстендил)

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М."ЧАРДАКО" КРАЙ СЕЛО СЛАТИНО, КЮСТЕНДИЛСКО

Целта на проучванията през 1988 г. бе да се разкопаят контролните профили. Те са с обща дължина 105 м и имат ширина около 1 м. Височината им е различна, в зависимост от наклона на материковия терен - от 0,30 м в източната до 2,20 м в западната част на селището.

Във всеки строителен хоризонт бяха разкрити части от основи на пещи или глинобитни съоръжения, известни ни от предишни сезони.

Откритите оръдия на труда, керамични съдове, антропоморфни и зооморфни фигурки повтарят известните ни типове и допълват проучените по-рано комплекси.

С проучването на профилите завършиха и проучванията на селището.

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

Вълка Илчева (В.Търново)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ХОТНИЦА-ВОДОПАДА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКА ОБЩИНА ПРЕЗ 1983 Г.

През 1988 г. продължиха разкопките на праисторическото селище в местността Водопада край село Хотница, разположено на 2,5 км западно от селото, на десния бряг на река Бохот. Разкопките се извършиха на два етапа с прекъсване средно с 20 работника пенсионери върху площ от 1025 м^2. Работи се в квадрати V_{12-25}, VI_{21-25}, VII_{1-25}. Установено беше наличието на културни пластове от средновековната и къснобронзовата епохи, както и от преходния период от енеолита към бронзовата епоха.

В кв.V_{13}, на дълбочина 0,70 м. от повърхността се разкри част от силно разрушено глинено съоръжение от частично опожарено жилище от старобългарската епоха - IX - X век. Запазени са глинени стенички от изток и запад и разрушена глинена мазилка между тях с много пепел под нея. Пространството с разрушенията има размери 1.30/1,20 м.

В източната периферия на обекта, в кв.$VII_{10,11,19,20,23}$, $VII_{24 и 25}$ се разкри пласт от късната бронзова епоха, който започва на дълбочина 0,40 м. от повърхността. Съоръжения не се откриха. В кв.VII_{15} и VII_{20} се разкри компактна маса горяла стенна мазилка от разрушение на жилище.

От първи строителен хоризонт на селището от преходния период от енеолита към бронзовата епоха съоръжения не се откриха. Към втори строителен хоризонт на същото селище се отнасят разкритите две вкопани пещи-тандири, с които общият брой на тези съоръжения достигна цифрата 9. В кв.V_{17} се разкри вкопана в стерилната почва цилиндрична яма с диам. 1,10 м, почистена на дълбочина 0,85 м. Ямата продължава в дълбочина.

Иван Панайотов (София), Стефан Александров (Варна)

РАННОБРОНЗОВОТО СЕЛИЩЕ ДО С.МИРОВЦИ /ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ/

През 1988 г. продължи сондажното проучване на селището. Поставени бяха четири нови сондажа с дължина от 5,00 до 20,00 м и с широчина 1,5 м. Получените стратиграфски данни се покриват напълно с тези от 1987 г. тревна покривка /0 - 0,05 м/, аморфен културен пласт без следи от каквито и да било съоръжения , но съдържащ фрагменти стенна мазилка /0,20 - 0,45 м/, материк. В културния пласт се откриват керамични фрагменти, работени на колело и на ръка както и ограничен брой кремъчни пластини и животински кости.

Керамиката на колело датира от VIII - IX в. Тази на ръка е силно фрагментирана, изработена от глина с примеси от дребни камъчета и пясък. Водещи форми са паниците с конусовидно тяло и фуниевидно устие, понякога имащи и хоризонтални тунелести дръжки, и дълбоките съдове, украсени с няколко успоредни хоризонтални релефни ленти, разположени под устието. Към типовете украса се добавят и тези, изработени чрез насечки или канелюри. Находки липсват.

Откритите през 1988 г. материали потвърдиха и допълниха представата за праисторическото селище и позволяват то да се синхронизира с тези от Дуранкулак, Хотница - Водопада /горен пласт/, и в културно отношение да се свърже с културата Чернавода III.

А.Йоцова (Видин)

СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО С.ГРАДЕЦ, ВИДИНСКО

Проучваният по линия Е III строителен хоризонт е сравнително добре запазен и е маркиран с останки от горели подове и основи на пещи, горява стенна мазилка, пепел и въглени. Тук оръдията на труда са представени от няколко кремъчни ножове и пластинки, каменни чукалки и неукрасени прешлени за вретено.

Глинените съдове, предимно фрагментирани, са изработени от глина, обилно примесена с пясък и имат сива и червена шуплеста повърхност. Най-многобройни са чашите с висока лентеста дръжка, без украса. Често са срещат и фрагменти от паници със завит навътре ръб на устието, снабдени с хоризонтално пробити тунелести дръжки и дълбоките съдчета с отвесни къси израстъци под устието. Внимание заслужават и паниците с тяло във форма на обърнат пресечен конус и равно дъно. Ръбът на устието, широк и косо отрязан навътре в повечето случаи е украсен с врязани или вдълбнати линии, образуващи остри ъгли.

Ал.Г.Бонев, Г.Александров

СОНДАЖ КРАЙ ЯЗОВИРА ПРИ С.РАСОВО, МИХАЙЛОВГРАДСКА ОБЛАСТ

Сондажните проучвания бяха извършени край северния бряг на язовира до с.Расово. Регулярен културен пласт не бе открит. Намерена бе тракийска керамика на ръка и на колело. В едно по всяка вероятност полувкопано жилище бяха открити много фрагменти от керамика, отнасяща се към културата Коцофени-Магура - ранна бронзова епоха в Северозападна България.

Р.Катинчаров, В.Мацанова, Д.Генов (България), Н.Я.Мерперт (СССР)

БЪЛГАРО-СЪВЕТСКА ЕКСПЕДИЦИЯ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С.ЮНАЦИТЕ, ПЛОВДИВСКА ОБЛАСТ

През 1988 г. продължиха разкопките на българо-съветската експедиция на селищната могила при с.Юнаците. Завърши проучването на XVII строителен хоризонт, който се явява най-ранния от културния пласт на бронзовата епоха. Установено бе, че жилищата от този хоризонт имат два строителни периода. Вторият /по-късният/ бе проучен през археологическия сезон на 1987 г., а първият през този сезон.

Нивото на жилищата от първия период е фиксирано на дълб. 5.33-5.43 м в северния и 6.30-6.70 м в южния сектор на могилата. Субструкцията им е навлязла дълбоко в културния пласт на халколита. Промените в плановете на жилища № 46, 47, 48, 49, 50 и 51 и планировката на селището са незначителни.

Количеството на откритите в жилищата оръдия на труда, изработени от кремък, кост, рог, камък и глина са малко. Керамиката не се различава от по-горните XVI и XV хоризонт.

От особено значение за датировката на селището са: малкото съдче с две симетрично разположени дисковидни хоризонтални дръжки с вертикална дупчица в средата, урна, модел на брадва и котва и др. Находките намират аналогии сред материалите от културите Езеро А, Болерац - финална фаза, Баден I и Коцофени I.

В пространството извън жилищата от ранната бронзова епоха и особено в централната част на проучваната площ се откриват предимно материали от късния халколит - III фаза на културните комплекси Коджадермен - Гумелница - Караново VI и Криводол - Салкуца - Бубани.

В района на жилището, разкрито през 1986-1987 г. и принадлежащо на културния пласт от късния халколит, бе разчистен пети човешки скелет, станал вероятно жертва на пожара, унищожил последното селище от този период.

Резултатите от археологическите проучвания на селищната могила при с.Юнаците имат важен научен принос за изясняване на редица въпроси, свързани с генезиса на ранната бронзова епоха и прехода от късния халколит към бронзовата епоха в Тракия.

М.Кънчев, Т.Кънчева (Н.Загора)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА И РАННА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА - ОВЧАРИЦА-2, 1988 ГОДИНА

През 1988 година продължиха археологическите проучвания на праисторическото селище от бронзовата и ранножелязната епоха - Овчарица-2, северно от с.Староселец.

Разкопките се извършиха в северозападната, североизточна и централна част, на площ около 5 дка. Продължи на северозапад и североизток проучването на отбранителния ров и крепостната стена, които продължават и на юг от изток и запад.

В централната част на селището, на площ от 2 300 м^2 се проучи пластта от старожелязната епоха - отговарящ на Троя VIIв2 и пласта от раннобронзовата епоха. Откриха се 22 ями със сферична и цилиндрична форма от раннożелязната епоха, голям брой късове с тухлена стенна мазилка, цели и фрагментирани глинени съдове, които се отнасят към ранния халщат.

На дълбочина 0.50 м се проучи пласта от раннобронзовата епоха. Откриха се плановете на две вкопани жилища. Те са с правоъгълна, почти квадратна форма.

На дълбочина 0.70 м се откриха и археологически материали от късния неолит. Те се ограничават на сектор от около 400 м^2.

Р.Катинчаров, Д.Гергова (София) с колектив,А.Стронк (Амстердам) с колектив, Х.Сузуки(Токио) с колектив

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С.ДЯДОВО, НОВОЗАГОРСКО

През 1988 г. продължиха проучванията на селищната могила при с.Дядово. С оглед изясняването на цялостната стратиграфия на могилата продължи работата на статиграфския сондаж на могилата в северния и край, заложен през 1977 г. с изследването на пласта от енеолита. Достигната бе дълб. 5.00 м. Проучени са останките от три хоризонта, от които най-горният е силно разрушен. Във II и III хоризонт бяха открити основи на пещи, редици от дупки от колове и греди за укрепване на двускатен покрив.

Бяха намерени голямо количество цели и фрагментирани съдове идолна пластика, две медни игли. Съоръженията и материалите датират проучените хоризонти към късния период на халколита, култура Караново VI - Коджадермен - Гумелница.

На цялата площ на могилата продължи проучването на IV - V хоризонт. Открити са отделни съоръжения - основи на пещи, питоси, керамични струпвания, както и части от жилища, от които най-добре е запазено жилище с абсиден план в югозападната част на могилата с под от трамбована глина, огнище, глинени съдове и други предмети.

Започна проучването на рова, ограждащ ЮИ част на могилата и прорязващ съоръженията от IV хоризонт. Ширината му варира от 1 до 2,60 м. Запълнен е на места с камъни, късчета мазилка и фрагменти керамика и има V образно сечение.

С оглед изясняването и структурата и функциите на каменния разсип, концентричен на рова и разположен в ЮИ сектор на могилата бе направен сондаж с размери 5 х 1 м. Бе установено че разсипът запълва ров с ширина около 5 м, концентричен на първия. В него бе намерено скелетно погребение.

Откриването на двата концентрични рова на могилата поставя въпроса не само за тяхната функция, но и изобщо за промените, настъпили в живота на селището в края на ранната и началото на средната бронзова епоха - времето, към което могат да се отнасят проучваните хоризонти.

В СЗ част от могилата продължи проучването на пласт от сива пръст, в която се намират находки от късната бронзова епоха, между които и по-голямо керамично струпване в кв. № 19.

Проучванията през 1989 г. ще продължат с оглед цялостното проследяване на стратиграфските напластявания на могилата в сондажа, както и по-пълни наблюдения върху структурата и функциите на двата рова и промените на облика на селищата от следващите по.ранни хоризонти.

Г.Кулов (Кърджали), Г.Нехризов (София)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ОТ КЪСНОБРОНЗОВАТА И РАННОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА ПРИ С.СТОМАНЦИ, ХАСКОВСКА ОБЛАСТ

През м.октомври 1988 г. се проведоха спасителни археологически проучвания в м."Зли връх" при с.Стоманци, общ.Кирково.В северната част на хълма беше заложен сондаж с обща площ 125 кв.м.

Установи се, че културния пласт е с дебелина 0,45 - 0,48 м и е сериозно нарушен при залесителни и строителни дейности. Жилищни нива не се регистрираха. В три от работните квадрати се попадна на струпвания от ломени камъни. Откриха се два глинени прешлена за вретено, едно кремъчно острие със следи от смола, части от горяла глинена мазилка и около 1900 керамични фрагменти.

Глинените съдове са работени на ръка от глина с примеси и са неравномерно изпечени. Фината керамика е представена от чаши, кани, някои видове паници и гърнета. Преобладават съдове с огладена и по-рядко излъскана повърхност, врязана, щемпелувана, набодена украса и канелюри. Грубата керамика е представена с два вида съдове - с равна, но незагладена и с грапава повърхност, пластичната и врязаната украса.

Близките аналогии с материали от Родопите, Тракия и Македония дават основание за датиране на обекта при с.Стоманци в късно-бронзовата и ранножелязната епоха.

В.Велков, Л.Гетов, Л.Делев, К.Рабаджиев (София)
Н.Танчева-Василева, Ил.Илиев, Д.Драганов, Г.Рибаров (Ямбол)
Д.Николов (Ст.Загора)

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ И НЕГОВАТА ОКОЛНОСТ

През 1987 г. продължават редовните разкопки в тракийския град Кабиле и в неговата околност.

1. Акропол на Кабиле /"Зайчи връх"/ /В.Велков/

През 1988 г. се работи на два сектора: разкриване на откритото през 1987 г. второ светилище, долепено до откритото в североизточната част малко светилище, и разкриване на пространството между това светилище и скалата с релефа, т.е. с южния вход.

Разкриването на второто светилище установи, че се касае за площадка, оформена върху скална основа с каменен праг. Това е площадката до която достига източния проход. Стъпилият на площадката се изправя пред голяма скала, допълнително оформяна като човешка глава със жлеб наподобяващ уста. Образът особено добре може да се види и осмисли, като се гледа от долу в началото на източния проход. В жлиба се откриха фрагменти от местна керамика, при разчистването на площадката в пласта, непосредствено над нея се откриха фрагменти от

местна керамика, от елинска, чернофирнисова керамика, бронзова монета /македонска/ - Филип II с образ на конник от обратната страна. По информация от Д.Драганов се касае за постумна филипова монета, издадена може би в периода 330-320 г. Откри се амфорен печат, с надпис: на Херотим, АН. Подобни печати са известни и други от Кабиле, с неустановен произход /по данни на доц.Гетов/.

При разкриването на втория сектор, всред скалите бе открита част от античен ъглов корниз с добре запазен акротер /капител/. Корнизът е бил счупен още в древността. Изработен е от песъчник. Подобен корниз /датиран общо през IV век пр.н.е./ се открива за пръв път в Кабиле. Той е доказателство за съществуването на сгради на самия акропол. Проучването на целия сектор ще продължи през 1989 г.

2. Проучване на селищната могила "Ясатепе" /Ил.Илиев/

Целта на разкопките през 1988 г. бе да се уточнят северната и източната граница на селището от късната желязна епоха върху могилата, да се доразкрие изцяло откритото през 1987 г. жилище. Проучена е площ приблизително от около 800^2 в североизточната част на могилата.

При снемането на пласта, съобразен с нивото на откритото жилище се достигна до сивочерен твърд пласт, който маркира тогавашното ниво. Бяха открити жилищни съоръжения и множество ями с различна форма, големина и пълнеж. Количеството керамика, откривано в пласта, бе относително малко. Окончателно бе разкрито жилището. Подът му е неравен,силно трамбован, наклонен в посока юг-югозапад. Имало е момент, когато жилището е горяло, тъй като подът в по-голямата си част е изпечен, след като жилището е било изградено на същото място, като подът е бил вече подравнен. На отделни места върху пода е запазена втора замазка. Вероятно при второто изграждане е намален и размерът на пещта, намираща се в югозападния ъгъл на жилището. В съседство бе открита част от голяма пещ, част от свода на която бе рухнал върху пода на пещта. Пред нея - ямичка за пепел. В останалата площ бяха разкрити още няколко останки от пещи. Пред една от тях имаше трамбована площадка, върху която бяха открити фрагменти от питос. В ямите бяха открити фрагменти и изцяло запазени глинени съдове. Един от тях вероятно е бил предназначен за изпичане на питки. В друга яма бе открит фрагмент от мраморна оброчна плоча, чиято датировка ще уточни датата на запълване на ямата.

Досегашните наблюдения посочват, че приблизителната площ, заемана от това селище - периода IV - I век, е около 2500^2. През следващата година, 1989, ще се проучва селището върху северозападния сектор на могилата, за да се уточни северната му граница.

5. Кабиле от елинистическата епоха /Л.Гетов, К.Рабаджиев/.

В сектор V проучваният участък обхващаше площ от 250^2. Поради значителната си площ този участък предлага добри възможности за стратиграфски наблюдения. На достигнатия етап на проучвания се установи следната последователност на напластяванията: пласт от късната античност с дебелина до 1.70 м със слабо запазени нестабилни застройки. Тук бе открита нова трета поредна керамична пещ, напълно аналогична на тези от 1987 г.; под пласта на късната античност следва пласт от елинистическата епоха, чието проучване ще се осъществи през 1989 г. Липсва стратиграфски ясно изразен пласт от римската епоха.

В сектор IX проучванията бяха ограничени в западната му част върху площ от 100^{2}м. На нивото на останалата част от сектора бяха открити нови ями с конична и цилиндрична форма, аналогични на досега откриваните. Тук бе открита яма с колективно погребение, което ще бъде изчерпана през настоящата година. Открити са засега няколко десетки добре запазени човешки черепи. Проученият тук участък потвърди досегашните наблюдения относно стратиграфията.

4. Кабиле през късноримската епоха (Н.Танчева-Василева)

През 1988 г. завършиха проучванията на раннохристиянската базилика, разположена в укрепения късноантичен квартал на военния лагер. Тя представлява едноапсидна, трикорабна сграда с двор от запад. В южната част на двора бе открит баптистерий във формата на кръстовиден басейн. Конструктивната схема на базиликалния план се образува от сравнително тесни стени, от 2 реда колони и от дървена покривна конструкция над тях. Колоните лежат върху зидан непрекъснат стилобат. Притворът на базиликата е еднопространствен, неразчленен. Подът в трите кораба на базиликата е послан с тухли, местно производство. Баптистериите с квадратна форма, какъвто е открит в тази базилика намират паралели и в други случаи, известни от Средиземноморския изток и Балканите. По своя план базилика № 2 намира паралели в други базилики на Балканите и в открити у нас в Перник, Добри дял /Зарненско/, Барутин /района на Смолян/, Кричим Хисар и др. Аналогиите ни дават основание да се датира базиликата не по-късно от средата на IV век. Това е времето на изграждането и на съседния жилищен квартал.

При сондажите под основите на северната и западна стена на базиликата бяха открити останки от по-старо, езическо светилище: фрагмент от оброчни релефи, интерес представя фрагмент от оброчен релеф с изображение на ходила и с посветителен надпис. Очевидно се касае за базилика, издигната върху развалините на по-старо езическо светилище във военния лагер и то в центъра на военния лагер. Ще се направят и допълнителни сондажи за да се изясни характера на това светилище, което може да се окаже най-значителното в лагера.

5. Некрополи на Кабиле

През м.август 1988 г. бяха окончателно довършени започнатите през 1986 г. разкопки на две надгробни могили в местността "Иван Йордановата могила" западно от античния град. И в двете могили насипът беше изчерпан напълно, до разкриването на цялата площ на плитколежащата материкова скала.

В могила № 1 беше проучено основното погребение /№ 9/, извършено с трупоизгаряне на повърхността на древния терен. Останките на кладата са пръснати на широка площ и са били покрити със слой от натрупани безразборно ломени камъни преди да започне насипването на могилата; на няколко места са разкрити струпвания на инвентар. Сред находките се открояват двойно превито желязно копие с дълго едностранно острие /обща дълж. около 1.55 м/, имитация на двойна бойна брадва от тънък железен лист, крив железен меч /махайра/, 3 железни ножчета, желязна шпора, фрагменти от железен шлем и многобройни други дребни железни предмети и фрагменти; значително количество керамични съдове и фрагменти, между които една изцяло запазена стомна и няколко фрагментирани на място урни.

От находките в насипа на могила № 1 заслужава изрично отбелязване бронзова монета на Кабиле от елинистическата епоха.

В могила № 2 бяха проучени още две погребения. Погребение № 9 съдържа поставена в издълбана в материковата скала яма фрагментирана паница от сива глина, покрита с 3 големи фрагмента от долната част на тялото на една и съща амфора. Няма следи от кости или пепел; възможно е да се касае не за погребение, а за полагане на свързани с друго погребение дарове.

Погребение № 10 е извършено с трупоизгаряне на място във вкопана в материковата скала гробна яма в югозападния сектор на могила № 2; възможно е това да е основното погребение, над което е издигната могилата. Погребалният инвентар включва голяма двудръжна керамична стомна, стомничка и 3 фрагментирани панички от сива глина, бронзов антропоморфен балсамарий, фрагменти от бронзово огледало, сечена във Филипополис бронзова монета на Антонин Пий, железни гвоздеи и други дребни находки.

Във връзка с разкритите през 1987 г. три елинистически погребения под насипа на могила № 2 през настоящия сезон беше проучена част от околомогилното пространство западно от могила № 1 и северно от могила № 2. В разкопаната площ не бяха разкрити нови погребения.

Д.Гергова, М.Чичикова, А.Балканска с колектив

ПРОУЧВАНИЯ В СБОРЯНОВО - Проучвания в "Камен рид"

През 1938 г. продължи проучването на участъка в югозападната част на обекта. Върху скалния материк и в черната пръст на наделия културен пласт бяха открити многобройни огнища с различна конструкция - направо върху скалата, с подложка от камъчета, керамични фрагменти или късове горяла мазилка, големи керамични и каменни струпвания, както и струпвания на мазилки и животински кости, въглени и пепел. Върху много фрагменти керамика има следи от вторично изгаряне. По протежение на каменния разсип в отделни участъци е възможно да се проследят двете лица на образувалата го каменна стена - от големи камъни, с пълнеж от дребни. Открита е и естествена яма в скалния материк, в която наред с фрагментите от съдове на ръка и колело бяха намерени и три цели чаши. Последните открития на "Камен рид" потвърждават култовия характер на обекта, дават нов пример на обредно заравяне на "триада" от съдове и предоставят данни за ритуалните практики в района на "Сборяново" от началото на I хил.пр.н.е. до IV - III в.пр.н.е.

Ана Балканска, Гергана Възвъзова, Боряна Матева

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТА "ДЕМИР БАБА ТЕКЕ"

През 1988 г. разкопките се извършиха на два сектора. Проу-
чена бе площ ок. 630 м^2, на дълб. средно 1,5 м. Централният - дворът
на текето при високата част на крайречната тераса и секторът условно
наименуван "Нивата", обхващащ ниската част на терасата, от северната
страна на оградата на текето.

В двора на текето бяха направени сондажни проучвания на
три места: в централната, западната и източната част на северната
половина на двора. Разкрита бе изцяло площадка № 2 и бе изследвана
структурата й. Изследван бе теренът в подножието на скалния масив,
в който е врязан входът към вътрешния двор на текето. На западното
лице на скалата /вътрешното/ бе открита четвъртита ниша, а ниско
пред нея - керамично струпване: фрагменти от питос и амфора, между
които един тасоски печат от късния тип /края на IV в пр.н.е./. Раз-
копан бе теренът около и между глинените кръгове № 1 /западната/.
Глинените кръгове бяха вдигнати / № 2 бе консервиран с оглед на ек-
спониране/. В процеса на вдигането на кръговете бе доизяснена струк-
турата им. Разкопан бе теренът под тях. На дълбочина 3 м, отделен
от горния културен слой с пласт от чакъл с деб.0,25 м, бе открит по-
ранен горял слой, с дебелина около 0,10 см.

Най-важният резултат от тазгодишните разкопки в този сектор
бе установяването на структурата на тракийския културен пласт и уточ
няването на относителната хронология на отделните слоеве, от които
се състои той, отговарящи на отделните периоди от живота на тракий-
ското светилище в двора на текето.

Сектор "Нивата". Продължиха разкопките с цел проучването
на откритите тук тракийски и праисторически културен пласт.

В кв. 50/7, на дълб. 1,62 м от повърхността, под голямо
каменно струпване бе открито хокерно погребение на млад индивид, на
възраст 5-8 год. Около скелета се намираха фрагменти от глинени съ-
дове и силно увредени, поради много влажната почва, животински кос-
ти. Близо до погребението имаше струпване на фрагменти от халколит-
на керамика.

Може да се смята, че разкопките на археологическия обект
"Демир баба теке" са пред своя край, що се отнася до изследването
на тракийското антично светилище в двора на текето от втората поло-
вина на първото хилядолетие пр.н.е. През предстоящия сезон ще бъде
приключено сондажното проучване в централния сектор за достигането
до девствена почва.

М.Чичикова, Т.Стоянов, П.Делев, А.Божкова, Г.Радославова,
К.Димитров, Ж.Михайлова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИЯ ГРАД /ОБЕКТ "ВОДНА ЦЕНТРАЛА"/

През 1988 г. продължиха разкопките на тракийския град
/т.нар."крепост при Водната централа"/ в археологическия резерват
Сборяново между селата Свещари и Малък Поровец, Исперихско.

1. Южна порта. В района около южната порта беше снет час-
тично насипът в прохода на портата и в 10-метровия участък западно
от нея извън стената. Продължи и проучването в непосредствено при-
лежащия участък от вътрешната площ на града. Културният пласт е
твърде тънък - от 20 до 40 см, под него се разкрива сравнително
равната повърхност на варовиковия материк. Разкрити са керамични
струпвания с фрагменти от местни тракийски и вносни гръцки съдове,
а също така много фрагменти от опожарена мазилка, струпвания от ка-
мъни и запазени на място подови замазки, които документират още-

ствуването на силно разрушени постройки.

2. Южна крепостна стена. В участъка западно от южната порта стената е двойна, съставена от две успоредни стени с дебелина от 3.40 до 4.60 м, разделени от широк до 1.20 м коридор. Тук бяха осъществени повърхностни зачиствания на част от коридора и на сондажни участъци по трасето на стените и беше проучен в дълбочина напречен сондаж с ширина 2 м, който позволи да се изясни структурата на фортификационните съоръжения. В повърхностния слой на проучения участък от коридора са разкрити масирани струпвания от амфорни фрагменти. На 100 м западно от южната порта отвътре до стената са долепени силно разрушени каменни основи от голяма сграда, която е имала керемиден покрив.

3. Северна крепостна стена. Чрез серия от сондажни изкопи беше проследено трасето на стената в северния и северозападния участък. Беше разширен изкопът около отбелязания през 1987 г. проход, без да се получат сигурни данни дали става дума за вход или не. В северозападния участък, при пресичането на крепостната стена от съвременния асфалтов път от Водната централа за Демир Баба теке, е отбелязано разминаване на направлението на стената от двете страни, вероятно във връзка с разрушен при строежа на пътя вход.

4. Сондаж в централния участък. Продължи проучването на започнатия през 1987 г. сондаж на площ 50 м^2. На дълбочина 0.6 - 0.9 м се очерта пласт, наситен с късове отухлена глинена мазилка със следи от дървени колове. Пластът, произлизащ от разрушаването на голяма постройка с лек покрив и глинобитна конструкция, лежи върху подово ниво с глинена подова замазка непосредствено върху материковата скала. Разчистено бе и сравнително добре запазено култово огнище от глина с врязана геометрична украса. Сред находките от сондажа заслужават отбелязване чернофирнисова атическа лампа и бронзова мо-

нета на Калатис.

Разнообразните по вид находки от разкопките през 1988 г. потвърждават, че основният период на живот в града обхваща втората половина на IV и първата половина на III в.пр.н.е.

Д.Гергова (София), Д.Вълчева, Г.Възвъзова, Ж.Михайлова,
Ал.Колев (Исперих)

ИЗТОЧЕН НЕКРОПОЛ, МОГИЛА 13

Проучването на некропола продължи с разкопаването на могила 13, разположена в северния край на некропола. Тя е с височина 7 м и диаметър около 50 м. С оглед създаването на оптимални условия за наблюдение на процеса на натрупването на могилата и на пространството пред гробницата, както и за съкращаване на времето на излагане на гробницата на въздействието на атмосферните условия бе усъвършенствувана методика на разкопаването на могили в тясно сътрудничество с инж.Ил.Катевски и с консултации в НИПК.

В ЮИ част на могилата бе разкрита втората в некропола гробница с полуцилиндричен свод, състояща се от предверие с размери шир. 2.42 м, дължина 1.18 м и камера с размери шир.2.41 м, дължина 2.73 м. Височината е м. Гробницата е изградена от бели и жълти варовикови блокове, образуващи ордер. Подът е постлан с каменни плочи. Входа на гробницата е бил затворен отвътре с плъзгаща се врата. Фрагментите от която бяха намерени, подредени в два пласта един над друг пред фасадата на гробницата. Входът на камерата е с полихромна украса върху капителите. В гробницата бяха намерени отделни кости от три човешки индивида - юноша, жена на средна възраст и възрастен мъж, както и животински кости, както и едно златно профилирано мънисто.

Пространството пред гробницата, както и двете малки симетрично разположени могилки са покрити с пласт от строителен трошляк, което свидетелствува за ритуалния характер и на този. Върху пласта от трошлак, пред гробницата бяха открити петно от пепел, струпване на човешки и животински кости, както и на керамични фрагменти, златно профилирано мънисто, тънка златна спирала и фрагменти от железен нагръдник /?/ покрит със златно фолио и украсен с геометрични мотиви.

Ненарушеният насип на могилата над каменния трошляк, както и цялостната картина в гробницата и пред нея дават основание да се счита, че по-вероятно това са следи от обредни действия в и пред гробницата, извършвани до определен момент от насипването на могилата, отколкото следи от ограбване.

Разкопките на могила 13 предоставиха много важни данни не само за погребалните практики в Тракия през елинистическата епоха, но и за неговите функции в по-широк смисъл.

Изследванията на некропола през 1989 г. ще продължат с проучването на останалите могили от северната група.

Д.Гергова (София) с колектив

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖИ ЗА АРХЕОЛОГИЧЕСКАТА КАРТА НА "СБОРЯНОВО" И ИСПЕРИХСКА ОБЩИНА

Теренните обхождания се проведоха през м.април на територията на археологическия резерват "Сборяново" и в Ловно стопанство "Воден". Бяха регистрирани 41 различни по характер археологически обекти от праисторическата епоха до късното средновековие. Методиката на тотално обхождане на терена бе съчетана с използуване на данните от разчи/тането на въздушните снимки и с предварителните геофизически изследвания на отделни обекти.

С оглед изясняването на характера на един от локализираните обекти на територията на западния некропол бе направен сондаж в северния му край. Открит бе комплекс от каменно съоръжение с правоъгълен план и две ритуални ями. Обектът е разположен на площ, оградена от СИ от каменна стена с двулицев градеж /деб.1 - 1.20 м/, без спойка.

Сондажът потвърждава култовия характер и на пространството между "Камен рид" и западния некропол и допълва представата за организацията на териториите на тракийското средище в "Сборяново".

В Ловно стопанство "Воден" при строителни работи е открит съд със сребърни римски императорски монети. За изясняване на средата, в която то се е намирало бе направен малък сондаж и разкрити каменни основи на сгради. Те дават основание да се предположи, че на това място е съществувало неголямо селище от втората половина на III век.

Ал.Г.Бонев (София), Г.Александров (Михайловград)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИЯ КУЛТОВ ЦЕНТЪР В М.БАГАЧИНА КРАЙ С.СТАЛИЙСКА МАХАЛА, МИХАЙЛОВГРАДСКА ОБЛАСТ

В югозападната част на хълма бе проучена площ от 400 кв.м. и разкрити четири строителни хоризонта, отнасящи се към последната фаза на късната каменно-медна епоха - култура Криводол, а също така и четири ями в централната част. Ямите са с крушовидна форма, стените им са добре измазани. Наличието на въглени показва, че в тях е бил пален огън. Инвентара е главно от глинени съдове, отнасящи се към периода V - III в.пр.н.е. Средната им дълбочина е около два метра.

В проучения пласт от каменномедната епоха открихме седем разрушени малки култови огнища, наредени в неправилен кръг. Рисувана с графит керамика се среща сравнително рядко. В енеолитния пласт са били вкопани тракийски култови ями, но техните очертания не можахме да установим, поради това, че са издълбани в тъмнокафявата пръст на жилищните хоризонти. Местоположението им бе установено по характерните каменни запечатки. Материалът от ямите е както от предишните години. Най-слабо е представена ранната бронзова епоха, следвана от раннокелязната. Преобладаващият керамичен материал е от периода V - III в.пр.н.е.

А.Гоцев, М.Димитрова (София)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКО СВЕТИЛИЩЕ В М.ГАБЯШКА МОГИЛА, С.БАБЯК, ОБЩИНА БЕЛИЦА

Разкопките се проведоха от 11.07 до 23.08.1988 г., в двата сектора, обозначени условно като "Северен" и "Южен". Северния сектор. Тук продължиха проучванията в изкопа от 1986 г. с площ ok. 92 $м^2$. Основната цел бе да се достигне до материковата скала в близост до ръба на склона, където дебелината на културните напластявания е най-голяма и да се установи техния характер. На различни места бяха открити глинени замазки. Някои от тях са с дебелина от 0,02 - 0,20 м, без оформено тяло и с неясна форма. При други се наблюдава редуване на пластове от пепел и от трамбована /изпечена?/ глина с дебелина до 0,30 м. В трети случай замазките са с овална форма, равна горна повърхност; дебелината в централната им част е ok. 0,15 м, а към периферията изтъняват; ядрото им е изградено от глина с хомогенна структура със светлокафяв цвят. В пласта непосредствено над замазките се откриват дребни, изолирани въгленчета, керамични фрагменти, по-рядко малки кости. Намерената при разкопките керамика се отнася към ранножелязната епоха. Непосредствено над материковата скала бяха открити фрагменти керамика с орнамент, характерен за началото на ранножелязната епоха.

Проучваната площ в Северния сектор бе разширена в северна посока с ok. 185 $м^2$. Цевта бе да се проследи минаващото по венеца на върха каменно струпване; както и да се разкрие коренната скала за да се проучат евентуалните следи от човешка дейност. Културните напластявания са с по-значителна дебелина в участъка на каменното струпване и в някои по-големи процепи в скалите, където са депонирани дарове; под каменни струпвания от дребни ломони или по-големи плочести камъни се откриват множество керамични фрагменти, животински кости, метални предмети - ножове, накити, монети от късножелязната епоха. В един от процепите бяха открити фрагменти от сива тракийска керамика и такива от т.н. група "Цепина". Бе проучена изсечена в скалата ниша с две отделения с триъгълна форма, в които са били депонирани керамични съдове. Естеството на останалите правилни форми в скалите ще бъде установено от трасолог. Площта между основата на скалата и ръба на хълма е заета от каменно струпване от необработени камъни с шир. 1,50 - 2 м. То е свързано с поднасянето на дарове през късножелязната епоха. Пръстта между камъните е наситена с фрагменти от керамични съдове, предмети от метал /ножове, накити/, от кост /амулет/, от камък /амулет, брус, два хромела/. Тук бе открита сребърна монета гр.Истея на о.Евбея от II в.пр.н.е. При експлоатацията на камъните от струпването бе проучена стена от редове ломени камъни с обработено лице, без спойка. Запазена е на височина 0,50 - 0,70 м. Това е нов участък с дължина 15 м от ограждащата стена, минаваща по венеца на върха. Южен сектор. Тук бе почистена материковата скала непосредствено по най-високата част на върха, в участъка, където е бил "подходът" към светилището. Разкопана е площ около 300 м^2, между двете скални издатини, които се спускат от върха и са ориентирани север-юг. Културния пласт е с незначителна дебелина - от 0,10 до 0,40 м. Открито е каменно струпване от две успоредни редици от груби, необработени камъни, ориентирани СИ-ЮЗ, което се проследява на повече от 12 м. При източния му край бе почистена основа на пещ с диам. ок. 1 м. Успоредно на него в западна посока и по-високо към върха бе разкрито второ подобно струпване от едри и по-дребни, оформени като площадки камъни. Сред тях бяха открити фрагменти керамика, кости, монети. Предназначението на тези конструкции засега не е изяснено. В близост до тях бе открит питос, полувкопан в здравия терен. По-голямата част от откритите в този сектор материали, сред които множество монети, се отнасят към периода II - V в. от н.е., но има и находки от предримската епоха.

Непроучена намиращата се на около 300 м северно от светилището ниска могила. Тук бе открито керамично струпване от ранножелязната епоха.

В м.Слатина, в южното подножие на върха със светилището, във връзка с разкрит от пороя съд, бе направен сондаж с площ ок.3 м^2. Бе разкрита вкопана в скалата гробна яма, ориентирана И/З, с дължина 1,25 м и ширина 0,70 м. Извършено е погребение с изгаряне с гробен инвентар монети /жорели/ и керамични съдове. Погребението принадлежи на некропол от римската епоха, който е бил засечен и по-рано при изкопи за водопровод.

Петя Кияшкина (Бургас) научен консултант, ст.н.к.Мечислав Домарадски

РАЗКОПКИ В М."МАНАСТИР ТЕПЕ" ПРИ БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ

Обектът заема площ от 2500 м^2 върху платото на възвишението "Манастир тепе" на около километър североизточно от Бургаски минерални бани. Безспорна е връзката му със съществуващото в древността светилище при "Акве калиде".

През месеците юли и август бе проучена площ от 200 кв.м.. Разкритите археологически материали се датират от късножелязната до края на римската епоха.

В кв.12 бе изследвана стратиграфията на обекта. Установени бяха два периода от неговото съществуване - елинистически и римски. Поради голямата денивелация на терена културните напластявания са с дебелина от 0,60 до 1,60 м, като по-плътни са в северната част на квадрата. Разкрити са два различни по характер зида, принадлежащи на съоръжения с различно предназначение от първия хронологически период.

В кв.22 бе разкрита масивна каменна стена с дебелина от 1,45 до 1,55 м, изградена от големи ломени камъни без спойка, принадлежаща на голямо архитектурно съоръжение с неизяснен засега план. В разкрития участък тя очертава правоъгълно пространство, вътре в което бе разкрита многослойна глинена замазка, функционално свързана със стената. Това архитектурно съоръжение се отнася към първия период.

Анализът на керамичния материал позволява да се обособят няколко групи. Първата от тях включва фрагментирана червенолакова керамика, предимно паници със завито навътре устие. Импортната керамика е многобройна, като преобладават фрагментите от съдове, покрити с черен фирнис от типа . Многобройни са фрагментите от амфори. Открити са 41 амфорни печата, предимно от о.Родос. Местната тракийска керамика, работена на ръка, е с характерната украса от пластични ленти с прищипвания и коси нарези и езически дръжки.

Сред най-значимите находки са каменен алтар, едната част на каменна мелница, мраморно торсо от статуйка на гол мъж, вероятно Аполон, както и две фрагментирани мраморни плочи с надписи на старогръцки език. В единия от тях се четат имената и длъжностите на една колегия, включваща жрец, съдия, гюмназиарх и граматеус. Палеографските особености на надписа го датират най-вероятно във II в.н.е.

Г.Гинев (Търговище)

СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ ПРИ С.КРАЛЕВО, ТЪРГОВИШКА ОБЩИНА

От 4 до 29 юли 1988 г. са проведени сондажни разкопки на тракийска крепост при с.Кралево. Обект на проучване бе крепостната стена. Сондажът е широк 5 м. Той пресича западната стена на крепостта в участък, където стената се очертава много добре. Цел на разкопките бе да се изясни стратиграфията и начинът на изграждане на стената.

Открити са фрагменти от импортна и местна керамика, типична за IV - III в.пр.н.е.

Работата не е завършена поради липса на работници

Иван Панайотов, Цветана Попова (София)

ЕКСПЕДИЦИЯ "МАЛЪК ПРЕСЛАВЕЦ 1988 г."

През 1988 г. бяха продължени археолотическите теренни проучвания в землището на с.Малък Преславец, община Главиница, Разградска област.

На обект "Горно Градище" в сондажите, започнати през 1985 г бяха открити нови материали от късната антична и желязната епоха, строителна и битова керамика, хромели, бронзово съдче и други. В сондаж № 1 на дълбочина от 0,70 м до 1 м бе проучено частично опожареното ниво, отнасящо се към късната античност.

През настоящия сезон бяха взети проби за поленов анализ от брега на блатото при с.Малък Преславец и продължиха обхожданията по бреговата линия на р.Дунав.

И.Панайотов, Г.Китов (София), Б.Борисов (Раднево), К.Лещаков, Р.Георгиева, Ц.Попова (София)

ЕКСПЕДИЦИЯ "МАРИЦА-ИЗТОК"

През 1988 г. продължи комплексна археологическа експедиция "Марица-Изток" с теренни обхождания, сондажни проучвания и спасителни разкопки на застрашени обекти в Радневска и Гълъбовска общини. В екипа участвуват специалисти от АИМ, Института по тракология, СУ "Кл.Охридски" и стажанти от СУ "Кл.Охридски", ВТУ "Кирил и Методий", НГДЕК "Кирил Философ" и други учебни заведения.

Под ръководството на К.Лещаков, Б.Борисов и И.Панайотов бяха проведени обхождания в землищата на с.Искрица и с.Главан. В с.Искрица бяха открити две селища, едното с материали отнасящи се към праисторията и средновековието и друго - с материали от късната желязна епоха и средновековието, както и 7 надгробни могили. В с.Главан са документирани 4 селища от желязната епоха, ранновизантийска крепост, 7 надгробни могили и 46 разрушени долмена.

К.Лещаков проведе сондажни проучвания на селищната могила в двора на ТЕЦ I "Комсомолска" до г.Гълъбово. По-голямата част на могилата е под насип от въглища. Предполагаемата височина на могилата не надвишава 7 м, при дължина на основата около 100 м. Бе установено, че върху най-високата част са съществували селище и некропол от средновековието /в проучваната част на могилата унищожени/. бяха открити и материали от римската епоха, и селища от ранната желязна и къснобронзовата епохи.

В централния сондаж бе достигната дълбочина 1,25 м и бяха установени 5 строителни хоризонта от средната бронзова епоха. Те са маркирани от останки на пещи, части от подове на жилища, градени на място питоси и други. В сондажа върху южния склон на могилата бяха констатирани 6 строителни хоризонта от бронзовата епоха и 5 от късния халколит. Между двата културни пласта съществува стратиграфски хиатус с дебелина до 0,20 м.

Керамиката и находките от средната бронзова епоха са типични и за останалата част на Тракия. Бяха открити и форми, които имат паралели в средната бронзова епоха на СЗ Мала Азия. Керамиката от халколитния пласт, позволява той да бъде отнесен към културата Караново VI - Коджадермен. В основата на могилата стерилно ниво не бе достигнато.

Под ръководството на Б.Борисов бяха проведени спасителни разкопки на две надгробни могили с малки размери до с.Ковачево и надгробната "Атанасиванова" могила край с.Медникарово.

В могила № 1 са проучени 12 гроба, които според погребални

обряд се разделят на три групи. Първата група е представена от гробове, извършени чрез трупоизгаряне, на място с правоъгълни ями, стените на които са силно изпечени и отухлени от огъня. Гробните дарове, предимно глинени съдове са поставени в същите ями, а до ямата на гроб № 12 бе открита площадка с чупени съдове по време на погребалния обряд. Гробовете от тази група са датирани с монети от Клавдий /41-54/ до Траян /98-1117/. Най-богат представител на групата е гроб № 8, в който наред с глинените съдове е намерен бронзов пръстен и златни обеци.

Към втората група се отнасят два гроба. При нея погребенията са извършени също чрез трупоизгаряне, но вън от могилата, а останките от горелите кости са събрани в урни или използувани като урни съдове. Тази група гробове е датирана с монета на Галерий /293-311/ и по всяка вероятност са последните гробове с трупоизгаряне.

Третата и най-късна хронологически група е представена от три гроба. Те са извършени чрез трупополагане с изпънато или свито /хокерно/ положение. При тях напълно липсват гробни дарове. Ориентацията, положението на ръцете и погребалният обряд свидетелствуват, че гробовете са предхристиянски.

В могила № 2 е открит само един силно разрушен гроб от римската епоха, който принадлежи към гробовете от първа група.

В нагробната "Атанасиванова" могила с височина 5,70 м и диаметър при основата 82 м беше открит гроб с трупополагане в свито положение на краката и изпънати по тялото ръце.Липсата на инвентар затруднява датировката. Проучванията показаха, че в случая става въпрос за кален вулкан, преизползуван за извършване на погребението.

И.Панайотов, Г.Китов, Ст.Александров и М.Кръстева проучиха със спасителни разкопки три надгробни могили в землището на с.Гледачево. В "Голямата могила" с височина 6,20 м и диаметър 38 м бяха открити 14 гроба в трупоизгаряне, отнасящи се към II - III в. Инвентарът е представен предимно от глинени съдове, както и от стъклени съдове, предмети от бронз и желязо. В южната и източна периферия бяха открити гробове с кости на животни. В конското погребение в източната периферия бяха намерени бронзови посребрени ажурни апликации. Под могилния насип бяха разчистени култови ями с нехарактерен керамичен материал. В могила № 2 беше открито разрушено безинвентарно погребение с трупополагане.

В могилата до новите гробища с височина до 0.80 м беше разчистено погребение, извършено с трупоизгаряне, в инвентара на което представлява интерес фрагментирания железен меч. Гробът се датира към II - III век.

В землището на с.Староселец бяха извършени сондажни проучвания на селище от ранната желязна епоха от Р.Георгиева. Б.Борисов проведе сондажни разкопки на ранновизантийска крепост край с.Полски Градец, отнасяща се към VI век; средновековен некропол от X - XII в край с.Знаменосец и средновековно селище от XII - XII век край с.Искрица.

Под ръководството на Ц.Попова и.инж.И.Катевски бяха проведени палеоботанически, палеозоологически и геофизически предварителни проучвания.

Г.Китов (София), Г.Атанасов (Шумен), З.Странджев (Нови пазар)

ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ КРАЙ С.ПРАВЕНЦИ, НОВОПАЗАРСКО

В района на Правенци са известни няколко тракийски селища и могилни некропола. Пет могили са разположени на запад от селото върху невисоко плато. Две от тях бяха проучени. В едната, без гробно съоръжение, са намерени две големи фрагментирани глинени купи.

Погребението в другата е извършено в насипа чрез трупополагане. На нивото на стария терен, встрани от гроба, са били поставени една голяма урна, кана и 3 купи, силно фрагментирани. Съдовете в двете могили се отнасят към началото на къснożелязната епоха. Започна работата и на Голямата могила, без да са открити засега съоръжения и материали. В местността Дюздаа бяха допроучени четири могили, изследвани преди от Г.Атанасов, в които е имало множество гробове - зидани и цисти. В неразкопаните сектори на две от могилите през 1988 г. бяха открити два гроба - питоси. Единият е с вис. 1.05 м и в него заедно с горелите кости са били поставени железен връх на копие и глинени съдове, голяма купа, висока кана и сравнително голям лекит, местно производство - всички от глина и много добре запазени. Във втория по-малък съд/с крушовидна форма и езичести дръжки/ заедно с кремираните останки бяха намерени голям фрагментиран съд от чиста ронлива глина, две фибули тракийски тип, едната ритуално огъната, разрушен бронзов предмет и сребърна огърлица от 13 телени елемента. Двете погребения са извършени през IV век пр.н.е.

Открити бяха още два гроба с множество глинени съдове, повечето от нездрава глина, силно повредени от влажната почва. Все още невъзстановени, те изглежда да се отнасят към края на староżелязната епоха.

Г.Китов (София), Т.Борисова (Правец)

МОГИЛНИ НЕКРОПОЛИ В ОБЩИНА ПРАВЕЦ

Завърши проучването на могила 2 в Равнище и на част от могилен некропол край Калугерово.

В могила Равнище 2 не беше открито гробно съоръжение. Разчистени са още три подмогилни ритуални ями и два средновековни гроба. В местността Чекотински ливади край Калугерово е разположен некропол от 19 могили, 9 от които /с вис. между 0,5 и 2,5 м/ бяха изцяло проучени. 2 са без гробно съоръжение, а под останалите 7 бяха разчистени еднотипни каменни гробове. Най-представителните са грижливо зидани, постлани с големи каменни плочи и покрити с камен. на могилка. Разположени в централните зони на могилите, непосредствено под повърхностните пластове, те са изцяло ограбени и частично разрушени. Намерени бяха един цял глинен съд, две сребърни обеци и няколко железни предмета, въз основа на които некрополът се датира към V - IV в пр.н.е. При проведеното през пролетта обхождане бяха регистрирани археологическите обекти в района на Правец, Правешка Лъкавица, Калугерово и Своде.

Д.Станчев (Русе)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА ДО СЕЛО КОПРИВЕЦ, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

През зимата и пролетта на 1988 г. иманярска група е започнала разкопаването на надгробна могила, намираща се в землището на с.Копривец, Разградска област.

С оглед пресичане престъпната дейност на иманярите и спасяване на паметника, Исторически музей - Русе проведе през лятото на същата година спасителни археологически разкопки на могилата.

В резултат на проучванията се установи, че в могилата е било извършено само едно погребение. Гробната яма е била вкопана на дълбочина 1,30 м от тогавашното ниво на терена. Имала е правоъгълна форма.

Погребението е било извършено чрез трупополагане. Трупът е бил положен по гръб в изпънато положение с ориентация север - юг,

с отклонение 15^0 в посока северозапад - югоизток.

Гробният инвентар представлява лични вещи, дарове, предмети за ежедневна употреба и предмети с магическо-култов характер. Той се състои от накити - обеци - 2 бр., пандантив, фибула, нагръдник - всичките изработени от злато, бронзови фибули. Открити са още гърне, бронзова хидрия, бронзова кана, бронзов разлат съд, бронзово огледало. При погребания индивид са открити железни върхове на копия, бронзов връх на стрела и останки от железен нож. В съседство на гробната яма, непосредствено до източната ѝ страна са намерени фрагменти от глинени съдове.

Откритите в гробната яма предмети дават основание да се приеме, че погребението е извършено в края на V в.пр.н.е.

А.Божкова, П.Делев (София)

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНИ МОГИЛИ КРАЙ ЕТРОПОЛЕ

През м.септември 1988 г. в рамките на експедиция "Етрополе" бяха разкопани две полузаличени малки надгробни могили /№ 2 и № 4/ в съседство с проучената през 1987 г. могила /№ 3/ от некропола в м.Ябланица - Кошарите.

В могила № 2 /височина ок. 0,50 м, диаметър ок. 8 м/ не бяха разкрити никакви културни материали или следи от погребение.

В могила № 4 /височина ок. 0,70 м, диаметър ок. 10 м/ беше разчистена каменна могилка, разположена ексцентрично под насипа от пръст, с височина ок. 0,60 м и диаметър до 5,70 м. Под каменната могилка на нивото на древния терен беше разкрито погребение с трупополагане по гръб с изпънати крайници в направление изток - запад с глава на запад. Скелетът е лошо запазен. Единственият инвентар на погребението е намереният в областта на гръдния кош елипсовиден сребърен нагръдник, украсен чрез набождане. Могилата може да се датира в IV в.пр.н.е.

В.Игнатов (Н.Загора), н.консултант: ст.н.с.Д.Гергова (София)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА ПРИ С.РАДЕЦКИ

На 4 км североизточно от с.Радецки се намира некропол от 4 надгробни могили известни като "Амеченските могили". Най-северната от тях с диаметър 25 м и височина 1,30 м бе нарушена през 1988 г. от иманярски изкоп с диаметър 2,60 - 3,10 м и дълбочина 1,30 м. Поради това се проведоха спасителни разкопки.

В могилата се разкриха 7 погребения от които гроб № 2 и отчасти гроб № 3 иманярския изкоп бе разрушил изцяло.

Погребения № 1,2,4 и 5 са извършени чрез трупополагане в гробна яма, като 2 от тях /2 и 4/ са покрити с дървени греди. Разположени са приблизително в центъра на могилата. Скелетите са ориентирани с глава на югозапад-запад. Положени са по гръб в изпънато положение, с ръце прибрани до тялото. Вероятно са турски.

Три погребения са от къснożелязната епоха. Погребение № 3 разположено в центъра на могилата. То е извършено чрез трупоизгаряне извън гроба. Останките от горелите кости, въглени и пепел са струпани на нивото на терена и образуват петно с дължина изток-запад 2,80, ширина север-юг 1,10 м и дебелина 0,02 до 0,06 м. Фрагменти от съдове са пръснати отгоре в диаметър около 5 м. Бяха възстановени: кафява урна - работена на ръка, сива кана на колело, сива чаша, черна паница, части от две амфори и желязно ножче.

Погребение № 6 частично нарушава гроб № 3. То е извършено чрез трупополагане в гробна яма с овална форма. Скелетът, вероятно на малко дете е силно разрушен. Главата е ориентирана на запад. Около него и над него се разкриха много въглени и пепел. До главата се разкри дъговидна желязна фибула - тракийски тип.

Погребение № 7 е разположено северно от гроб № 3. Извършено е чрез трупоизгаряне извън могилния насип. Останките от горелите кости са събрани в глинена червеникава урна - работена на колело и покрита с фрагменти от амфора. Сред костите бяха намерени горял сребърен пръстен, глинен амулет и части от 2 железни фибули - тракийски тип.

Тракийските погребения в могилата могат да се отнесат към края на IV - III в.пр.н.е.

К.Кисьов (Смолян)

ТРАКИЙСКИ НЕКРОПОЛ КРАЙ С.СТОЙКИТЕ, СМОЛЯНСКО

През месеците юли и август 1988 г. завърши проучването на некропола край с.Стойките. Бяха открити нови седем гроба. В гроб № 20 и № 25 погребенията са извършени чрез трупоизгаряне.

В останалите пет гроба /№ 10, 160 17, 21 и 22/ погребенията са извършени чрез трупополагане, но само на отделни антропологически части - череп, лакътни кости и зъби. Около гроб № 10 и № 17 са изградени допълнителни съоръжения - изправени каменни плочи в кръг, с диам. . 7 м.

Откритият гробен инвентар е богат и разнообразен. Глинените съдове са представени с две форми - малки купи и чаши - фиали, някои покрити със златиста ангоба.

Металните находки са представени от оръжия /върхове на копия и ножове/ и накити изработени от бронз и сребро /фибули "тракийски" тип, фибули с билатерални спирали, торкви, обеци, мъниста от стъкло, нагръдници и др./

В проучените гробове беше установено използването на няколко погребални обреда, като обвиване на гробните дарове с плат, "Харонов" обол, опалване на гробната територия, разхвърляне на керамични фрагменти и др.

На 60 м западно от некропола, върху равна площадка, беше открит крематориум изграден в гръб от големи плочести камъни споени с кал. В него се разчистиха голямо количество овъглени дървета, остатъци от кости и разхвърлена керамика, както и глинена култова фигура.

Въз основа на гробния инвентар /накитите и монетите/ погребенията се отнасят към края на III в.пр.н.е.

Г.Китов (София), Б.Маричков (Пловдив)

ТРАКИЙСКА МОГИЛА КРАЙ БРАНИ ПОЛЕ, ПЛОВДИВСКО

Разкопките бяха предизвикани от откриването на няколко иманярски тунела и изкопи. Проучванията не са завършени - снета е част от насипа в южната периферия на високата 9 м могила. Той е изграден от чиста песъчлива почва с известно количество строителна керамика.

Могилата е оградена от стена с вис. до 1,4 и дебелина до 1,35 м. с обща дължина 212 м. Изградена е от местни дялани камъни, споени и обмазани с хубав бледорозов хоросан в суперструкцията. Крепидата има външно и вътрешно лице и, както показват стратиграфските наблюдения, е построена известно време преди натрупването на могилата. Полученият ограден кръг е бил използван изглежда като свято място - в проучените сектори от вътрешността бяха открити две тухлени и едно каменно огнище. Освен начупения мраморен акротерий с

пластична украса, известен преди започването на разкопките, на старото ниво под насипа е намерен и правоъгълен профилиран мраморен блок, вероятно от цокъл на представителна сграда. Оградната стена има паралели в недобре датирани строежи, а късовете от керамични съдове са недостатъчно характерни, поради което обектът се отнася най-общо към късноелинистическата или ранноримската епоха. Може да се предполага, че между построяването на стената и окончателното натрупване на насипа има известен промеждутък от време.

К.Кисьов (Смолян)

ТРАКИЙСКИ НЕКРОПОЛ КРАЙ ГР.ЧЕПЕЛАРЕ, ПЛОВДИВСКА ОБЛАСТ

На 7 км северозападно от гр.Чепеларе и на 20 км югозападно от с.Стойките, в м.Капаклиите, беше открит плосък некропол - обект на иманярска дейност. Бяха открити два разрушени гроба - ями облицовани с вертикално поставени плочи.

Обект на археологическо проучване бяха гроб № 3 и № 4, разположени на дълб. - 20 - 30 см от съвременното ниво. В тях са извършени погребения на части от тялото - черепи и кости от крайници. Мощите са поставени в циста /гроб № 3/ и питос /гроб № 4/ заедно с гробния инвентар, който включва глинени съдове и накити, изработени от бронз от края на III в.пр.н.е.

А.Божкова (София)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА КРАЙ САМОКОВ

При изравняване на терена за строителни работи в м.Пашаница на 4 км южно от Самоков е разрушено с багер могилообразно землено натрупване в основата на което се е разкрила кухина, разширяваща се надолу. От южната страна кухината има сравнително правилна кошеровидна форма като стейата е оформена от плътно наредени заоблени речни камъни, а от северната - няма ясни очертания.

При спасителните разкопки, проведени от 5 до 27 август 1988 г. беше свален остатъкът от могилния насип с оставяне на ребра. Археологически находки не бяха открити. Поради непрестанно извираща та вода в основите на кухината, нейното проучване в дълбочина не бе възможно.

Мечислав Домарадски (София)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ ПО ГОРНОТО ТЕЧЕНИЕ НА Р.МАРИЦА

Цел на проучванията бе допълнителното събиране на данни за обектите, вече известни на археологическата наука. Първият е тракийското селище в землището на с.Васил Левски, община Карлово. То се намира в м.Габиш терла /Саадерси/ на 1,5 км югоизточно от центъра на селото, на терасовидно изравняване на западния склон на рид от предпланинския пояс на Стара планина, оградено от запад и юг с дерета, на площ 100 х 150 м. На повърхността личаха следи от каменни стени в южния край на обекта, а в северозападния две струпвания на камъни. Почистени бяха профили на овраг, образувал се в югоизточната част на обекта. Културният пласт тук бе дебел 0,40 - 0,90 м. Бяха открити фрагменти от строителна и битова керамика от V - IV в.пр.н.е.

Вторият обект са останки от "старо селище", регистрирани от Ив.Велков в м.Избата при с.Дуванлии. В тази местност се потвърди присъствието на следи от дейността на човека, но произходът им трябва да бъде изяснен чрез сондажни проучвания.

Татяна Кънчева, Митьо Кънчев, Веселин Игнатов (Нова Загора)

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА ДО С.ЛЮБЕНЕЦ

През есента на 1987 година при прокарване на напоителен канал от Агроводинвест "Средна Тунджа" - гр.Сливен бе нарушена надгробна могила край с.Любенец.

Могилата се намира на 2 км североизточно от с.Любенец, Новозагорска община в местността "Старите лозя", на 200 м югозападно от античното селище и е част от некропола му. Диаметърът на основата е 40-45 м, височината - 0,90 м.

Спасителните разкопки се проведоха през месец април 1988 година. Насипа е от еднородна пръст. Откриха се 32 погребения. От тях 20 са извършени с трупоизгаряне вън и в могилата и 12 с трупополагане.

Трупоизгарянето на място е извършвано във вкопана яма с добре очертана правоъгълна форма. Ямите са ориентирани по дългата си ос североизток-югозапад. Тези погребения се различават от другите с наличието на по-богат гробен инвентар.

Кремираните извън гроба са погребвани в плитко изкопана овална яма. Имат по-беден инвентар, като в някои дори липсва.

Погребенията чрез трупополагане са в изпънато положение, с прибрани до тялото ръце, с едно изключение /гроб № 15/. Ориентацията им е североизток-югозапад /6/ и югозапад-североизток /4/. В гроб № 22 са положени 2 индивида - мъж и жена.

В 9 от всички гробове се намериха части от силно корозирали пирони и скоби от дървено покритие 5 са покрити със стреховидни наредени тегули.

В гроб № 20 е намерена кост от сърна.

В северната половина на могилата бе открито голямо количество натрошени глинени съдове, което показва наличието на обредна площадка.

Погребалният инвентар се състои предимно от глинени съдове - паници, купи, чашки, амфорки, ограничен брой гърнета, урни, стомни и лампички. Срещат се и стъклени съдове - чаши и балсамарии. От личните вещи се намират малки извити ножчета, върхове и втулки за копия, фибули, бронзови халки, гривни, обеци, маниста, тока и накрайник за колан, златна лунула, бронзово огледало. В гроб № 21 се намериха ключ, затварачи, апликации, халки и кабъри от дървено тоалетно сандъче с бронзова обковка. Само в 3 от гробовете бяха открити монети - "Харонов обол". В гроб № 6 се разкриха 16 корозирали железни кабъри от обувки. За погребенията извършвани чрез трупоизгаряне е характерно, че част от погребалния инвентар е поставен след кремирането.

Според погребалния обичай, инвентара, монетите и погребенията се отнасят към II - IV век.

Ц.Дражева (Бургас) и Д.Момчилов (Карнобат)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖИ В КАРНОБАТСКА ОБЩИНА

Теренните обхождания през 1988 г. обхванаха землищата на селата в югоизточната част на общината: Детелина, Крушево, Аспарухово, Сърнево и Черково. Регистрирани са останки и паметници от различни епохи и е документирано тяхното състояние.

В землището на с.Детелина, в м.Каята бе регистрирано укрепено селище от V - VI век.Проследена е стената, която охранява селището от източната и югоизточната страна. Направени бяха два сондажа за изясняване градежа на стената. Използувани са ломени камъни споени с бял хоросан, като стената стъпва направо върху скалата, залята

обилно с хоросан. Откритите по терена материали: фрагментирана керамика, метални предмети, фрагменти от стъклени гривни и др. показват, че тук е съществувало селище и през XI - XIII в.

В м.Клюнка, северозападно от с.Детелина, бе регистрирано късноантично селище. Откриват се следи от градежи от ломени камъни, споени с кал, фрагментирана керамика и др. Документирани са и три надгробни могили, късносредновековно селище от XVI-XVII в. и местоположението на три мюсюлмански гробища около селото.

В района на с.Крушево бяха регистрирани антично селище от предримската епоха и две надгробни могили югоизточно от селото.

В землището на с.Аспарухово бяха регистрирани 1 селищна праисторическа могила в м.Златанова могила, антично селище от III - IV в в м.Лъджите и западно от него от 9 надгробни могили.

На 3 км южно от с.Сърнево бяха проучени участъци от граничния вал Еркесията с обща дължина 35 м. Запазената височина на вала е 2 м, а дълбочината на рова варира между 1 и 1,7 м. На места има данни за берма. Валът е пресечен от танкови изкопи. За изясняване на стратиграфията бе почистен профила на един от разрезите и направен сондаж в рова.

В землището на с.Черково бяха открити интересни данни за поселищния живот в къснобронзовата и старожелязна епоха и античността.

Мечислав Домарадски (София)

ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖИ В ОБЩИНА СЕПТЕМВРИ

Проучванията започнаха с изследването на Тракийското селище в м.Аджийска воденица, разположено на първата надзаливна тераса на р.Марица. То се разделя на две части. Първата част е с размери

120 х 150 м. На него се намират следи от отбранителна стена затваряща площ около 4 дка, останалата е заета от тъмни петна, разпръснати на запад и север от укрепения квартал. Те са от сивочерна пръст и в тях се открива голямо количество на фрагменти от строителна и битова керамика, късове мазилка, речни камъни и въглени.

Обект II е разположен на 200 м западно от обект I и за разлика от първия освен частта затворена от крепостна стена по ръба на надзаливна тераса могат да се проследят в протежение на близо 200 м големи обработени камъни /от стена?/. Обектът е с размери 120 х 160 м, т.е. като частта с каменни стени тук е по-малка и заема площ около 1 дка. Останалата част е заета от същите тъмни петна, с различни размери от 15 м^2 до 400 м^2.

На северозапад от обект I се намират три могили.

Сондажните проучвания бяха концентрирани на обект I където бяха заложени три квадрата с обща площ 300 м^2. Те имаха за цел да уточнят хронологията, предназначението и начина на строеж на стената личаща на повърхността.

Стената е построена от правоъгълни блокове с различни размери - външното лице предимно със средни /от 0,50 до 1,10 м х от 0,22 до 0,55 м/, а вътрешното от значително по-големи /даже достигащи до 2,30 х 1,25 м/ и не така грижливо обработени. Стената стъпва на основа широка от 2,60 до 2,80 м, изградена от един ред камъни със средни размери. Първият ред е широк 2,30 - 2,40 м и няма добре обработено лице на камъните, докато камъните от втория ред имат добре огладено и равно лице. Тук стената е по-тясна с 0,10 - 0,20 м, т.е. между първия и втория ред се намира банкет. Тя е изградена от правоъгълни и нерегулярно подредени камъни и е в техника емплектон /пълнежът е от речни камъни/. Откритите оловни скоби показват, че не е изключено те да свързват каменните блокове.

Датата на построяване на стената може да бъде определена въз основа на откритата археологическа ситуация. Животът на обект I е протичал по време на съществуване на укрепения участък и е прекъснал с неговото опожаряване. Спорадични следи от дейността на човека са зарегистрирани от III-V в.от н.е. Откритите материали в културните напластявания с дебелина около 1 м. могат да бъдат отнесени найобщо в V - IV в.пр.н.е. Това са фрагменти от около 150 атически съдове /черно, червенофигурни и чернофирнисови/, сребърни и бронзови монети /Аматок, подражание на Тасос и др./, железни, бронзови или оловни: оръдия на труда /шишове, ножове, длета и др./, украшения /фибули/, други предмети /търговски теглилки, апликации и др./. Откритите фрагменти амфори произхождат предимно от остров Тасос, а строителната керамика - от неизвестен център.

На обект II на границата на едно от петната бе заложен сондаж /10 х 10 м/, който остава недовършен. Откритите материали са от края на IV в.пр.н.е.

Ил.Катевски, Н.Тонков (София)

РЕЗУЛТАТИ ОТ ГЕОФИЗИЧНИТЕ ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

През 1988 г. екипа на Лабораторията на инструментални методи в геотехниката и археологията извърши изследвания на следните археологически обекти. На тракийското селище в м.Хаджийската воденица край с.Ветрен бяха извършени електропроучвателни работи с цел проследяване посоката на съществуващи в дълбочина останки от крепостна стена. Методиката бе диференцирана за използване преди и след началото на археологическите разкопки. Проучена бе могила с височина около 3,5 м в землището на с.Търничане, Казанлъшко и бяха локализирани местата на интензивни каменни натрупвания. Проучени бяха 1300м^2

от некропола на Марцианополис. Наличие на гробни съоръжения не бе установено. Извършени бяха детайлизационни работи на могила № 13 от източния могилен некропол край с.Свещари. Оконтурена бе гробница, разкрита по-късно при археологически разкопки. За пръв път тук бяха направени опитни изследвания за оценка ефективността на сеизмичния метод при проучване на такъв тип обекти. Проучена бе могила № 32 с височина около 7.5 м от западния могилен некропол край с.Свещари. Използвана бе електропроучвателната методика, разработена от лабораторията предишните години. Набелязани са перспективни участъци, на които ще се извърши детайлизация. Направени бяха опитно-методични работи за комплексни изследвания при откриване на пещи за керамика край с.Бутово, община Павликени.

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

В.Велков, В.Найденова, Г.Кузманов, А.Николаева, И.Цветков (България), М.Болини, Д.Джорджети (Италия)

РАЗКОПКИ НА РИМСКИЯ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД РАЦИАРИЯ

/българо-италианска експедиция/

През 1988 г. разкопките се проведоха в 4 сектора.

Сектор I /А.Николаева, И.Цветков/. Приключи разкриването на правоъгълна кула, фланкираща от юг западната градска порта от IV в. Кулата е запазена в субструкция. Размерите й са 6,80 х 5,20 м, с дебелина на стените 1,90 м. Североизточният й ъгъл е изсечен и върху него ляга зид от ломени камъни на калов разтвор, който преграждa челната страна на по-късната кула, фланкираща от юг портата от VI в. Същият зид опасва тази кула от юг.

Сектор II /Г.Кузманов/. Продължи проучването на голяма обществена сграда, разположена между I и II северен декуманус, северно от предполагаемия форум на града. Досегашният изкоп бе разширен в западна, източна и южна посока. Разкрит бе малък сектор от стена, която затваря на изток зала с екседра и мозаичен под, разкрита в предишните кампании. Залата е била квадратна, с вътрешни размери 16 х 16 м. Източно от нея започва разкриването на предверие, застлано с тухли. Тук се откриват останки от градежи от два по-късни периода. Западно от залата с екседра започна разкриването на помещение с хипокаустна инсталация. Изграждането му се отнася след преустройството на първоначалната сграда с мозайки.

Сектор III /В.Найденова/. Започнаха разкопки в североизната част на терен южно от предполагаемия декуманус максимум в централната част на града. В девет квадрата се попадна на част от сграда от IV - VI в. Основите на стените са от ломен камък на калов разтвор, като бял хоросан и тухли са използувани само на някои места. Във височина стените са били кирпичени. Ориентацията на сградата е съобразена с общата планировка на града. Открити са части от тухлена подова настилка. И тук, както и на други места в града, се констатира пласт от силен пожар, който маркира ясно границата между два периода от функционирането на сградата.

П.Доневски (Свищов)

РАЗКОПКИ В НОВЕ 1938 Г.

През 1983 г. продължиха проучванията на и около източната порта на лагера /кв.XII/. Търсиха се следи от по-ранни строителни периоди. За целта около и между кулите, там където беше необходимо, се слезе в дълбочина. Непосредствено до югозападния, вътрешен ъгъл на северната кула, бяха открити две дупки за греди. Разположени са на 2,10 м една от друга. Размерите на едната са 0,90 х 0,90 м. Единият край на другата е разрушен от по-късен изкоп. Те могат да се свържат със съществуването на дървена кула. Подобни са открити стотина метра южно от портата.

При подравняване на терена северно от северната кула на портата бяха открити две стенички напречни, спрямо крепостната стена. Широки са 0,80 - 0,90 м и дълги около метър. Както и на други места по източната стена на лагера те са конструктивно свързани с нея. В случая първата от юг на север е отдалечена от кулата на 3,20 м. Разстоянието между двете стенички е 7,50 м.

На 26 м западно от източната порта беше направен напречен сондаж на декуманус максимум. Искахме да проверим съществуват ли и други улични нива, освен виждащите се в момента. На 0,30 м под големите каменни плочи на улицата беше открита настилка от дребни камъни. От север тя е ограничена от бордюр, направен от вторично използвани архитектурни елементи, между които и един полукапител с чудесно изображение на Горгона. В този пласт беше открита монета от края на III в.от н.е. В дълбочина следва пласт натрошени тухли и керемиди, дебел 0,25 - 0,30 м, а на 0,20 м под него започва трапецовиден по форма изкоп за канал. Стените на канала са градени от камъни и са широки 0,40 м. Дълбок е 1 м и е широк 0,50 м. Покрит е с каменни плочи. Видимата в момента посока не е в ос с декуманус максимус.

Продължиха разкопките и на Перистилната сграда в кв.VIII А, където се работи от 13 юли до 31 август под ръководството на М.Чичикова от София и П.Владкова от В.Търново.

Разчистени бяха нови сектори от голямата зала с хипокауст - таблинума, разположен в централната част на западното крило на сградата. От западната му страна се разкри коридор с ширина 3,30 м, ограничен от запад със зид, проследен на протежение 12 м. Върху източното му лице е запазена варова многоцветна мазилка. Покривът на коридора се е срутил и образувал дебел пласт от натрошени строителни материали и овъглена дървена конструкция. От северната стена на таблинума се разчисти пасаж, широк 1,30 м, в който се разкри водопровод от оловни тръби и зидан канал. Разкрити бяха и нови седем погребения от раннохристиянския некропол свързан с базиликата.

Ал.Милчева, Евг.Генчева, Л.Вагалински (София)

РАЗКОПКИ В НОВЕ, СЕКТОР Х, ПРОВЕДЕНИ ПРЕЗ 1988 г.

Разкопките, проведени през 1988 г. в сектор Х на римския и ранновизантийски град Нове доведоха до окончателното разчитане на плана на постройките в южната част на сектора. Те внесоха нови данни за водоснабдяването и канализацията на казармените помещения.

Разположението на сектор Х и общата планировка на лагера потвърдиха предположението, че там се намират офицерските жилища и казармите на I кохорта. Най-ранното каменно строителство в сектора е свързано с изграждането на фасадните помещения. Те не образуват плътна редица, а са отделени с проходи с ширина 0,70 - 1,00 м. Зад тях се намират казармените бараки. Между тези две постройки минават проходи - улици с размери 2,20 - 1,50 м в посока изток-запад и 4,50 м - в посока север-юг.

Казармите представляват дълги помещения, разделени от напречни зидове на отделни стаи с размери - 4,60 м дължина и 3,50 - 3,75 м ширина. Не всички напречни зидове са запазени. Между двата реда бараки, открити до този момент, минава отводнителен канал, изграден от тухли и покрит с бипедални керемиди, всички с печата на I италийски легион. Каналът върви в посока запад-изток и завива на север. Успоредно, под него бяха открити оловни тръби от водоснабдителна система. Те са вкопани на 0,30 м в стерилния пласт. Още в античността е бил направен безуспешен опит да се извадят тръбите. Това говори, че отводнителният канал е бил построен върху канала от оловни тръби. Посоката и разположението на последния ни дават основание да смятаме, че той върви успоредно на Дунавския бряг от каптажа, намиращ се западно от Свищов, където според Ст.Стефанов е имало оловен резервоар. Този водопровод е бил свързан с дървено-земления военен лагер и по-късно при изграждането на големите водопроводи от Беляновец е престанал да функционира.

Тогавашните разкопки потвърдиха и някои наблюдения върху планировката на дървено-земления лагер, направени при предишните кампании. Разкритите следи от дървено-земления лагер показват, че изграждането на каменния военен лагер повтаря планировката на дървено-земления. Разположението на офицерските жилища и казармите е почти едно и също. Интересно допълнение към строителството на дървено-землените сгради е откриването на измазани с хоросанова мазилка и с хоросанов под помещения.

Л.Слоковска, Т.Иванов, П.Георгиев, Р.Иванов, Г.Кабакчиева, К.Вачева, В.Начева, С.Кошев, Е.Гошева, С.Нинов, Цв.Попова, Г.Мавров, И.Църов, П.Владкова (В.Търново), А.Поултър, П.Стрейндж, Р.Фокнър, А.Блейр, Т.Карбин, Г.Еванс, Е.Шепард и специализанти - Англия

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ /БЪЛГАРО-АНГЛИЙСКА ЕКСПЕДИЦИЯ/

Работата на българо-английската експедиция в Никополис ад Иструм продължи и през 1988 г.

I. Работата на българския екип.

Българските археолози и специалисти работиха по проучване на проблемите на архитектурата, градоустройството и укрепителната система на града, като се работи в следните сектори:

1. Комплекс на агората /Т.Иванов, Р.Иванов, П.Владкова/.

Проучен бе каналът под декуманус максимум в участъка под ареата на агората. Той е засводен, с кожух от жълти тухли и бял хоросан. Каналът минава под западния и източен стилобат и под настилката на ареата. Дълбочината му варира от 1,60 до 1,90 м. Под западния стилобат в него се влива глинена тръба. Това говори, че ареата е имала скари за оттичане на дъждовната вода. До канала бе открит варовиков постамент за статуя с гръцки надпис посветен на имп. Хадриан в 136 г. повтарящ напълно открит по-рано надпис върху също такъв постамент. На няколко места на агората бе открит пласт от разложени кирпичи. Очевидно, през късния период от живота на града, там е имало кирпичени постройки.

Откритите на агората керамични фрагменти /изследване на Г.Кабакчиева/ не са многобройни. В западната половина на ареата /сектор 1/ преобладават фрагменти от амфори и късноримска червенолакова керамика. В източната половина /Сектор 2/ - от амфори и сиво-черна керамика.

Проученият участък от канала показва две фази на строителство. При почистването му бяха намерени монети от 4-5 в, архитектурни детайли, фрагменти от стъклени съдове и пр.

2. Термопериматос /Т.Иванов, П.Владкова/. В помщ.20-22 бе достигнато подовото ниво на ранната сграда, където се откри керамичен материал /изследване на Г.Кабакчиева/ от 2-3 в.

3. Южна порта /Л.Слокоска/

Продължи разкриването на I и II крепостни стени /на града и на кастела/ в западна посока. Стените следват техниките на градеж открити в предишните кампании. I стена има пиластри към вътрешното лице. На II стена бе разкрита западната половина на правоъгълна кула, силно разрушена. Широчината и е 9,60 м. Северно от крепостната стена бяха разкрити части от помещения показващи голямо опожаряване, с горял кирпич, отнасящ се към два периода: от края на2- до края на 3 в. Периодът се датира с монети на Септ.Север; 2. От началото на 4 до началото на 5 в, датиран с монети на Константин I до Хонорий. Този период е много важен за датирането на II крепостна стена, чието изграждане засега може да се отнесе към посл. четвърт на 4 - първата четвърт на 5 в. Бяха открити части от 2 надписа, ара с буккрании, монети от 2 до 4-5 в и керамика /изследване на Г.Кабакчиева/ с познатия от миналите кампании характер и датиране.

4. Терми /П.Георгиев/

Бе разкрит секторът в който през 1987 г. бе намерена паднала кирпичена стена. Откриха се останки от две помещения разположени частично едно върху друго и строени над пода на термите. Стените на по-късното помещение са силно разрушени. Те са били градени от малки ломени камъни, фрагменти от тухли и керемиди и кирпич. На пода от трамбована глина бяха намерени монети от Хонорий. Непосредствено под пода, бе открита монета на Константин Велики. Тя очевидно ще трябва да се свърже с по-ранното помещение. Така бе изяснена, че след като баните са престанали да функционират, на това място има следи от два по-късни строителни периода.

5. Жилищна сграда /И.Църов/

Разкопана бе площ от около 200 м^2. Разчистена е част от двор с настилка от тухли. Намерените върху нея материали показват разрушение при готските нашествия в 378 г. В края на 4 в стените на помещение II са използувани за жилище с две стаи. В едната бе открита пещ и колективна находка от тежести за стан в горял пласт, а във втората стая бе намерено огнище. Подовете на помещенията са с глинена замазка.

6. Изследване на растителни останки

През 1988 г. започна изследването на растителния материал от обекта. Бяха събрани чрез флотация 30 проби, всяка от които - между 5 и 40 кг. Засега се установява следното: От житните растения са представени плевести и голозърнести пшеници, като при плевестите двузърненката е повече от еднозърненката. Най-много броен е ечемикът. От термите бе намерено голямо количество овъглена ръж, заедно с други житни култури. От бобовите бяха намерени семена от леща и от бурчак.

7. Остеологични проучвания /Нинов/

Изследванията показват, че главен източник на животински белтъчини и мазнини са били домашните и диви бозайници. Останките от птици, мекотели и риби са малко. Основното количество биомаса е получавано от домашните животни.

8. Реставрационно-консервационни работи

Почистена бе мраморна статуя открита в близост до т.нар. Гимназион. Използувани бяха механични и химически методи, а на места - и ултразвук. Направена бе и частична реконструкция на релефа на гладиатор.

9. Каталог на архитектурните детайли /К.Вачева/

Продължи описването, номерирането и каталогизирането на архитектурните детайли както в самия град /73 кат. номера/, така и в с.Никоп /64 кат. номера/.

II. Работа на английския екип

Продължи работата в кастела, разположен на юг от крепостната стена на Никополис ад Иструм. Бе направено геомагнетично проучване, което, в общи линии, потвърди резултатите от направеното през 1987 г. проучване. Работата продължи в следните сектори:

1. Сектор А /А.Блейр/

Разкопките на сградата, открита в миналите кампании показаха, че тя не е късно римска, както се предполагаше първоначално, а ранноримска, с керамика от 2 в. Сградата е строена преди крепостната стена, т.е. преди 170-180 г. Прави впечатление липсата на късноримски постройки в този сектор.

2. Сектор В-С /Т.Карбин/

Бе продължено разчистването на улицата, като се установи

ограбването на настилката и замяната и с чакъл. Монетите намерени на това място са от втората пол. на 4 в. Наличието на останали ин ситу плочи от настилката изглежда показва, че по време на ограбването на плочите, каналът, намиращ се под останалите плочи все още е бил използуван и затова те са били оставени на място.

3. Сектор С /Г.Еванс/

Сред по-важните резултати от работата в този сектор може да се спомене проучването на ров от ранноримската защитна система. Материалите в него са от 2-3 в. Откритата по рано късноантична сграда е била преизползувана в модерно време, като стените са били поправени с груби варовикови камъни. Проучването на крепостната стена на кастела в този сектор показва, че тя е била построена преди 388 г.

4. Сектор Д /Е.Шепард/

Открита е боклучена яма, дълбока 5 м. с материали от ранноримската епоха 2-3 в.

5. Сектор Е /Дж.Елдърс/

На базата на намерени под бетонно петно монети, крепостната стена в този сектор се датира след 400 г.

6. Сектор Ф /Й.Грейг/

Продължи разкриването на северния и южния кораб на базиликата. Открити са над 8000 фрагмента от стъкло. Ю. кораб е настлан с тухли, по-големи от тези на настилката в централния кораб - направена е детайлна зарисовка на всички тухли и е готов каталог на тухлените марки. Землянката на юг от базиликата не е славянска, а късносредновековна, дори модерна - 18-19 в.

В друга землянка бяха открити 6 цели гърнета от 9-10 в.

7. Сектор К /Т.Карбин/

Започна разкриването на византийска църква. Стените са силно разрушени и материалът - ограбен. Все пак е установен контурът на сградата, с размери 19 х 7,50 м. Църквата вероятно е еднокорабна с нартекс. Открит е под настлан с тухли, амвон, вероятно също от дърво, както в базиликата. Открито е и място, оградено с тухли, за реликвиарий, който за съжаление не се намери. В ЮИ част на сектора се откриха основи на сграда, по-ранна от църквата.

8. Сектор М /Г.Еванс/

Открита е кирпична постройка от модерно време и основи на сграда, подобна на работилницата в сектор Д, датираща от 6 в.

9. Работа на останалите специалисти.

М.Бийч продължи анализа на костния материал, който сега е вече един от най-големите в Европа. Започна изследване на черупки от охлюви и миди. /Б.Алви/. Продължи обработването на керамичния материал /Р.Фокнър/ и на растителните останки /Б.Алви/.

В заключение може да се отбележи, че сега английският екип промени съществено първоначалното мнение което имаше за датирането на късноримското селище, като мнението на А.Поултър е, че то вероятно е било изградено към началото на 5 в.

Антоанета Николаева, Илко Цветков (Видин)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В АНТИЧНА БОНОНИЯ

През 1988 г. археолозите от ИМ-Видин проведоха спасителни разкопки в гр.Видин. При изкопаване основите на жилищен блок в кв."Калето", на дълбочина около 4 м от съвременния терен се попадна на крепостната стена на антична Бонония и част от принадлежаща към нея кула. При това положение се наложи да бъдат спрямо строителните работи и да започнат спасителни разкопки. При разкопаване на югозападната част на кулата се установи, че голяма част от суперструкцията й е била разбита, запазена бе само на височина 0,50 м. Там където кулата не е била засегната от работата на машините, тя е запазена на височина 1,80 м. Кулата е полигонална и конструктивно свързана с крепостната стена. Стената е с ориентация североизток-югозапад. Суперструкцията й е запазена на височина 0,90 - 1,00 м. Ширината й е 3,70 м. Крепостната стена има двустъпален банкет. Първото стъпало е изградено от рустицирани каменни блокове, споени с бял хоросан и е с широчина 0,30 м. Второто е с широчина 0,25 м и е на нивото на кръглата субструкция на кулата, а също и на нивото на банкета откъм вътрешното лице на крепостната стена, чиято ширина е 0,25 м. Кръглата основа на кулата е с ширина 4,00 м. В нея се вписва полигоналната й суперструкция. Ширината й е 3,30 м, а при ъглите 3,70 м. Изградена е от туфели споени с бял хоросан. Кулата от външната страна е с наклонен банкет с височина 0,30 м. Той е изграден от големи каменни блокове /квадри/. От вътрешната страна банкета е едностъпален с ширина от 0,15 м до 0,25 м. Югозападната част на кулата е била преправяна. Преправката е извършена от ломени камъни споени с бял хоросан. Между кулата и стената бе разкрито погребение. От монетата намерена в ръката на погребания се установи, че то датира от XIII в.

Красимир Калчев (Ст.Загора)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В ЮГОЗАПАДНИЯ НЕКРОПОЛ НА АВГУСТА ТРАЯНА (СТАРА ЗАГОРА)

Разкопките са спасителни и са наложени от разширението на сградата на "Дом на съветите" в централната част на Стара Загора. Проучен е терен с площ 1400 кв.м. за периода от 17.III до 30.X.1988г.

Разкрити са 265 гроба от югозападния некропол на Августа Траяна и останките от 6 пещи за изпичане на битова керамика.

Проучената площ от некропола отстои на 150 м югозападно от южната порта на античния град и е част от интензивно използван район на градския некропол през периода от втората половина на II в до третата четвърт на IV в. В северната част на терена е разкрита границата на този район от некропола, извън която почти не се срещат гробове.

Застъпени са двата познати начина на погребване - трупоизгаряне и трупополагане. С трупоизгаряне са открити 9 гроба, при които са разграничени 3 типа гробни съоръжения - обикновенни гробни ями; ями с покритите от каменни плочи и стъпаловидни гробни ями с гроб-урна. Откритите в гробовете с изгаряне материали ги датират през втората половина на II в. и първите десетилетия на III в.

Откритите гробове с трупополагане са 257 и сред тях са застъпени 5 типа гробни съоръжения - зидани гробове; гробове с покрития от тегули в 3 варианта - двускатно, надлъжно и напречно подреждане на покритията; гробове с покрития от каменни плочи; обикновенни гробни ями без покритие и масови гробове. Констатирани са и 4 вида нарушаване на целостта на гробовете. При първият вид по-ранни гробове са отваряни с цел погребване на индивиди в роднинска връзка с погребаните. При тези случаи костите не са изхвърляни, а са събрани в новия гроб. При втория вид има случайно попадане върху по-ранен гроб и костите липсват. При третия - са нарушени покритията на гробовете и костите разместени, което говори за ограбване в по-късно време. Последният вид нарушаване на целостта на гробовете може да се свърже със строителни работи в ново време.

В гробовете са открити 229 находки - глинени и стъклени съдове, накити и допълнения към облеклото, оръдия на труда и монети. Най-ранните материали могат да се отнесат към средата на II в - а най-късните - към третата четвърт на IV в. По-късно датирани гробове не са открити, което може да служи като потвърждение на хипотезата, че с налагането на новата християнска религия през втората половина на IV в старите езически некрополи са изоставени и са оформени нови, християнски. Доказателство за това е и откритата колективна находка от 416 късноримски монети, най-късните от които са от първата половина на V в. Тази находка е скрита в изоставения вече некропол вероятно при хунските нашествия в средата на V в.

В проучения горен са открити и 6 пещи за изпичане на битова керамика. Те се разделят на два типа - с квадратна и с кръгла камера. Въз основа на аналогии от известни подобни пещи и от анализа на обилния керамичен материал около пещите те могат да се датират в периода от първата половина на III в. до края на III в. Тази датировка се потвърждава и от стратиграфските данни - пещ № 4 попада върху гроб с изгаряне от края на II в., а пещи №№ 1,2,4,5,6 са разрушени от гробове от началото на IV в. Интересен е фактът, че в близост до пещите са открити гробове, датирани през средата на III в. т.е. те са едновременни с пещите.

Откритата бракувана и фрагментирана керамика може да се раздели на червенолакова, червена и сива. Типовете съдове не се различават от разпространените във вътрешността на града. Освен съдове са открити лампи с печати на производители, глинени калъпи за релефни украси малък глинен олтар, части от теракоти и глинена плочка с изображение на бюстове на Тюхе, Атина и Хермес в цял ръст.

В.Попова-Мороз (София), Вл.Петков, Д.Мандюковски (Сандански)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ."ПАРТИЗАНСКА" - САНДАНСКИ

Обектът е разположен в непосредствена близост от базиликата с трибелон на същата улица и на 50 м от друг обект, разкопан през 1986 г. Новият обект е разрушен от къща, построена в началото на нашия век и от строителството на съвременна постройка. От първоначалния план са запазени няколко стени от камък, които само в един от случаите затварят помещение, а в другите продължават в северна посока под функциониращата улица или са прекъснати от юг от построена нова къща.

От античния период единствено по-добре запазено е съоръжение, свързано със стъклопроизводството. Ваничката за разтопено вече стъкло е с правоъгълна форма и изградена от малки парчета тухли. В нея и около нея са открити множество стъклени фрагменти - брак, топилки, отделни капки, изрезки и пр. Съдейки по някои по-характерни фрагменти, това е било производство на малки чаши. Връзката с някаква пещ в непосредствена близост до ваничката се улавя от петно с овална форма западно от ваната. Вероятно това е пещта-топилня за стъкло.

Намерени са няколко монети от римската, късноантичната и ранновизантийската епоха, както и единични керамични фрагменти. В югозападния ъгъл на строителното петно, на границата с улицата, бе открит голям долиум и една бронзова позлатена фибула от късната античност. Заедно с остатъците от керамично производство и глазирани съдове /модел за матрица, бракувана лампа, друг керамичен брак/ от съседния обект ваничката за производство на стъклени чаши показва, че през късната античност тук е бил занаятчийски квартал на античния град.

И.Прокопов, Л.Стайкова, Р.Спасов, В.Бандова-Спасова
Ю.Мешеков, А.Тонев (Кюстендил), арх.Юлий Фърков (София)

РАЗКОПКИ В ПАУТАЛИЯ

През 1988 година във връзка със строителната програма и изпълнението на реставрационно-консервационни работи в гр.Кюстендил се проведоха спасителни разкопки на следните обекти:

1. Обект "Читалище" /Л.Стайкова/

Проучен е терен с площ 1 000 кв.м., който се намира в западна посока от агората на Пауталия. Разкрити са части от уличната мрежа на античния град и архитектурни комплекси.

Разчистени са сектори от декуманус максимум /дължина - 34 м/ и новооткритата улица кардо. Оформянето им е по начин, известен от досега проучените улици в Пауталия. Трасетата са настлани с каменни плочи, оградени отстрани с бордюри. Документирани са преустройства през ранновизантийската епоха /V - VI в/.

Проучен е частично плана на две сгради от късноантичната и ранновизантийска епоха /IV - VI в/, разположени южно и северно от декуманус максимум. Въз основа на архитектурните данни са установени два строителни периода при изграждането им. В едно от помещенията на сградата, северозападно от кръстовището, се откри полихромна подова мозайка, при която са застъпени геометрични и растителни орнаменти.

Проучването на нова улица кардо и първото кръстовище в Пауталия дава възможност за първи път да се установи размера на инсулите в посока изток-запад. Тези факти имат съществен принос в изясняване на проблемите на градоустройството на Пауталия.

2. Обект "Художествена галерия" /Ю.Мешеков/

Почистен е терена, включен в античната зала към Художествената галерия, в която разкритите през 1979-1980 г. паметници ще бъдат експонирани.

Разчисти се сектора от Градската крепостна стена на Пауталия. Направен бе сондаж до вътрешното лице на крепостната стена. Установи се, че допълнителният зид на фуга към нея се отнася към друг строителен период от късната античност.

Почистени са и помещенията от две сгради до крепостната стена, построени в терена на античната улица "Интервалум" през IV - VI век.

Новоизяснените данни за строителството на крепостната стена имат принос към проблема на укрепителната система на Пауталия през римската и късноантичната епоха.

3. Обект "Дом за политическа просвета" /Л.Стайкова/

Доразчисти се настилката на уличното платно на откритата през 1987 г. улица кардо, което се намира в източна посока от кардо 1 при Партийния дом.

4. Обект "Дом на железничаря" /А.Тонев/

Теренът се намира североизточно от римските терми на Пауталия, разкрити през 1962-1964 г. В проучената площ от 30 кв.м. са открити части от две помещения от късноримската епоха, датирани с монети и керамичен материал. Резултатите от разкопките допълват данните за архитектурата на Пауталия в източната и част, която засега е по-слабо проучена.

Е.Кесякова (Пловдив)

ЗА АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ФОРУМ - ИЗТОК" ВЪВ ФИЛИПОПОЛ ПРЕЗ 1988.ГОДИНА

Продължиха археологическите проучвания от източната страна на форумния комплекс със задача да се разкрие трасето на кардо максимус и на застрояването на инсулата, ограничена от двете главни улици, както и на тротоара между кардо максимус и редицата магазини на форума.

Разкрити бяха 25 м от трасето на кардо максимус на юг от източните пропилеи. Установи се, че след средата на III в улицата с плочести камъни е била преустроена. Нивото и е било повдигнато с около един метър. Двете настилки от плочести камъни са запазени една върху друга. Проучи се напълно инсулата, която се затваря от двете главни улици. Разкри се още един декуманус, разположен на юг от декуманус максимус, с което се фиксира точната ширина на инсулата.

Градежите в инсулата показват няколко строителни периода на изграждане и преустрояване на сградата. По ширината на инсулата е била разположена само една сграда с един ред верижно подредени помещения. Те се отделят от кардо максимус с пасаж широк 1,80 м. Разкритията попълниха архитектурния план на сградата от различните строителни периоди и показаха, че в общи линии той е бил запазен.

З.Каров, М.Боспачиева (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ НА БУЛ."ЛИЛЯНА ДИМИТРОВА" В ПЛОВДИВ

През 1988 г. започнаха спасителни археологически проучвания на строителното петно на блок 23 на бул."Л.Димитрова". Обектът се намира в източните покрайнини на Филипопол.

Бе локализиран сектор от крепостната стена с четвъртита кула, ограничаваща града от изток. Трасето на куртината е белязано с останки от строителни материали. Голяма част от тях са изчерпани за по-късни строежи. Кулата е запазена в субструкция с градежи от ломен камък на розов хоросан с тухлен пълнеж.

Разкрити са части от жилищни сгради, разположени на изток от крепостната стена. Градежите са ориентирани по посоките на света. Строителните материали са речен и ломен камък със спойка от кал или бял силкав хоросан. В помещенията се констатират надзиждания и повдигане на подовите нива. Стените от последния строителен период са имали мазилка от хоросан в бяло и червено. Оцелелите кухненска керамика, теракоти и монети свидетелствуват за разрушаването на жилищата в средата на III век.

След разрушаването на жилищния квартал тук се оформя некропол, който се явява продължение на източния некропол на Филипопол в западна посока. Проучени са четири гроба с покритие от тегули и ориентация изток-запад. Аналогични погребения са открити в южния и западен некропол на града и се отнасят към раннохристиянската епоха.

Разкритията са принос в изясняване на топографията на Филипопол през античността. Археологическите проучвания ще продължат и през 1989 г.

З.Каров, М.Мартинова

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ."НИКОЛА ГОСПОДИНОВ", БЛ.3 В ПЛОВДИВ

Площта за проучване е в източното подножие на Трихълмието и отстои на около 100 м. от архитектурния комплекс с източната порта.

Разкрито е кръстовище от две улици, които не принадлежат към системата от декумани и кардинес. От улиците е разкрит сектор с дължина 20 м. Денивелацията на терена е голяма и трасето на улиците я следва. Устройството им не се различава от досега познатите - платната са настлани с големи каменни блокове, на места настилката липсва.

В площта западно от улиците са разкрити две помещения от късноантичната жилищна сграда. Едното помещение е просечено от канал, изграден от тухли, споени с фин жълт хоросан и керемидено покритие.

В проучената площ бе регистриран и средновековен пласт.

З.Каров, М.Мартинова

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СЕВЕРНАТА ЧАСТ НА ФОРУМА НА ФИЛИПОПОЛ

Разкопките бяха съсредоточени в северното амбулацио, един от магазините и помещенията, заемащи северната страна на форума.

Бе проучен културен пласт от римската епоха. На места се разкриха градежи и от предримската епоха. Преустройствата в изграждането на форума са документирани чрез подови нива в амбулациото и магазина и различни строителни техники в градежите.

През римската епоха проученият магазин е служил за вход от кардо-максимус към форума. Разкрито е стълбище от четири стъпала и прагов блок от пясъчник на източния фасаден зид. По-късно входът е затворен.

В амбулациото са открити разрушени елементи от архитектурната украса на форума - колони и капители от пясъчник в дорийски стил. Разкрити са канали и глинени водопроводи, които изясняват въпроса за канализацията и водоснабдяването на форума.

Досегашният изкоп бе разширен с нови 1000 кв.м. в северна посока. Бе извършено машинно подравняване на терена, заеt от лятно кино. След изчерпване на средновековния пласт продължиха разкопките на голяма сграда, разположена на север от форума. Сектор от южния фасаден зид на сградата бе открит през изминалата кампания. Бе достигнато подовото ниво на сградата - разкрит е сектор от настилка, изградена от мраморни плочи, положени върху хоросанова подложка. Настилката е ограничена от полукръгъл мраморен профилиран цокъл.

Разкрит е сектор от западния фасаден зид на сградата. Документирани са останки от тухлени сводове, които вероятно са част от подпорна конструкция. Зидовете са запазени в суперструкция до съвременното улично ниво, а на места и над него.

С проведените през изминалия архелогочиески сезон разкопки бяха изяснени следните по-важни моменти:

2. Северната част на форума не е заета от магазини.

2. Потвърди се констатацията, че уличната мрежа не продължава на север от форума, където е изградено ядро от административни и обществени сгради.

3. Североизточната част на форума е заета от една голяма обществена сграда, разположена западно от кардо-максимус, което тангира от изток форума.

В.Танкова (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УЛ."СТ.ЧАЛЪКОВ" 1а В ПЛОВДИВ - ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Продължи уточняването на плана на късноантичната сграда. Проучи се помещение I, което заема по-голямата част от петното за строеж. Помещението е с размери 7,8 м. /6,6 м. Зидовете са запазени в суперструкция и на места достигат височина 2,5 м - 2 м. Изградени са от ломен камък и тухли и хоросан с червен цвят и едро счукана

тухла. В дебелината на южния зид на помещението е оформена ниша /дълбока 0,2 м. и широка 0,9 м./. Установиха се два строителни периода маркирани с едно подово ниво и затварянето на входа от запад към помещението. На юг от помещение I е помещение II, което не може да се проучи, тъй като се развива извън петното за строеж.

К.Маджаров, М.Маджаров (Хисар)

РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИОНАПОЛ ПРЕЗ 1988 г.

Археологическите разкопки в Диоклецианопол през 1988 г. бяха съсредоточени в централното градско ядро, където се завърши проучването на разкритата през 1921 г. базилика 2. За първи път с нейното проучване се занимава К.Миятев, който чрез спасителни разкопки успява да проучи западната половина на южния кораб на базиликата. По-късно през 1936 г. В.Иванова чрез сондажни разкопки проучва източната половина на южния кораб и част от абсидата.

Проведените от нас редовни археологически разкопки през 1988 г. дадоха възможност да се проучи базиликата изцяло. Установено беше, че за нейното изграждане са били използвани зидовете на по-стара римска сграда.

Базиликата е трикорабна с една полукръгла абсида, притвор и двор. Дължината й заедно с абсидата е 39,40 м, а ширината 24,30 м. Наосът й е разделен на три кораба с ширина на централния 11,40 м, а на страничните по 4,60 м. Колоните, разделящи корабите са били съставени от гранитогнайсови барабани.

Притворът на базиликата е дълъг 22,40 м и широк 5,70 м. В него се е влизало през три входа, които са в ос с входовете на наоса. Западно от притвора се е простирал обширен двор.

Архитектурният анализ на базилика 2 показва, че това е найголямата по размери и най-богатата в архитектурно-художествено оформление от откритите до сега 10 раннохристиянски базилики в Диоклецианопол. Нейният план я определя като изявен представител на елинистическия тип базилики с дървено покритие, строена през първата половина на V век.

Освен редовните археологически разкопки във връзка с подмяната на съвременния водопровод на града бяха проведени и спасителни разкопки. Те бяха съсредоточени по цялото протежение на главната улица /кардо максимус/. Това даде възможност да се проучи цялото трасе на тази улица. Тя е съвсем права и е трасирана с ос с отворите на северната и южната порта.

Успоредно на главната улица в близост до западния й бордюр в няколко сектора беше разкрит водопроводът на античния град. Стените му са градени с камъни споени с хоросан, наситен с чукана тухла, а покритието му е цилиндричен свод. За първи път се откри и един от утаителите на водопровода. Това е подземна квадратна шахта, покрита с каменни плочи.

Западно от главната улица по време на разкопките бяха разкрити части от 5 късноримски обществени и жилищни сгради, разположени успоредно на улицата. Надлъжната им ос е север - юг. Градени са в смесена зидария. Всички постройки са с портици на източната страна За стилобат на колонадите са използувани каменните бордюри на улицата.

Южно и непосредствено до една от сградите, разположена в близост до сегашната сграда на ОбК на ОФ се откриха останките на зидана пещ върху голям каменен блок. Тя има кръгла форма с диаметър 0,70 м. Стените й са зидани с камъни и хоросан, примесен с трошена тухла. В южната страна пещта е свързана с една поредица от каменни блокове долепени един до друг с късата си страна. В средата блоковете имат издълбан улей. Около пещта и в нея при разтопките се откри голямо количество ситно смляна на прах руда, пепел и шлак. Във фугите между каменните блокове с улеи бяха открити много дребни частици от желязо и шлак.

Устройството на откритото съоръжение и находките около него показват, че е налице късноантична пещ за добиване на желязо.

Всички разкрити сгради край трасето на главната улица носят белезите на строителството от късната античност. Тяхното изграждане е тясно свързано с положената втора улична мрежа на града през втората половина на IV век.

н.с.к.и.н.Ст.Дамянов, к.и.н.П.Балабанов, Е.Дочева, М.Върбанова

АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ ПРОУЧВАНИЯ В ДЕБЕЛТ ПРЕЗ 1988 Г.

Продължиха разкопките в двата основни сондажа на територията на античния и средновековен град. В южния бе проучена площта между портата и чупката на крепостната стена, останките от правоъгълна кула и от късноантични помещения между банята и кардо максимус. Откритите архитектурни останки и подвижни материали - керамика, монети, метални предмети - потвърждават датирането на основните етапи на строителство в античния град през периода III - VI в. Отделни находки свидетелствуват за продължаването на живота тук и през VII-IX в.

В северния сондаж продължи изследването на пълната стратиграфия на обекта. Достигната бе дълбочина 7.5 м, а дебелината на културните пластове в този участък вероятно достига 10 м. Документирани бяха останките на два пожара, единият от които се отнася към първата половина, а другият вероятно към края на II в. Сред развалините на храм от началото на III век бяха намерени четири надписа върху бази на статуи. Два от тях са посветени на император Филип

Араб, а други два - на съпругата му Отацилия Севера.

По време на кампанията бяха проведени различни археометрични измервания върху участъци от територията на града и неговите околности. Фиксираната от тях масивна стена /северната стена на банята/ бе разкрита и по археологически път. Сондажно бяха засечени и две по-малки стени вън от крепостните стени. Археометричното разузнаване на обекта ще продължи и през настоящата година.

И.Карайотов, И.Бонева (Бургас)

СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В МЕСТНОСТТА "ПАЛЕОКАСТРО" - ГР.ПОМОРИЕ - 1988 Г.

Проведените през юли и август археологически разкопки в местността "Палеокастро" имаха спасителен характер, тъй като на този терен се проектира строителство на училище. Обектът се намира в непосредствена близост до предполагаемото трасе на южната крепостна стена, по геофизически данни - на североизток от нея. Проучена бе площ от 250 м^2, като във всички разкопавани квадрати бе изчерпан културния пласт. На места е достигната дълбочина 2,20 м. Започна проучването на голяма сграда с правоъгълен план. Градежът на основата е от ломени камъни без спойка, а на надземната част - от ломени обработвани камъни на бяла хоросанова спойка. Ширината на основата е 0,60 м., а на стените 0,50 м. Архитектурният план на сградата не се очерта цялостно, поради ограничения за разкопки терен и големите размери на самата сграда. Стените й са конструктивно свързани и оформят 4 ъгъла от четири помещения, надлъжната ос на които е с посока северозапад-югоизток. Покривната конструкция на сградата е била от извити тегули и имбрици. Все още не е изяснено предназначението на сградата, но изхождайки от големината на помещенията, може да се

предполага, че е обществена. Начинът на градеж, керамиката, монетите, датират сградата от края на III и първата половина на IV в.н.е.

В близост до сградата бе проучена антична пещ за изпичане на водопроводни тръби. Тя спада към типа двукамерни пещи с изцяло вкопана горивна камера. Височината на пещта от дъното до нивото на тогавашния терен е 0,80 м. Пещта е с правоъгълна форма и размери: 2,30/3,30 м, с надлъжна ос североизток-югозапад. Горивната камера е с надлъжна подпорна стена, разделяща я на 2 канала. Конструкцията, предназначена да носи натоварването на горната камера е подсилена с по 2 подпори с езиковидна форма, разположени на южната и източната стена. Стените на горивната камера са изградени от вертикално поставени цилиндрични глинени тръби с вис. 0,60 м и диам.0,30 м, отвътре запълнени с глина примесена с късове от стени на амфори. Стените на топлата камера отвътре са обмазани с глина и облицовани с 2 реда /на ребро/ квадратни тухли с размери: 34/34/4 см. Подът на пещта е застлан също с такива тухли. Скарата на пещта е разрушена, горната камера не е запазена, но вероятно е била четиристенна, съобразена с плана и размерите на горивната камера. Въз основа на аналогиите, находките и стратиграфията, пещта може да бъде отнесена най-общо към IV в.

Намерени са многобройни фрагменти от амфори, битова керамика, метални предмети, бронзови, силно окислени монети.

Откритите материали показват, че този участък на античното Анхиало не е бил заселен по-рано от края на III в. от н.е. и животът тук е продължил до ранновизантийската епоха - края на V и VI в. Разрушаването на откритата сграда може да се свърже с варварските нашествия през IV - V в.

Археологическите разкопки ще продължат за изясняване цялостно архитектурния план на сградата и проследяването на културните напластявания в този район от късноантичното Анхиало.

Михаил Лазаров, Ив.Василчин

РАЗКОПКИ НА УЛ."ЦАР ИВАН ШИШМАН" ВЪВ ВАРНА ПРЕЗ 1988 Г.

Поради затруднения с работната ръка разкопките през 1988 г. бяха ограничени в т.нар. "помещение с питоси " на ранновизантийската сграда. Разкопана е около 100 м^2 площ на културен слой с дебелина 3 м. Открити са две ями с материали от втората половина на IV в. пр.н.е. и останки от зид на къснокласическо помещение /първата половина на IV в.пр.н.е./. Избата на помещението е издълбана в мергелния пласт на дълбочина около 0,60 м. Запазени са три от стъпалата, които са водели към избеното помещение. Цялото избено помещение, чиито размери биха могли да се установят по вдлъбнатината в мергелния пласт не е разкопано.

Откритите през 1988 г. останки от сграда с избено помещение, вдълбано в мергелния пласт приличат на подобно помещение, по същия начин вдълбано в мергелния пласт, открито при разкопките през 1987 г. Тези открития позволяват да се добие представа за характера на някои от жилищата на древния Одесос през първата половина на IV в.пр.н.е.

Ан.Ангелов (Девня)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М."КАБАТА" ПРИ ГР.ДЕВНЯ

През 1988 г. при спасителни разкопки в м."Кабата" при гр.Девня /западен некропол на Марцианопол/ бяха проучени 28 гробни съоръжения от няколко типа:

а/ 2 гробници зидани с тухли-половинки, споени оскъдно с бял песъклив хоросан /№ 28, № 29/ едната покрита с големи бипедални тухли, а другата с 1 каменна плоча. Подът на гробниците е от глина. Погребенията в гробниците са извършени чрез трупополагане в дървен ковчег, скован с железни гвоздеи.

б/ гробница изградена от монолитни каменни плочи от местен варовик /№ 30/, свързани чрез жлеб на една от страниците, с под от тухли /0,64 х 0,62 х 0,06 м/.

в/ гробна яма с погребение чрез трупополагане в дървен ковчег покрита с 2 каменни плочи.

г/ 24 керемидени гроба с трупополагане, 10 от които детски.

д/ гробна яма с погребение чрез трупоизгаряне в дървен ковчег.

Гробните дарове - бронзови монети, глинени стойнички, амфорки, лампи, паници, стъклени балсамарии /един от които пълен с благовонно масло/ и др. датират гробните съоръжения и погребенията извършени в тях в хронологическите рамки от втората половина на II в. до началото на IV в.

Ю.Божинова (Благоевград)

РИМСКИ НЕКРОПОЛ В М."БЕГЛИКА" С.КРУПНИК, СОФИЙСКА ОБЛАСТ

През м.март 1988 г., на 1,5 км северно от с.Крупник в м."Беглика" са извършени изкопни работи за построяването на цех към ЗИКЕТ - Благоевград. Работниците попадат на гробове. Изкопните работи са спрени до извършването на необходимите археологически проучвания.

Проучването бе извършено в началото на м.април. Работи се с ученици от селото - около 20 човека.

Проучена бе площ от около 2,400 м^2, която обхващаше голяма част от определеният на този етап терен за строителство. Квадратната мрежа бе заложена през 5 м. Самият некропол е разположен в северната част на терасовидно възвишение. Той е двуобряден - погребенията са чрез трупоизгаряне и трупополагане. Преобладава трупоизгарянето, седем от деветте проучени гроба са чрез трупоизгаряне.

Изгарянето се е извършило на място, върху клади. В един от гробовете успяхме да разберем и начина на построяване на кладата.

В гробовете почти липсват гробни дарове. В някои от тях бяха намерени само по няколко фрагмента от ритуално натрошени сиви или кафяви съдчета. Единственият цял съд бе намерен в гроб № 4. Това е четвъртия глинен култов съд, с удебелени върхове. Аналогичен съд е намерен в Кюстендилския Хисарлък. Намерена бе и част от ранноримска билатерална фибула от бронз. Съдейки по малките размери /дълж. 0,60 x 1,30 м и шир. от 0,35 - 0,70 м; дълб. 0,05 - 0,30 м/ гробовете вероятно са на млади индивиди.

Малкото гробни дарове или пълната им липса в повечето от тях говори за ниския социален статус на погребаните. Данните от оскъдния гробен материал, начина на погребване и гробните съоръжения ни дават основание за една относителна датировка на некропола в първите векове на н.е. - I-II век.

Ю.Божинова (Благоевград)

АНТИЧЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С.МУЛЕТАРОВО, СОФИЙСКА ОБЛАСТ

Поради трудните условия за работа проучванията на обекта бяха прекратени. Успяхме да проучим само четири гроба.

Гробните съоръжения са обикновени, правоъгълни гробни ями, със и без покрития. В три от тях погребалният ритуал е трупополагане и в един - трупоизгаряне. Погребението в него е извършено в т.нар. кратер с "колонки". Производственият център на такива кратери е бил

Коринт. Намерените други находки: контароси, панички, киликс, лекит с мрежест орнамент, огърлица от мъниста, гривна, пръстени, които са с интересна форма на увита змия, определят елинистическият характер на проучените гробове.

Хр.Буюклиев, Кл.Калчев, Д.Янков, М.Минкова (Стара Загора)

СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИЯ РЕЗЕРВАТ АВГУСТА ТРАЯНА - ВЕРЕЯ-БОРУЙ

Проучванията в границите на резервата са съсредоточени на два обекта в южната половина на Августа Траяна. Те имат спасителен характер и са наложени от строителни работи.

1. Обект "Младежки дом". При изкопните работи на последния етап на новата сграда се наложи проучването на южните части на разкритите през 1987 г. останки от централната улица кардо и принадлежащите й от запад и изток сгради. Проучена е площ около 250 кв.м. и са разкрити нов сектор от кардо с дълж.12 м. в южна посока. По устройство не се различава от северните сектори с тази разлика, че първоначално, през I строителен период от запад не е имала портик, а оградния зид на западната сграда е достигнал до бордюра на улицата. През II период е оформен портик с дълб.3,10 м.

От прилежащите сгради са открити малки сектори. Източно от кардото са разкрити още две помещения от I период на сградата с басейна, както и по-късните преустройства и съоръжения - два канала.

По-добра е запазеността на западната сграда. Проучен е северния стилобат на вътрешен перистилен двор от I период, който е достигал до западния тротоар на кардото и е бил открит към него. През II период, вероятно през средата на II в. този двор е изоставен, оформен е ограден зид откъм улицата, а също така са изградени и помещения от запад. Останалите проучени руини са от по-късни градежи, които не могат да бъдат разграничени поради малкия сектор на проучвания.

2. Обект "Строителен техникум". Разкопките имат сондажен характер и са наложени от исискванията на проектантите на сградата, която е определена след реконструкция за сграда на Историческия музей в града. Целта е да се разкрие античното ниво с останки от архитектура, за да бъде оформен лапидарият на бъдещия музей. Проучена е площ около 100 кв.метра и са открити останките от голям вътрешен двор с разкрити размери 5,80 х 4,50 м, ограничен от север и от юг с портици. От запад и от изток не са разкрити следи от ограждането му - т.е. дължината му е по-голяма. Настилката е от големи тухли с размери 0,65 х 0,52 х 0,06 м, в западната половина, а от изток с тухли с размери: 0,46 х 0,46 х 0,05 м. Почти в центъра на разкритата площ се откри голям кладенец, изсечен в скалата. Диаметър 2,20 х 2,30 м с проучена досега дълбочина 1,30 м. Около него настилката е от каменни плочи. От юг има следи от малък зидан канал, който вероятно е отвеждал водата към потребител в южната част, засега непроучена. По строителната техника и материал и по аналогии от други обекти в града може да се определи приблизителна датировка на откритите руини към средата или втората половина на IV в. Физическото състояние на останките е много лошо и разрушенията от по-късните периоди и през съвремието затрудняват интерпретацията им.

К.Шалганов (София), П.Павлов (Ловеч)

РИМСКА ВИЛА КРАЙ С.СМОЧАН, ЛОВЕШКО

През м.юли и август 1988 г. продължи проучването на вилата край с.Смочан. Бяха постигнати следните резултати:

1. ПРОХОД СЕВЕРНО ОТ ПОРТАТА - бе разчистен почти напълно по дължината му, на нивото на пласта от фрагментирани тухли и тегули, маркиращ горната граница на I период от живота на вилата - ср. на III век. В прилежащото от запад на прохода помещение № 3 бе разкрит вътрешен зид, който го дели на 2 нееднакви по големина, по-малки помещения, свързани по между си чрез вход с ширина 1,75 м, образуван между челото на вътрешния зид и южната стена на пом.№ 3.

2. "СГРАДА III" - вътрешността й бе проучена изцяло до материков терен. Външните й размери са 10,60/С - Ю/ х 7.80/И - З м. Отвътре, към СЗ и ЮЗ й ъгли е оформено по едно правоъгълно помещение /1,80 х 3,10 м/ с входове от изток. В източната стена на сградата, според наличните данни на място, вероятно е съществувал вход с ширина 2,40 м. Дебелината на източната стена - 0,90 м, в сравнение с тази на останалите външни стени - 0,55 м, показва, че тя е понасяла много по-голямо вертикално натоварване. Засега не може да се докаже убедително, дали сградата е имала от изток представителна фасада с фронтон, тъй като не са открити останки от монументална архитектурна украса.

Находките от вътрешността на сградата и през тази година - фрагменти от животински и човешки мраморни скулптури или статуарни групи, фина керамика в техника барботино - потвърждават предположението, че тя е с култов характер, вероятно светилище. Откритите тук 2 монети - от периода 222 - 249 и от Констанций II/337 - 361/ засега не могат да прецизират датировката на сграда III.

3. БАНЯ - в югоизточния край на обекта бе разкрита южната част на банска постройка състояща се от 3 верижно долепени, вероятно правоъгълни помещения. Страничните, по-тесни помещения от изток и запад, завършват на юг с изявяващи се абсиди, с форма на латинско U , отворени на север. Ширината на централното помещение е 6,00 м, с много солиден под от хидрофобен хоросан. Всички вътрешни лица на стените на банската сграда са добре измазани с хидрофобен хоросан. Общата й запазена височина, спрямо пода е около 1,30 м. Самостоятелното оформяне на банята на комплекса засега навежда на мисълта, че той не е затворен четириъгълник, а вероятно е отворен на изток или югоизток.

Разкопките ще продължат и през следващата година.

Галена Радославова (Разград)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА СГРАДА В М."ПЧЕЛИНА" КРАЙ РАЗГРАД

През 1987 г. при подравняване на терен в м."Пчелина", югозападно от Разград се попада на останки от сграда. При проведените спасителни разкопки са разкрити три верижно разположени помещения. В субструкция те са изградени от камъни, споени с кал, а нагоре стените вероятно са били от кирпич. До северозападната стена на помещение I бе разчистена основа на пещ с размери 1,60 х 1,80 м, градена от тухли.

В помещение III е намерена бронзова монета от времето на имп.Септимий Север /193-211/, сечена в Одесос. По монетата и откритата битова керамика сграда може да се отнесе към периода III-IV в.

Разкопките продължават.

Виолета Божилова, Венелин Витски, Жарин Величков,
Рената Стоянова, Васил Иванов (София)

АНТИЧНА РЕЗИДЕНЦИЯ ПРИ КОСТИНБРОД

Археологическите разкопки на късноантичната резиденция при град Костинброд /Софийска област/ и през 1988 г. имаха за цел цялостното проучване на Източното крило на резиденцията, където се намира по-голяма част от разкритите полихромни мозайки с геометричен орнамент. Проучванията бяха насочени с оглед на предстоящата консервация, а също така, доколкото това бе възможно на настоящия етап от работата, да се установят границите на архитектурния комплекс.

В две от помещенията където мозайките бяха вдигнати за консервация се направиха сондажни проучвания до дълбочина 4,10 м. Установи се наличието на по-ранен културен пласт. Непосредствено под подложката на мозайката се откри канал пресичащ надлъж помещенията, покрит с би-педални тухли с размери 0,60 х 0,70 м. и свързан по всяка вероятност с хипокаустната система.

В източното крило бяха установени размерите на още 6 помещения, като 4 от тях принадлежат на най-късния етап от строежа на сградата. В едно от помещенията с размери 10 м. х 8 м. се разкри нова полихромна мозайка с геометричен орнамент.

От южната страна на Източното крило, по цялото протежение на т.нар. "крепостна стена", се откриха девет колони на стилобат с размери: 0,90 х 1,38 м и отстоящи на 3,20 м една от друга. Те са изградени от големи каменни блокове и тухли споени с хоросан.

В западна посока на протежение 160 м продължи разкриването на крепостната стена с ширина 2 м. Тя има две фази на строеж. На втората фаза принадлежи полукръгла кула с размери 5 х 6 м. От нея двойната стена чупи на север, докато зидът от първия строителен период продължава на запад. Така приблизително се установяват размерите на резиденцията през късната античност - 120 x 144 м в разкритата си част.

Продължи проучването и на "Пътната станция", западно от резиденцията. Установи се голяма част от плана й със симетрично разположени помещения, чиито размери са: 7,5 x 3,5 м и 3,5 x 4 м.

На разстояние 10 м, почти успоредно на сградата се разкриха още 35 кв.м. от настилката на античния път с ширина 7 м.

Разкопките през 1988 г. потвърдиха предположенията, че се касае за един изключително интересен архитектурен ансамбъл от късноантичната епоха.

Ц.Дражева (Бургас)

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА И РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ В М."ГРАДИЩЕТО" ПРИ С.ЛОЗАРЕВО, БУРГАСКО

През 1988 г. продължи разкриването и изясняването на стратиграфията на голяма късноантична сграда в югоизточния край на крепостта. Тя се намира непосредствено до ъгловата кула № 3 и е отделена от крепостната стена с проходи с шир.1,8 м от южната и източната й страна. Сградата има размери: дълж.18,8 м и шир.17,75 м и е със сложно вътрешно разчленяване. Основите на стените й са вкопани в по-ранен културен пласт с находки от старожелязната епоха. Градежът и откритият материал дават основание изграждането й да се постави най-общо в IV в.

Източното крило на сградата се състои от верижно разположени две правоъгълни помещения с вход на западната стена към централната част на сградата. Тук е добре запазен тухленият под,

декоративно оформящ пространството около мраморен шадраван с вис.0,74 м и диам. 1,1 м. Проучен е канал с посока запад-северозапад с шир.0,22 м и дълб.0,36 м, с фрагменти от глинени тръби, свързан с водоснабдяването на шадравана. Западното крило на сградата е еднообделно, с размери 17,75 x 4,3 м. То е отделено от централната част на сградата с 3 пилона и 2 пиластъра. Част от барабан на колона от андезитен туф, открита в основите на един от пилоните, показва че те са носели колонада.

Във втората половина на VI век сградата е била опожарена, след което е претърпяла значителни конструктивни промени. С тях е свързано изграждането на кръглото помещение в източното крило и и кирпичено жилище с размери 3,41 x 5,2 м в централната част.

Находките са главно: фрагментирана битова керамика, глинени лампи, стъклени и метални предмети, три монети от Траян /98-117 г/ Юстин II /565-578/ и Маврикий Тиберий /582-602 г./.

Продължи проучването на старохристиянската базилика от V век в централната част на крепостта. Разкрит бе нартекса с размери 7,2 x 4 м и вход на западната стена по централната ос с размери 1,25 м. Връзката между нартекса и наоса на базиликата се осъществява чрез три отделни входа към всеки от корабите.

Направен бе и сондаж на 30 м извън северната крепостна стена с цел да се установи характера на средновековен жилищен хоризонт, който е силно разрушен от машинната обработка на земята.

Г.Лазов (София)

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ И БАЗИЛИКА В М."СПАСОВИЦА" ПРИ БЕЛОВО, ПЛОВДИВСКА ОБЛАСТ

През 1988 г. продължиха разкопките на върха до Беловската базилика. Разкопките имаха за цел проучването на външната укрепителна система от север, югоизток и югозапад.

Проучено беше изцяло външното лице на югоизточната стена от кула номер 2 до югоизточния ъгъл. В самият ъгъл е оформен контрафорс с полукръгло чело. Встрани от него се разкриха по два полукръгли контрафорси на югоизточната и югозападната стена на укреплението. Външното лице на югозападната стена се проследи до частично разкрита четириъгълна кула /номер 3/.

Във връзка с плана за реставрация и консервация на Беловската базилика, през 1988 г. продължи разкриването на терена източно, западно и южно от нея.

Срещу югозападното предверие на базиликата се разчисти недобре запазена настилка от различни по форма и големина камъни, широка 1,60 м. Тя беше разкрита на 6 м. в западна посока със слабо отклонение на югозапад. В проучената южно от настилката малка площ се срещат отделни късноантични материали и фрагменти от средновековна битова керамика.

Проследи се в западна посока зидът, започващ от външния ъгъл на северозападното предверие. В основите на разрушения зид се разкри вкопано християнско погребение на жена с обеци, гривни, пръстен и монета на Мануил I Комнин /1143 - 1180/.

Ана Балканска (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА КАЛИАКРА'88. ОБЕКТ I. ЦИТАДЕЛАТА.

Разкопките се проведоха на две смени през юли и август с 15 д. средношколска бригада от Каварна. Изследваната площ обхваща 750 м^2, от които 250 м^2 на дълбочина средно 1 м от повърхността.

В резултат на системни разкопки от 1969 г. /с прекъсване през 1971 и 1977 г./ до 1988 г., на територията на средновековния вътрешен град са открити развалините на цитаделата на късноантичния град /IV-началото на VII в/, останки от римския кастел /II-III в/ и от тракийската антична крепост Тиризис /IV в.пр.н.е. - нач.на I в. н.е./. Археологическите разкопки на обекта "Цитаделата" са обособени в три сектора. Северният сектор се характеризира с укрепителната система, в чиято строителна стратиграфия се проследяват останки и следи от различните епохи и строителни периоди, от античността до късното средновековие. Що се отнася до предсредновековния период, най-представителни са монументалните руини на крепостната порта на късноантичната цитадела. Средният сектор, където поради природните условия теренът е оголен до материковата скала, се отличава с оскъдни строителни останки, с изключение на южната част. Тук бяха направени важни открития предимно за устройството на средновековния вътрешен град и отчасти за строителството през римската епоха. Най-богати резултати дадоха разкопките в южния сектор. Тук в запазилия се земен пласт с дебелина на места над 1 м, бяха открити значителни архитектурни останки и градоустройствени елементи от цитаделата на късноантичния град. Попаднахме на централната градска част: с площада, от северната страна на който се влива главната съобщителна артерия, която от южната му страна преминава в две разклоняващи се надлъжни улици, между които се издигала централната сграда, а от двете им страни са разположени централните квартали - Западен и Източен. Установено бе, че на същото място се е намирал и архитектурният център на тракийския Тиризис. Именно той е бил ядрото, от което се е развила римската крепост, късноантичният и средновековният град.

През отчетния сезон разкопките се проведоха в южния сектор. Работата протече в две насоки: подготовка и предаване за консервация на жилищните сгради в западния квартал и започване на подготвителните работи по консервацията на строителните останки в източния квартал; втората и от научна гледна точка главна задача бе довършването на разкопаването на централната сграда. Същевременно, за уточняване на плана и периодизацията, върху цялата разкопана част бяха направени допълнителни сондажни проучвания и разчиствания.

Резултати. Сградата е имала най-малко два строителни периода, през които са извършвани отделни частични преустройства и кърпежи. В нея са вкопани основите на средновековни постройки. Върху развалините й са се издигали постройки от времето на османското владичество. На заеманата от нея площ има погребения от късносредновековния некропол, гробове от които са открити в целия сектор. Установено бе, че постройката се развива в южна посока, към неосвободения за разкопки терен. За сега това осуетява цялостното й разкопаване, както и изобщо успешното приключване на този обект.

Всред движимите находки преобладава масовият материал - на този етап - предимно късноантична керамика, изобилстват амфорните фрагменти. Не липсва, обаче, и фрагментирана тракийска керамика; единични фрагменти вносна елинистическа и римска керамика. Между дребните находки има предмети от метал, стъкло и кост. Отделна група съставят накитните предмети от средновековните погребения. Открити са 14 монети, 13 от които произлизат от централната сграда, римски, ранновизантийски и османска.

Главният резултат се състои в това, че бяха придобити нови данни за градоустройството и архитектурата в най-вътрешната част на укрепения град Калиакра и за хронологията на строежите на това място.

Д.Станчев (Русе)

РАЗКОПКИ В КАСТЕЛА ЯТРУС

През 1988 г. продължиха археологическите разкопки на голяма късноантична сграда. Постройката се намира непосредствено на североизток от базиликите на кастела.

В резултат на проучванията беше установен точният план на сградата. Тя е имала шест помещения. Между помещения № 1,4,5 и 6 е съществувало празно пространство посредством което се осъществявал свободен достъп до помещения № 1 и 5. Разкритите помещения са били четириъгълни в план. Стените им, до 1,10 м. височина, са били изградени от ломени камъни, споени с кал,а нагоре с кирпичи.

В помещение № 1 са открити 10 постамента изградени в основите си от камъни, а нагоре от кирпичи. В помещение № 2 са разчистени 3 постамента, а в помещение № 3 - 1 постамент. Върху постаментите са били поставени хромели.

С изключение на помещение № 6 във всички останали са намерени цели или фрагментирани хромели. В помещения № 2 и № 4 са открити по един каменен хаван за счукване на зърно. В помещение № 2 е намерен и един долиум забит в пода. Във всички помещения са открити фрагменти от големи амфори. Някои от тях са реставрирани. Върху пода на повечето от помещенията е намерено овъглено зърно. Всичко това ни дава основание да допуснем, че сградата е използувана като мелница.

Голяма част от стените на постройката са стъпили върху останки от стени на по-ранна сграда. Откритите находки показват, че мелницата е била изградена през третия строителен период на кастела. При изграждане на базилика Д, което е станало по времето на Юстиян 1, мелницата вече не е съществувала. За това ни подсказва и обстоятелството, че част от апсидата на базиликата е заела пространство от помещение № 6

В.Стоичков (Лом)

РАЗКОПКИ В АЛМУС

През 1988 г. продължиха проучванията по протежение на западната крепостна стена на Алмус. Разкрити са 50 м от куртината на стената. Стратиграфските наблюдения позволяват тя да бъде датирана в последната четвърт на III - IV в. На разстояние от около 40 м от предполагаемия северозападен ъгъл на кастела се откриха част от основите на междинна кула.

В пластовете от втората половина на II - средата на III в се откри ръка на Сабазий от кост.

Разкри се част от северната стена на постройка, която е долепена до стената. Подът на постройката е застлан с тухли, една от които носи печат на V македонски легион.

Откри се и част от водопроводната канализация на Алмус, изградена от керамични тръби, а успоредно на нея и друг водопровод от оловни тръби.

В пластовете от средновековието се откриха пет полувкопани жилища землянки, разположени по протежение на стената, ранносредновековни съдове и анонимни византийски монети от X - XI век.

В.Любенова (Перник)

РАЗКОПКИТЕ ПРИ МАХАЛА АРБАНАС /РАДОМИР/ ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

През изтеклата година бе извършено геодезично заснемане на археологическия обект, което при голямата денивелация и най-новите

разрушения постави сигурна основа за планово-техническата работа на нашите проучвания.

Интензивна разкопваческа работа бе проведена от м.август до края на м.октомври 1988 г. предимно с участието на бригадири от Техникума по енергетика - гр.Радомир. Обхванат бе югоизточния край в посока към центъра на укреплението. Разкрити бяха нови помещения, някои със сложно преплетени зидове - останки от различни строителни периоди. В отделни помещения се откриха огнища с тухлена настилка от ранновизантийския период и за пръв път - такова с кръгла форма. Вътре и извън помещенията бяха разчистени долиуми и ями. Последните се откриват и извън очертанията на укреплението, добре оформени в ронливо-пясъчната основа на хълма. От разположението им и от пълнежа засега не могат да се правят изводи за тяхното предназначение.

Разчистена бе окончателно култовата сграда, свързана конструктивно с източната оградна стена на укреплението, а откритите неясни фрагменти от стенописи са аварийно консервирани.

Значителен е броят на движимите находки, повечето от които имат характер на предмети предназначени за пазара, някои от които са били изработени на място. С високата си естетическа и научна стойност се открояват една плоска костена фигурка на Минерва /част/ и оловна вотивна плочка.

Г.Кузманов (София), В.Петков, Д.Манджовски (Сандански)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СГРАДА ОТ РИМСКАТА ЕПОХА ПРИ С.ГРАДЕШНИЦА, ОБЩИНА КРЕСНА

Проучена е малка част от сграда, снабдена с хипокаустна инсталация. Разкрити са два пресичащи се под прав ъгъл канали за циркулиране на топъл въздух, които заобикалят помещение, влизащо в системата на хипокауста. Съществуването на стенно отопление се доказва от откритите при разкопките тубули. Документирани са два периода на преустройство на сградата, при което е било повдигано подовото й ниво. Откритата при разкопките светлосива трапезна керамика се отнася най-късно към IV в. Сградата е влизала в границите на античния град Нейне.

И.Църов (В.Търново)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ КРАЙ "ЛЕСИЧЕРСКИ СТЪЛБ" - С.ЛЕСИЧЕРИ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО

Продължи проучването източно от стълба, където според Каниц, Шкорпил, Герасимов и др., е имало светилище или гробница.

Сондаж I. Разкрити бяха два реда блокове от основата на стълб II и бе установена дълбочината и начинът на изграждането й. Попадна се на пласт, състоящ се от отломъци. Вероятно се е получил при изграждането на стълбовете, което от своя страна означава, че това би следвало да е античното ниво на терена.

Сондаж II. Открит бе четириъгълник от каменни блокове. Предположението е, че това е основа на жертвеник, подобен на тоз пред светилището в кв.Даскалово - Перник.

Открита бе и част от фронтон /десен ъгъл/, която е изработена от един блок с касетирана плоча. Непосредствено до фронтона бе открит добре обработен блок, който вероятно е страница от вратата на култовата сграда, чието локализиране предстои.

С.Торбатов (Толбухин)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М.ГЛИНАТА КРАЙ С.ГУСЛАР, ТЕРВЕЛСКО

Спасителните археологически разкопки в м.Глината край с.Гуслар, Тервелско, започнаха в края на 1987 г. с частичното разчистване на една и локализиране на втора пещ за изпичане на строителна керамика.

През 1988 г. двете пещи бяха окончателно проучени. Те са двукамерни, с вкопана долна и частично вкопана горна камера. Имат четириъгълен, почти квадратен план, със страна съответно около 2,40 и 3,00 м. Долните камери са със централен канал и странични разклонения, образувани между поддържащите скарите подпори. При по-малката пещ /№ 1/ скарата стъпва върху две арковидни подпори, а при по-голямата /№ 2/ - върху три двойки подпорни стени, разположени двустранно на централния канал.

Проучените пещи се отнасят към тип, широко разпространен в границите на Римската империя. Въз основа на наблюденията и керамичните фрагменти, добити по време на разкопките, се налага изводът, че двете пещи в м.Глината не са функционирали едновременно. Пещ № 1 е по-ранна. Тя може да се датира в III в от н.е., като след разрушаването й е била използвана за яма за производствени отпадъци. Пещ № 2 е била изградена и е функционирала най-вероятно през IV в.

И двете съоръжения са служели за изпичане на керемиди от двата вида, но предимно на тегули. По аналогия с други антични обекти от територията на България и Румъния, може да се допусне, че проучените пещи са задоволявали ограничени потребителски нужди и са били изградени най-вероятно във връзка със строителни или възстановителни работи в разположена някъде наблизо вила.

Г.Атанасов (Шумен)

РАЗКОПКИ НА КОМПЛЕКС ЗА БИТОВА КЕРАМИКА ПРИ С.МАДАРА ПРЕЗ 1988 Г.

През 1988 г. започна проучване на комплекс за битова керамика, частично засегнат от прокаран водопровод.

Комплексът се намира югозападно от разкопаната вила рустика, между долините на р.Мадарска и поток, който извира от Голямата пещера. През месеците май-юни бяха проучени 7 пещи и пространствата около тях. Пещите са разрушени. На повечето са запазени долните камери, отворите за опалване и част от скарите. Те имат различни диаметри - от 2,20 до 1,10 м. Изработени са по един и същ принцип: вкопани са в брега, имат по 1 отвор за опалване, кръгли или близки до кръглата форма скари, два или три кръга отвори. Подпорните стълбчета са изработени от тухли, но са дебело обмазани, вследствие на което са получили цилиндрична форма. Тухлена зидария има и около отворите за опалване.

Намерената бракувана керамика и калъпи показват, че в комплекса е произвеждана керамика за битови нужди: блюда, купи, чаши, гърнета, амфори, еднофитилни лампи.

Според намерения нумизматичен материал и формата на съдовете, комплексът е започнал да функционира през II в. и престанал да работи през IV век.

За закриването на комплекса става причина смяната на производството във вилата и областта - от зърно и винопроизводство, се преминава към скотовъдство. При зърно- и винопроизводството са необходими амфори за амбалаж, които са били основна част от продукцията на комплекса.

СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

Рашо Рашев

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР В ПЛИСКА

Довършени са проучванията на езическия храм до жилищния дворец. Теренът, зает от постройката, е изследван до цялостно изчерпване на културните отлагания. Проучени са останки от съоръжения, съществували до изграждането на храма, едновременно с него и след изоставянето му. Допълнени са наблюденията за строителната му история. Тухлените култови резервоари за вода, долепени до вътрешния четириъгълник на сградата, са претърпели основно преустройство във връзка с допълнителното изсичане на тесни отвори, прорязали всички стени по централната ос изток-запад. Предверието на юг било изградено допълнително, основите му са по-плитки от тези на същинския храм, и се долепват към тях на фуга, а редовете от каменни блокове лежат на различни нива. През 1986 г. при проучване на терена източно от храма е открит неизвестен таен подземен ходник, излизащ от източния коридор на сградата. Допълнителните разчиствания в сектора, където се пресичат двете му основни трасета позволи да коригираме наблюденията от 1986 г. Първоначално, когато тухлената оградна стена около жилищния дворец и храма не била построена, ходникът водел на север. По-късно бил построен ходникът, на северозапад, от който в противоположно направление се е отделя разклонение. Изходите и на трите подземни галерии засега остават неизвестни.

Източно от езическия храм е направен стратиграфски разрез през цялата ширина на терена, ограден от тухлената стена. Културния пласт е сравнително тънък и съдържа главно материали от X-XI в. Интересни данни за стратиграфията на Вътрешния град предложи зачистването и заснемането на профила на част от изкопа край южната крепостна стена.

П. Георгиев (Шумен)

НОВИ ПРОУЧВАНИЯ В МАНАСТИРА ПРИ ГОЛЯМАТА БАЗИЛИКА

Цялостното разкриване на манастира при Голямата базилика е завършено през 1980 г. Проучванията са подновени във връзка с изясняването характера на строежите и следите от живот, предшестващи изграждането на базиликата и манастира. В югозападния края на ранносредновековно селище около средата на IX в. израства комплекс, който включва: откритата под олтара на базиликата кръстовидна сграда, малък християнски некропол със саркофаг 4, източно от нея, установеният още при разкопките на К. Шкорпил под пода на базиликата кладенец-аязмо и някои други съоръжения и постройки.

Разкопките през 1988 г. са насочени преди всичко към установяване трасето на оградата на този раннохристиянски български комплекс. Под нивото на манастирските дворове на север, юг и изток от базиликата са проследени обичайните за Плиска траншеи от основите на дървена ограда с дълбочина 1,20-1,30 и ширина 0,55-0,65 м. Те ограничават около 9 000 кв.м площ на мартирия. От южната страна са установени две порти. В северозападния, както и в североизточния ъгъл има следи от дървени постройки. Оградата на мартирия от юг включва селище, която е проследена сондажно на 270 м източно от манастирската оградна стена.

Изяснена е строителната история и характера на кладенеца под южния кораб на базиликата. Установени са три периода в неговото съществуване: Със селището, с кръстовидната сграда-мартирий и с Голямата базилика. При последния той възпроизвежда форми от разрушената кръстовидна сграда, което е ново доказателство за нейния християнски характер.

Ст.Станилов (София)

СЕЛИЩЕ ЮГОИЗТОЧНО ОТ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Продължение на изкопа от 1987 г. в източна посока. Канавките проследени на разстояние още 32.5 м с прекъсване от 5 м в неразкопан ред квадрати. В западния край на изкопа е открита още една канавка, която образува правоъгълник, ориентиран С-Ю. Той изцяло пресича третата (вътрешна) канавка и попада в южната канавка на главното трасе. Вероятно това са следи от дървена сграда. На около 1.00 м от правоъгълника още една канавка с посока С-Ю, която чупи под прав ъгъл на изток, попада върху третата /вътрешна/ канавка. До североизточния ъгъл на правоъгълника между двете канавки на главното трасе обрушени останки от две ями дълбоки 0.90 и 1.20 м.

На 10 м източно от двете ями землянка /№ 22/ пресича третата /вътрешна/ канавка. Квадратна форма с размери 3.90 х 3.90 и дълбочина 1.25 м. В ъглите, по стените и в средата - гнезда от подпори. В пода плитки овални ями. Северозападният ъгъл на землянката е пресечен от безформена яма, дълбока 2.35 м, чийто северен край достига южната канавка на главното трасе. Същата яма е пресякла и друга, но от север, дълбока 1.25 м. Землянката /№ 22/ пресича и две успоредни канавки в посока С-Ю заедно с вкопаната пещ на друга землянка от изток.

В крайните два квадрата на изток канавките на основното трасе са пресечени от трета с посока С-Ю. Дълбочина на канавките от трасето 1.10-1.40 м, а на вторичните 0.70-1.10 м. При външния ъгъл на пресечката от изток правоъгълна яма с размери 1.00 х 2.00 м, ориентирана С-Ю. В горния слой на насипа останки от горяло дърво, които оформят неправилен квадрат. Южната стена на ямата се спуска с три стъпала до 2.20 м, останалата част отвесно достига дълбочина 3.50 м и е разделена на две от дебела дървена талпа.

Радослав Василев

РАННОСРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ, СЕВЕРОИЗТОЧНО ОТ ОБЕКТ 31, ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Селището се разкопава в северна посока. Проучени са още 350 кв.м от неговата площ. Разчистени са 3 жилища - полуземлянки /№ 21, 22, 23/ и правоъгълно помещение с две домашни пещи.

В план жилищата са правоъгълни, без стълбова конструкция, и с печки, изградени в североизточния /ж.21 и 22/ или северозападния /ж.23/ ъгъл. Жилище 23 е най-малкото по площ от досега проучените в селището полуземлянки - само 3,5 кв.м.

Печките в жилищата са правоъгълни и са изградени от ломени камъни и плочи. Пещите в помещението са вкопани в здравия бряг. Те са с голям диаметър - 1,5 м и са с крушовидна форма.

Трите жилища и помещението с пещите по намерените в тях керамични фрагменти и други предмети са датирани, както и проучените по-рано, в края на IX - X век.

Стоян Витлянов (Шумен)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 41 ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Проучванията на обект № 41 във Външния град на Плиска датират от 1983 година, когато при археологическо аерофоторазузнаване се попадна на останките от голям архитектурен комплекс. Разкопките през тази година продължиха 14 дена в северозападната част на комплекса. Разкрити бяха основите на три помещения от верижна сграда, долепена към западния ограден зид. Всички стени са запазени над основата на височина около 0,30 м. Иззидани са от каменни блокчета с обработена лицева страна, споени с глинен разтвор. Основите са фундирани без пилоти на дълбочина около 0,80-0,90 м в здравия терен. Същия характер на градеж имат и останалите разкрити участъци от комплекса. По всяка вероятност вътрешните стени на откритите помещения били старателно измазани с бял хоросан, от който са останали следи върху някои от каменните блокове. Голямо количество фрагментирани и цели керемиди, както и многобройните и различни по размери гвоздеи следите от пожар показват съществуването на дървена покривна конструкция.

В незастроения двор пред помещенията и в тях излезе голямо количество фрагментирана старобългарска керамика, от която бяха възстановени осем съда, датирани най-общо в границите на IX-X век. При изчерпването на насипа запълващ вътрешността на помещенията, се откриха земеделски и занаятчийски оръдия на труда, бронзови звънчета, костени шила, панти за врати, катинар, окачваща кука от везна, мраморен хаван, коланни апликации и др., които допринасят за изясняване характера и ролята на този комплекс в стопанския живот на Плиска.

Димитър Овчаров, Живко Аладжов, Николай Овчаров (София)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ПРЕСЛАВСКА АРХИЕПИСКОПИЯ"

Окончателно беше проучен югоизточния ъгъл на комплекса, а изкопът беше свързан с този на т.нар.Административна сграда. Беше изяснено, че дебелата цитаделна стена, която огражда от юг комплекса, чупи почти под прав ъгъл на север и разделя т.нар.Административна сграда от комплекса на архиепископията. Разкопа се верижната сграда, чието разкриване беше започнато още в предходната година. Южно от нея се разполага друга, по-ранна верижна сграда, която е успоредна на цитаделната стена.

В източния сектор, успоредно на цитаделната стена, се разкрива още една верижна постройка, наследена от по-късни сгради с подобен план. Общо взето те са успоредни на триделната постройка, разкрита през миналия сезон, чиито подове са застлани с тухли. Между триделната и новите сгради се оформя улична настилка, през чиято среда преминава канал, който отвежда водите си в клоаката. Последната пресича цитаделната стена съвсем близко до ЮИ й ъгъл.

В едно от помещенията на по-късната южна верижна сграда е оформена латрина. То е запълнено на нивото на плочниците с хоросан, а от него започва малък зидан канал от плочести камъни, споени с хоросан. Каналът преминава южно от сградата на малка дълбочина под плочите и отвежда в голямата клоака, малко преди пресечната й точка с цитаделната стена.

Установено е, че т.нар. П-образна сграда има симетрични части на юг от цитаделната стена, т.е. тя възсяда стената като използва част от основите й и по този начин оформя вътрешен двор на една перистилна сграда.

От подемния материал по-специално отбелязване заслужава голямата каменна плоча със знак и надпис от най-ранния период на Преслав, както и кръглата златна пластинка с клетъчен емайл с изображение на птица.

М.Ваклинова, Ир.Щерева (София)

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР НА ПРЕСЛАВ

През 1988 г. продължи проучването на пространството южно от Западния дворец и западно от голямата правоъгълна постройка от XI в., разкопана през 1985-1986 г. Свален бе пласт с дебелина от 0,40 до 1,20 м на площ 305 кв.м. Пластът съдържаше материали от XII-XIII в. Останки от сгради и съоръжения не са открити. Разчистени бяха няколко ями от XII-XIII в.

Ями от същото време са разчистени в северозападния край на южния площад. При проучването им се попадна на останки от зидове под плочника на площада. В същия сектор бяха проучени и два гроба. В единия от тях са открити стъклени гривни.

Т.Михайлова, Ив.Йорданов (Шумен)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ АДМИНИСТРАТИВНА СГРАДА - ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Работата бе съсредоточена на юг и югоизток от Административната сграда, т.е. по трасето на източната стена на ранната крепост на Преслав и на запад от нея. Разкритите материали и съоръжения, добре очерталият се профил над леглото на стената и на запад от него, водят до следните изводи по отношение на стратиграфията и относителната хронология в проучвания сектор:

1. Откритата нова крепостна стена /от колектив с ръководител Ив.Жандова, 1962-79 г./, попадаща изцяло в рамките на столичния Вътрешен град, е най-ранното разкрито досега съоръжение тук. Тя е демонтирана до горната повърхност на основата, в по-ниските места е запазена и част от първия ред на суперструкцията /големи, дялани каменни блокове, поставени с тясната страна към лицата на стената, споени обилно с хоросан/.

2. След демонтирането на стената първоначалното ходово ниво е повдигнато с изкуствен насип, трамбован, почти без находки /освен единични фрагменти старобългарска керамика/. Установен е в целия сектор на юг от Административната сграда, лягащ и върху основата на крепостната стена. Върху него и каменните блокове от първия ред на стената ляга настилка от каменни плочи, разбита на много места от по-късни вкопани съоръжения. Това е столичното ходово ниво на града, добре установено и в други райони. Тук е разкрита и част от големия канал, проследен в съседния обект на запад /комплекса около Дворцовата базилика/, изцяло вкопан в трамбования насип и минаващ над основата на стената.

3. Въз основа на някои съоръжения /зидани печки, подови нива непосредствено над трамбования пласт, разрушени от яма с материали от XII-XIII в. или от гроб/ може да се предположи, че и на юг, както и на запад от Административната сграда, е имало комплекс от по-леки постройки, съоръжения, функционирали в периода на византийското владичество.

4. Културният пласт от периода на Второто българско царство е с дебелина от 1-1,40 /до 1,60 м/, наситен с керамични фрагменти. Разкрити са и няколко ями, едно жилище и др., разрушаващи по-ранните съоръжения.

5. На около 10-15 м южно от Административната сграда се попадна на нов градски некропол, от който са разкрити над 15 гроба

без инвентар /само в един гроб бе намерена обеца с биконична украса/. Датира се в XII-XIV в.

В сектор запад бяха разкрити части от две верижни сгради, с посока север-юг, по-ранната от които използува разкрития през миналите години дълъг зид за обща източна стена. В сектор север са разкрити част от водопровод и полувкопано жилище с почти квадратен план.

Стойчо Бонев (Шумен)

РАЗКОПКИ В ЮГОИЗТОЧНИЯ РАЙОН НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД В ПРЕСЛАВ

Поредното изследване на кулата е насочено към видимите части на градежа, а чрез сондажи и в някои особено важни пунктове от устройството й под нивото на заварения терен.

Сондажите допринасят за изясняване устройството на основата на отбранителното съоръжение, както и за получаване важни данни за стротиграфията на насипите в района. Проучванията във вътрешността на кулата установиха, че във височина тя е била със свободно кръгло вътрешно пространство с диам.1,80 м. При това положение стените са дебели 1,60 м. Тези уточнения в плана на югоизточната кула обясняват особеностите и разрешават трудностите в съотношението й с верижната сграда. Чрез югоизточната кръгла кула се е осъществявал подходът към крепостната платформа. С устройството и местоположението си тя е осигурявала надеждна отбрана в този сектор на укреплението. Тя предхожда сградата с верижен план до източната крепостна стена, чиято датировка се свързва определено със столичния X в. По-точното датиране на кулата обаче в градиниците на IX в. е възможно само предвид данните от археологическото проучване на целия югоизточен район от града на дворците.

Стоян Витлянов (Шумен)

СГРАДАТА В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

Разкрити са изцяло последните три помещения от западния корпус на сградата, както и четири нови помещения долепени до тяхната северна стена. Всички стени на откритите помещения са изградени от плочест пясъчник на кална спойка. Основите са фундирани в здравия терен на дълбочина 0,70-0,80 м. Дебелината на всички зидове е около 0,90 м. Размерите на помещенията са около 4,00 х 3,90 м. От суперструкцията не е оцелял нито един каменен блок. Това особено много затруднява нашите предположения за характера на откритите подови нива на помещенията и за начина по който те се свързвали. По всяка вероятност входове освен на външните стени е имало и на вътрешните разпределителни, които са осигурявали преминаването от помещение в помещение.

Дълбоко вкопаните основи подсказва за наличието на втори етаж, до който вероятно са отвеждали външни стълби.

Към вторият период от живота на това място трябва да отнесем откритият пред източното лице на западната крепостна стена плочник, който по време се свързва с откритите плочници пред някои от помещенията на източното крило на сградата.

В насипа над помещенията се откриха значителен брой находки /многобройни фрагменти от глинени съдове, предмети на въоръжението, конско снаряжение, комплект прибори за хранене, бронзова кадилница, сребърен медальон, бронзова пафта с зооморфна украса, бронзова апликация с позлата и др.).

Открит е многоброен нумизматичен и сфрагистичен материал: монети на Константин Асен /1257-1277/, Йоан II Комнин /1118-1143/, Мануил I Комнин /1143-1180/, Алексий II Ангел /1195-1203/, латински имитации от 1/2 на XIII в., анонимна бронзова монета сечена в Константинопол в началото на IV в., турска бронзова монета от началото на XV в., византийски оловен печат от X-XI в. и др.

Стоян Витлянов (Шумен)

РАЗКОПКИ НА ИЗТОЧНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ВГ НА ПРЕСЛАВ

В проучения през 1988 г. сектор (северно от източната/порта/, стената е достигнала до нас с първия ред от своята суперструкция. Куртината е изградена в "опус квадратум". Зидарията е от добре обработени каменни блокове, със средни размери 0,90 х 0,60 х 0,40 м., спойката е бял хоросан.

Западно от крепостната стена се попадна на каменен плочник, който е на дълбочина 1,20 м от съвременното ниво. От южната страна той е фланкиран от стъпаловиден цокъл. Вероятно той е част от съществуващите на това място късни постройки.

Откриха се значителен брой находки /керамика, оръжие, предмети от бита и др./.

Открити са две ядра за моливдовули и няколко бронзови монети: една на Василий II /976-1025/ кл.A_2; три български имитации /1203-1218/; латинска имитация /1204-1261/ и една българска лята монета - имитация от край на XI в.

Тотю Тотев (Шумен), Константин Тотев (В.Търново)

РАЗКОПКИ В ПАТЛЕЙНА

Разкопките през 1988 г. се явяват продължение на започнатото предната /1987/ година разкриване на една останала непроучена постройка от попадащия в Патлейна манастирски ансамбъл.

Постройката е с верижна планова композиция и е стъпила с основите на дългите си стени по целия западен скат на манастирската тераса, на 10 м от църквата.

През 1988 г. беше довършено разкриването на шест от помещенията на постройката. Стените при някои са оцелели с градежа си от местни ломени камъни на глинена спойка на височина до 3-3,50 м. При три от оставените отвори за врати личат пети от засводяване, а на северната къса стена на пом.2 се е запазил и един отвор с дъговидно оформен горен край от прозорците.

Откритите шахти /калници/ в три от помещенията с отвеждащите в тях глинени водопроводи и намерените при разкопките късове от остъклена прозрачна глазура с многобройните фрагменти от рисувана керамика потвърдиха предназначението на постройката като ателие за рисувана керамика към манастира.

За високите постижения на манастирските керамици свидетелствуват намерените плочки и корнизни дялове с рисувани по тях палметни фризове, както и частите от неголямо блюдо с изображение на паун с гроздове.

Относно датата на ателието в края на IX - първите три десетилетия на X в. внимание освен масовия керамичен материал заслужават и намерените при разкопките монети от Лъв VI Мъдри /886-912/ и няколкото метални апликации с растителна и зооморфна украса.

Л.Дончева-Петкова (София), С.Торбатов (Толбухин)

РАЗКОПКИ В С.ОДЪРЦИ, ТОЛБУХИНСКО

Проучванията са съсредоточени в централната част, където започна проучването на голяма късноантична сграда, чиято източна стена е дъговидно извита. Сградата е загинала в резултат на силен пожар през втората половина на IV в. Западно от нея започва разкопаването на друга късноантична сграда с четириъгълен план и с приблизителни размери 7,00 п 9,00 м. Краят на съществуването и е засвидетелстван от силен пожар от втората половина на VI в. Върху нейните руини през Първото българско царство са вкопани две полуземлянки, които са нарушили късноантичния пласт, но в незасегнатите от тях участъци се проследяват паднали от стените камъни, керемиди и дебел слой пепел.Горелият слой е много богат на находки: бронзова екзагия с еквивалент 2 солида, бронзов отвес, глинени лампи, бронзов капак от кадилница, квадратни керамични плочи със скосени ъгли, използувани за стенна облицовка. В проучения участък са разкрити още пет, силно разрушени полуземлянки от времето на Първото българско царство, които по начин на градеж не се различават от откриваните досега.

В южния склон на хълма е приключено проучването на гробница № 3 от скалния некропол. Тя е с правоъгълен план и с Г-образно отклонение на запад в дъното й, където са открити няколко ниши.

В подножието на хълма от североизток продължи проучването на некропола от Първото българско царство. Разкрити са нови 30 гроба - вкопани в земята ями или оградени и покрити с каменни плочи. Гробовете са ориентирани запад-изток, често със значителни отклонения.

Мария Йосифова

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА КАЛИАКРА ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

Във Външния град е разкопан теренът западно от църква № 3, който обхваща площ от 680 кв.м. Принадлежи на жилищния квартал, разположен непосредствено зад средната укрепителна линия.

Разкрити са архитектурните останки от жилищни сгради, датирани в различни исторически епохи - от късната античност до късното средновековие /XV-XVII в./. По-добре запазени са останките от жилища от времето на Второто българско царство /XIII-XIV в./, които принадлежат на наземни и вкопани в терена постройки. Първите са правоъгълни, направени по ломени или обработени камъни на кал. Второите са четвъртити, вкопани, като стените им са подзидани с камъни. Подът им понякога е застлан с плочести камъни, а покривите вероятно били от леки нетрайни материали. Пред входовете се откриват каменни стъпала.

Проучванията установяват, че жилищното строителство през Средновековието в голяма степен се използува запазени основи на късно-античните сгради, положени върху здравата материкова скала.

Сред разнообразните керамични съдове, метални, стъклени и костени предмети на домашния и военния бит, са открити осем български, молдавски, османски и татарски монети, намерени в едно от средновековните жилища, което датира от втората половина на XIV в.

Асен Салкин (Каварна), А.Орачев (София)

ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "КАВАРНА - 88"

Спасителни подводни проучвания във връзка със строителството на буна пред челната част на нос Чиракман при пристанище Каварна. Обследвана е акватория с дължина 150 м и ширина 40 м пред челната и западна част на носа. Открит е многоброен керамичен материал в хронологическите граници на елинистическата епоха до XVIII-XIX век от н.е. Преобладават амфорите от ранновизантийската епоха - IV-VI в. От елинистическата епоха най-много са фрагментите на амфори от о-в Кос, между които и две с подпечатани дръжки. Фиксирани бяха местата на железни котви - четирирожки, което потвърждава наблюденията от предишните години за изместване на пристанището през късното средновековие на запад от нос Чиракман пред южните му склонове.

Стойчо Бонев (Шумен), Марин Димитров (Балчик)

СТАРОБЪЛГАРСКО СЕЛИЩЕ ПРИ С.ХЪРСОВО, НОВОПАЗАРСКО

Установено е неукрепено ранносредновековно българско селище с територия около 150 дка. Сондажите попадат на няколко жилища, които добре очертават хронологията на живота в него. Постъпи голямо количество керамика, включваща цялото богатство и разнообразие на известните през ранното средновековие видове. Данните от теренните проучвания, както и от образците на материалната култура позволяват да се изкаже първоначално мнение за датировката на селището, а именно VIII-X в.

В.Йотов (Толбухин), Г.Атанасов (Силистра)

РАННОСРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ "СКАЛА" ПРИ С.КЛАДЕНЦИ, ТЕРВЕЛСКО

Проучването на крепостта започва с аерофото и тахиметрично заснимане. Разкопан е участък от северната укрепителна линия - кула № 2 по плана на Шкорпил и слаби следи от вал по вътрешната линия. Установен е ров пред крепостната стена, берма и масивна каменна стена /2,40 м/. Външното и вътрешното лице на стената са градени от едри ломени камъни на спойка от кал, пълнежът вътре е на хоросан. В разкопания участък от крепостната стена до вътрешното лице е долепено жилище с подвижна глинена подница.

Кула № 2 е доста разрушена от иманярски изкоп. Тя е плътна /бастион/ с неправилна четириъгълна форма, фундирана върху скалата. Градена е от масивни камъни в долните два реда, а нагоре от помалки ломени камъни на спойка от кал. До вътрешното не добре оформено лице на крепостната стена в участъка на кула № 2 се откри ред масивни камъни, които оформят доста широк цокъл.

С три разреза е сондирано валообразно издигане, пресичащо крепостта в посока север-юг. На дълбочина 0,35 м се открива подложка от дребни камъни, която може да представлява останки от най-ранна укрепителна система.

Четири наземни жилища с глинена подова замазка се разкриха до вътрешното валообразно издигане. В насипа амбалажна и кухненска керамика, металните находки и анонимните византийски монети ги датират в първата третина на XI в.

Три сондажа извън крепоста попадат на културен пласт наситен с керамика и кости от животни, сред които 10 анонимни византийски монети от края на X - началото на XI в.

Най-ранната средновековна монета е на Лъв VI /886-912/, а останалите се разпределят както следва: клас A_1 - /969-989/ - 15 броя; клас A_2 /989-1020/ - 18 броя; клас A_3 /1020-1028/ - 21 броя; клас Б /1028-1034/ - 3. Освен тях четири монети от III - IV в. Най-ефектната находка за сезона е оловна иконка с изображение на св.Георги, като млад воин с доспехи, копие и шит. С краката си светецът притиска змей, в чието тяло е забито копието.

При обхождане поречието на Канагьол в подножието на крепостта са открити и документирани два скални манастира, църква-гробница и 12 отделни килии, по чиито стени има 20 рисунки и знаци. Според керамичния материал рисунките и знаците скалните обитатели са от ранното средновековие.

Кина Койчева (Габрово)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА М."ГРАДИЩЕ" КРАЙ ГАБРОВО

Новооткрити помещение /№№ 38, 39 и 40/, разположени на разстояние 0,50 - 0,70 м. едно от друго оформят със западните си зидове улица, с посока север-юг, успоредна на "виа сагуларис". Тя осигурява проход към базиликата от юг. Правоъгълните постройки са сходни по размери с останалите жилищни сгради. Допълнително изградените преградни зидове и разликата в качеството на зидарията доказват установените етапи на строителство /края на IV-V м. и V-VI в./. Към последния период се отнася и помещение № 37, което пресича улицата и нарушава заложения градоустройствен план на селището. Ранните постройки били двуетажни, подобно на околните сгради от края на IV в. Техните зидове са по-широки /0,90-1,00 м/, а в помещение 39 има останки от еднораменна стълба.

Йордан Алексиев, Витко Вачев (В.Търново)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ЦЪРКВАТА "СВ.АТАНАС" В ГР.ГОРНА ОРЯХОВИЦА

Църквата "Св.Атанас" се намира в югоизточната част на гр.Г.Оряховица. Разположена е в неголям двор, в който се съхраняват няколко антични бази и части от колони. Досега църквата не е проучвана пълно, а е спомената от проф.Н.Мавродинов, който отнася строежа ѝ към края на XIV в.

Църковната постройка е едноапсидна, с размери 23,14/8,37 м. От север и запад тя е обхваната от построена в ново време галерия. Интересно е архитектоничното решение на южната фасада - по нея се редуват девет полукръгли и една островърха псевдоконструктивни ниши. Те имат височина над терена 1,90 м и ширина 0,77 м. Градени са от камъни с добре оформени лица и два пояса от по два реда тухли.

Сондажите бяха заложени от южната и източната страна на постройката. Установихме, че църквата е фундирана върху пласт жълта глина. Субструкцията е по-широка с около 0,10-0,15 м. Разкри се основата на псевдоконструктивните ниши и се установи пълната им височина - 2,20 м. Островърхата ниша представлява зазидан в ново време прозорец. При югозападния ъгъл на църквата се разкри зид с дебелина 0,70 м, успореден на южния ѝ зид и отстоящ на 2,22 м. Между зида и църквата е запазена част от настилка от средноголеми плочести камъни. В зида е запазена основата на осемстенна колонка, изградена от тухли и хоросан.

Откритите материали дават основание да приемем, че църквата е претърпяла някакво разрушение в края на XVIII - началото на XIX в.

Датата на изграждане на църквата ще се установи при бъдещите проучвания на паметника.

Ат.Милчев (София), К.Койчева (Габрово), П.Димитров (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА М."ГРАДЪТ" ПРИ С.КРАМОЛИН

През 1988 г. продължиха разкопките на възвишението "Градът" при с.Крамолин /Севлиевска община/, където бяха установени останки от V-IV в.пр.н.е., римската епоха, ранновизантийския период и българското средновековие /IX-XIV в./.

Приключи разкриването на втората пещ за изпичане на строителна керамика. Пещ № 2 е сходна по план, размери и конструктивни особености с пещ № 1, с която е свързана с обща работна площадка. Двете пещи се датират в V-VI век.

В най-високата източна част на местността /сект.I/, представляваща скално плато с площ ок.200 кв.м. бяха разкрити частично значително добре запазени останки /на места до 6 м. височина/ от малък укрепен комплекс - феодален замък /XIII-XIV в./. Изяснени са планът, етапите на строителство, особеностите на градивната техника. Комплексът съчетава отбранителни съоръжения и жилищна част. Организиран е около изградената първоначално правоъгълна кула-донжон /11,70 х 8,40 м/, от която е запазено приземието с каменен свод /вис.4,10 м./ и податки за втория етаж. Впоследствие свободностоящата кула бива включена към изградения отбранителен пояс от крепостна стена и две ъглови кули /обща дължина 42 м/, с който е защитен достъпния западен склон. Входът е оформен непосредствено северно от донжона.

Всички съоръжения са градени от добре обработени камъни, спојвани с бял хоросан и сантрачна мрежа, която при стените на входното помещение е положена в лицевата зидария. Калова спойка е използувана единствено при пристроеното отвътре към южната част на крепостната стена помещение /5,60 х 7,50 м/, с вход на изток /шир.1,30 м/. Всички стени са обмазани по фугите с качествена лицева хоросанова мазилка, запазена сега в значителни участъци. При разчистването на входа бяха намерени останки от мозаечно пано, украсявало фасадата на портата. Изработено е върху хоросанова подложка от разноцветни стъклени кубчета /страна 6 мм/, някои от тях със златно фолио.

Към комплекса принадлежи и разкритата през 1984 г. средновековна черква.

Находките не се различават от инвентара, характерен за Втората българска държава - железни строителни материали, битови предмети, въоръжение, накити, монети. Сред фрагментираната кухнен-

ска и трапезна керамика бе намерен и къс от кашинен съд.

В сект.I не бяха установени културни наслоявания, предхождащи периода XII-XIV век.

Д.Димитрова (София), Цв.Дремсизова (София), Пл.Иванов (Враца)

АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА АНТ.И СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО" ДО ГР.МЕЗДРА ПРЕЗ 1938 Г.

Разкрити са останки от западния укрепителен зид - ранно укрепване, преправки и добавки, преизграждане в следващи периоди. В западната, най-достъпната част на крепостта е разкопан вход /широк 0,90 м, висок над 1 м/, зазидан при поредната поправка на стената. Градоустройствената структура показва, че такъв вход е стратегически оправдан. До сега, на влизане от друго място от друг вход, не се е попадало. На западната стена отвътре са разкрити късни удебелявания. Източно пред западния зид се изясняват и градоустройствени проблеми.

Живко Аладжов (София), Цоня Дражева (Бургас), Димчо Момчилов (Карнобат)

КРЕПОСТТА "МАРКЕЛИ" КРАЙ КАРНОБАТ

На северна крепостна стена са разчистени тру кули с правоъгълен план, а разчистването на четвърта е започнато. Кула № 2 първоначално била с кръстообразно помещение, което по-късно е преустроено в правоъгълно. В кула № 5 има сравнително непокътнато подово ниво от зеленикава глина, което съответствува на последното преустройство на крепостта. Същата глина е използувана при спояването на камъните за запълването на някои разрушения на крепостната стена. То може да се отнесе към края на XII или началото на XIII в.

Разкопани са и две кули от т.нар.втора източна стена. Те имат кръстовидни помещения, но са доста разрушени и следите от покъсните преустройства почти не се забелязват.

Сондаж на върха на хълма попадна на трикорабна триапсидна базилика, преустройвана няколко пъти. Последното преустройство станало през XII век, когато била и стенописвана. Открити са множество фрагменти от тях,за съжаление с много малки размери.

При строителни работи край реката са открити останки от таен подход между двете стени и една от подпорите на мост.

Ир.Щерева (София), И.Радева (Сливен), Кр.Рачева (София)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА В СЛИВЕН

Продължи проучването на укрепителната система. Разкопана е северозападната кръгла кула, запазена само в субструкция. Конструктивно тя се свързва със северната и западна крепостни стени, а на фуга с външната северна крепостна стена по план е аналогична на другите ъглови кули.

Южната крепостна стена е разчистена само отвън в пространството между югоизточната ъглова кула и съвременния път. Почти изцяло тя е проучена в сектора между югозападната кула и съвременния път. Неразкрит остава един малък участък близо до северозападната кула, където минават съвременни канали.

Разкопана е южната порта на крепостта. Тя се намира почти по средата на южната стена. По план, начин на изграждане и размери е аналогична на северната.

В сектора между югозападната кула и съвременния път са проучени няколко сгради, долепени до крепостната стена. В едната от тях, изградена от камък и хоросан, на равни разстояния от крепостния зид са изградени правоъгълни стълбове, които вероятно са крепяли пода на втория етаж. Източно от нея е разположена друга масивна сграда, зидана от камък и хоросан и с размери 12,60 x 4,00 м. Изграждането на двете постройки се свързва с втория строителен период на крепостната стена.

Открит е значителен брой находки, които датират паметника в IV-VI и IX-XII в.

Ст.Лисицов, О.Миланова (София)

ПРЕДВАРИТЕЛЕН ОТЧЕТ НА РАЗКОПКИТЕ НА КЪСНОАНТИЧНАТА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ХИСАРЯ В РАЙОНА НА ГРАД НИКОЛАЕВО, ХАСКОВСКА ОБЛАСТ И ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В РАЙОНА

Разкопана е част от суперструкцията на основната крепостна стена в южния отбранителен сектор на 40 метра, а при югоизточния отбранителен сектор на 17,60 м /тук вместо кула стената прави две чупки/. Стените са запазени в суперструкция на височина до 1,60 м, широки от 2,00 до 2,30 м и са градени в "опус имплектум", датировка V - VI в.

Почти изцяло е разкрита средновековната еднокорабна църква от периода XI - XII в във външната крепост на Хисаря - при югоизточния стръмен склон на височината. Църквата е с размери: 12,40 x 6,70 м, запазени на височина до 1,05 м в суперструкция, градена от камък на хоросанова спойка.

Теренни обхождания. На 30 км източно от крепостта Хисаря в района на с.Близнец, Новозагорска община е установена масивна каменна преградна стена, която преграждa Подбалканския път от изток към запад, както и късноантична крепост над р.Тунджа /при пролом на реката/ издигната също за защита на посочената комуникация. Крепостта Хисаря, защитната преграда и крепостта над р.Тунджа се явяват като звена на защитна система на подбалканските полета срещу противник от изток по долината на р.Тунджа.

Иван Крайчев (Ямбол)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧНАТА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ КРАЙ С.КАРАВЕЛОВО, ЯМБОЛСКО

Проучванията разкриват нов сектор от източната крепостна стена. Извършено е допълнително разчистване и са направени сондажи около основите във вътрешността на военно-административната сграда. Предверието на сградата е било едноетажно, а второто, по-просторното помещение - двуетажно. В двете помещения се намериха много битови предмети, между които едно интересно по форма грамче, както и няколко монети от VI век.

Продължава проучването на църква № 2, при което са намерени и събрани множество фрагменти от стенна мазилка с останки от стенопис. От тях по-голям интерес представляват 11 фрагмента със запазени отделни букви, а на два от тях и следи от надписи.

Около същата църква са разкопани 21 гроба с 29 скелета в тях, от които 27 са на деца и два на възрастни. Общия брой на гробовете на некропола е 44.

Датировката на некропола се определя от монетата в един от детските гробове - края на 60-те години от XI век.

В.Нешева, Д.Янков, П.Георгиева, В.Дончева
М.Вендел, Г.С.фон Бюлов, Б.Бьотгер, Б.Дьоле, Р.Спрафке, Х.П.Оитце
/Г Д Р/

РАЗКОПКИ НА КАРАСУРА ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

I. Крепостна система от хълма "Калето". Открита е североизточната ъглова кула и част от западното трасе на стената, с малка правоъгълна кула към нея. Установено е, че крепостта се е състояла от две отделни части, разделени в посока Запад-Изток от трасето на път, който обслужвал поселението през античността и средновековието /II-XIII в./. На хълма "Калето", при двете кули, е проучена част от предримската крепостна стена /III-I в.пр.н.е./. В южното подножие на "Калето" продължиха разкопките на Западната /Централната/ порта. Беше установено съществуването на три входа и стъпала към южната кула при портата.

II. Северозападен сектор. Тук се проведоха проучвания за прецизиране на стратиграфията на няколко късноантични сгради, разкопани по-рано.

III. Сондажни проучвания на трасето на строящата се северно от "Калето" магистрала. От предварително оглеждане на терена е установено, че има значително отъняване и нарушаване на културните пластове. Открити са останки от няколко късносредновековни сгради, разрушена площадка за производство на желязо, късносредновековен некропол с няколко фази на използуване, както и останки на селище от къснобронзовата и халщатска епоха.

Росица Морева, Жени Танкова (Пловдив)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ПЛАСТ В ПЛОВДИВ ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

Разкопките се провеждат в централната градска част на два обекта: северно от амбулациото на античния форум и на блок № 3 на ул."Н.Господинов".

I. ФОРУМ-СЕВЕР. Проучен е пласт с дебелина от 1,40 до 2 м според денивилацията на терена и запазените във височина антични градежи. Въпреки силното нарушаване на стратиграфията е установена относителна хронология - XI-XIV и XVI-XVII в. Възраждане. Периодът XI-XIV в. е сравнително по-добре представен. Изобилствува фрагментирана керамика, главно гърнета с една дръжка, стомни и чашки. Срещат се фрагменти от паници, покрити с плътна червена ангоба и врязани вълнисти и прави линии. По-рядко се намират монети от XII-XIV в., накити и др.предмети на бита. Находките принадлежат на жилищни сгради, градени от зидове на калов разтвор и дялани камъни, като са използувани и античните градежи, запазени във височина, които са преизползувани и надзиждани. Периодът от XVI-XVII в. е представен от трапезна керамика- паници, купи и стомни и в голямо количество триъгълни глинени скари, но следи от пещи за керамика не са открити.

II. УЛ."НИКОЛА ГОСПОДИНО" № 3. Установени са два строителни периода. Първият е представен от еднoделни постройки с еднолицев градеж от дялани камъни и фрагментирани тухли на кал. Според откритите монети и керамика те се датират в XI-XII в. Сградите от втория период са също еднoделни, но зидовете им са двулицеви от делани камъни пак на калова спойка. Датират се с монети и керамика в XIII-XIV в.

Разкопана е част от апсида, фундирана върху настилката на античната улица.

Хр.Буюклиев, Д.Янков, Кр.Калчев (Стара Загора)

ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИ ОБЕКТИ В СТАРА ЗАГОРА ПРЕЗ 1988 Г.

Във връзка със започналата реставрация и консервация на обект "Форум на Августа Траяна" се проучва северния сектор на термите. В южната част на сектора са разкрити и проучени 21 гроба. Всички погребения са извършени по християнски обред. Находките са малко: две бронзови обици-обикновени халки, два фрагмента и една цяла стъклена гривна. Находките и стратиграфските наблюдения позволяват некрополът да се датира в XII-XIII в. Проучени са и останки от 4 жилища. При три от тях е запазен само по един ъгъл. Изградени са от ломени и плочести камъни на калова спойка, като стените не са вкопавани. При едно от тези жилища е преизползуван заварен античен зид от западната страна. Четвъртото жилище (в южната част на разкопавания сектор), изградено от камъни със жълта глинеста спойка е полувкопано/. Подът е от същата жълта трамбована глина. Запазена е изцяло северната стена и нейните два прилежащи ъгли. Находки в насипа и по пода не са открити, но това жилище може да се датира към края на XI в., т.е. преди некропола. Останалите три жилища са синхронни или по-късни от некропола.

Р.Спасов (Кюстендил), В.Вандова (Кюстендил), арх.Ю.Фърков (София)

РАЗКОПКИ В КЮСТЕНДИЛ

Проучени са паметници от ранното средновековие, османската и възрожденската епоха, на обекти: "Читалище", "ОбНС-изток", "Партиен дом" и "Дом на миньора". Средновековния културен пласт е силно нарушен /на места напълно унищожен/ при по-късни вкопавания. Разкритите средновековни съоръжения и материалите в тях се отнасят към периода IX-XII в.

1. Обект "Читалище". Установени са останки от: наземно жилище; две огнища с квадратен план, оформени с преизползвани антични тухли; вкопано жилище и четири ями. Находките са представени само от керамичен материал.

От османската и възрожденската епоха са установени части от сгради, водопроводи, канали, улици и девет ями.

Изцяло е проучена обществена сграда от XIX в., с голямо количество керамични съдове и монети.

2. Обект "ОБНС-изток". Установени са 11 гроба, от които проучени 6. Всички погребения са с трупополагане и ориентация изток - запад с отклонения на североизток - югозапад. Гробни съоръжения са правоъгълни ями, фланкирана от късите страни с вертикално поставени тухли и правоъгълни ями със стени оформени от вертикално поставени тухли или зидани с фрагменти от тухли. За оформяне на дъното и покритието на гроба също са използвани цели и фрагментирани тухли. Гробният инвентар е представен от две гроздовидни обеци и две огърлици от мониста.

3. Обект "Партиен дом-изток". Проучен е сектор от новооткрита крепостна стена северозапад-югоизток, която разделя на две части укрепената площ на Пауталия. В западна посока куртината опира до кардо 1 от плана на античния град, проучено през 1979 г. Разкопаната част от стената е с дължина 10 м, основите са фундирани на дълб.3,80 м от нивото на съвременния терен. Градена е с камък и хоросан, като в суперструкция източното й лице е облицовано с един ред квадри.

4. Обект "Дом на миньора". При механизиран строителен изкоп е срязан културен пласт с дебелина над 4 м и са разрушени паметници от различни епохи. Обекта е изследван по профили с дължина над 15 м. Направени бяха важни изводи за развитието на града през античността, късната античност и средновековието.

В.Нешева, Б.Цветков, Д.Серафимова, Г.Стоянов, Цв.Комитова,
О.Миланова, В.Писарева, Хр.Попова

РАЗКОПКИ В МЕЛНИК

А. Славова крепост /платото "Св.Никола"/:

1. Феодален замък. Сондажи в петоъгълната куле за изясняване на общата пространствена композиция на замъка и строителната периодизация.

В острия ъгъл на вътрешното пространство на кулата са разкрити останки от масивно каменно съоръжение /бастион?/. В централната част на кулата разчистен голям каменен блок, служил вероятно за поддържане на опорен стълб от вътрешната дървена конструкция на етажа /или етажите/. Три ями за хранителни припаси, едната от които попада под входа на кулата. Кулата принадлежи на по-късен от основното строителство период на изграждане и обитаване. Запазените части от стените на кулата /на място и срутени масивни фрагменти от тях/ показват намаляване на дебелината им във височина /от 2,24 м на 1,50 м/ чрез отстъп, за разширяване на вътрешното пространство на етажа спрямо това на приземието. Кулата е функционирала едновременно и като отбранително съоръжение, и като жилище.

Феодалният замък има два основни строителни периода - IX/X в. и началото на XIII в. В края на XIV в. е опожарен и изоставен.

2. Манастир "Св.Никола". Продължават разкопките в северо-източната част на двора, където предишния сезон е разкрита част от масивен зид, датиран според находките от X - XIV в. В непосредствена близост са разчистени архитектурни останки от правоъгълно жилище. Находките - фрагменти от керамика /кухненска и сграфито/ и монети датират културния пласт най-общо в два периода - XII/XIII в. и XIV в.

3. Жилищен и стопански комплекс южно от манастира "Св.Никола".

Завършени теренните проучвания.Комплексът възникнал през IX-X в. През това време на територията му са построени, разрушавани, възстановявани или изоставяни множество жилищни стопански сгради /вкл.работилници, водохранилища и др./. Открити са следи от желязодобив и железообработка, грънчарство, стъкларство, ювелирство и др. най-вече от X-XII в. С известен спад продължава и през XIII в., като в края на това столетие и през XIV в. почти замира. От последния период преобладават жилищните сгради и складови помещения.

4. Източна крепостна стена. Продължава теренното проучване на пространството до западната оградна манастирска стена. Край крепостната стена се откриват помещения - казармени и жилищни, множество ями за хранителни припаси с вторични насипи. В северния край на крепостната стена е разчистен зид от камък на кал, свързан с нея на фуга. Той е изграден върху насип от разрушения на стената, в който се откриват обикновена и сграфито керамика и др. предмети и монети от III-VII десетилетие на XIII в. Находките в земления насип около зида го датират в XVI - XVII в. По това време изглежда руините на престаналата вече да действува по предназначение крепостна стена са били приспособени за охраняване на продължавалия да функционира като митрополия ансамбъл "Св.Никола".

Б. На територията на днешния Мелник.

1. База "Редки метали".

Започват разкопки в пространството между Лумпаровата и Андон-Паскалевата къщи, където личат руини на възрожденска къща. Разкопките са във връзка с предстоящото реставриране на тази къща. Проучва се теренът, върху който се намират останките от същинската част на къщата и от пристройките към нея. Установени са строителни периода с културни напластявания от XII в. до началото на XX в. Според находките - главно керамика и монети, те се датират както следва: първи период - XII в., втори период - XIII в., трети период - XVI/XVII в. и четвърти - XVIII в.

Къщата принадлежи към квартала край сградата на кметството, проучван през миналите години.

Й.Алексиев, Х.Вачев (В.Търново), Ив.Бъчваров (Г.Оряховица)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "РАХОВЕЦ" ПРИ Г.ОРЯХОВИЦА

Работата продължи на два сектора: I- северна и западна крепостна стена и II-южно подградие на крепостта.

I. Северна крепостна стена. Разкопките бяха съсредоточени в източната и централна част на северната стена. В източната част трасето на стената бе проучено на разстояние 28 м. Изградена е от средноголеми полуобработени камъни на хоросанова спойка с прилагане на сантрачна система. Основите й са фундирани върху скалата. Има дебелина 3 м. На 18.10 м от североизточния ъгъл се разкри порта с ширина на прохода 2,66 м и дължина 6,17 м като в него са оформени чрез двойки пиластри две врати. В южната част на прохода се разкри част от улична настилка от трамбован чакъл, водеща към вътрешността на крепостта. При първата врата се разкриха две изправени варовикови плочи, които могат да се свържат или със затварянето на портата или чрез тях и стъпала е преодолявана голямата денивелация на прохода.

В централния участък на северната стена се разкриха 18 м от трасето и четириъгълна кула /размери 5,80 х 3,20 м/. Според археологическия материал около средата на XIV в кулата е била допълнително укрепена с апликирането на зид с дебелина 1,20 м от изток и север. Той се отличава с по-небрежното изпълнение на градежа и пестеливото използване на хоросановата спойка. В този участък крепостната стена има запазена височина 7 м.

Западната крепостна стена затваря най-тесния участък на платото. Има дължина 45 - северната част има посока север-юг и след лека чупка южната част е ориентирана на югозапад. В северната и южна част на западната стена се разкриха две четириъгълни кули с фронт на запад. Южния край на стената не достига до скалния венец, а на разстояние 2,60 м от него чупи на изток. Оформя се проход между скалния венец и южния зид на кулата, който се свързва с удобния подход към крепостта от запад.

II. Южно подножие на крепостта. С цел да се изясни плана и характера на разкритата през миналия сезон сграда разкопките се разшириха в северна и източна посока. От север се разкри зид, успореден на сградата, който оформя от северната й страна коридор /галерия/.

Разкри се трето по ред ранносредновековно жилище, вкопано в жълтата глина около 0,80 м. В и около него се откриха фрагменти от ранносредновековна керамика /IX-X в/.

Открити са 97 находки /монети, върхове на стрели, оръдия на труда, битови предмети, възстановени съдове от XIII-XIV в. част от потир със сграфито украса - кръстове и формулата "Исус Христос Ника" и др.

В.Димова (София), Ст.Йорданов (Русе)

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД ЧЕРВЕН

Проведено бе сондажно археологическо проучване на съоръжение, разположено в речната долина северно от Червенския рид.

До началото на проучването съоръжението представляваше землена могила, висока около 15 м, прилепена до скалите в основата на рида и разположена върху т.нар.Москов дол, където са запазени фрагменти от настилка на античен път.

Проучването разкри западното и северните външни лица на седемъгълна кула с издаден остър ръб, градена от големи каменни квадри с различни размери, споени с бял хоросан. В северната, челната част, лицето е запазено на височина до два реда камъни. Пред тях бе намерена монета от имп.Константин /306-327/, която датира времето на функциониране на кулата. Нейната вътрешност в проучваните участъци е запълнена с блокаж от споени с бял хоросан ломени камъни. В челната североизточна част на кулата се разкри част от по-късен зид, запазен в един ред камъни, който с промяна на посоката стъпва върху запазената основа на античната кула.

В най-високата южна част на могилата започна разкопаването на коридор с посока северозапад-югоизток, дълъг 14,50 м и широк около 2 м, който се очертава от две приблизително успоредни стени, градени от ломени камъни и хоросан. В северозападния му край коридорът е преграден от каменна стена, конструктивно свързана с двете успоредни стени, а в югоизточния край достига до скалите на Червенския рид. Южно от коридора се разкриха три каменни стъпала, които са част от стълба по склона на рида, продължаваща коридора.

В северозападната част на коридора насипът бе почистен на дълбочина 1,30 м. Той се състои от пластове с дебелина до 70 см от сивочерна пръст, ломени камъни в долната част на всеки пласт, керамика от Втора българска държава /XII-XIV в./ и железни отломъци /шлак/, с полусферична форма от едната страна.

На този етап проучването показва, че съществувалата тук кула с охранявала водоснабдително съоръжение на късноантичната крепост или средновековния град или разрушения днес мост през р.Черни Лом.

С.Симеонов (Севлиево)

СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ГРАД "ХОТАЛИЧ" КРАЙ СЕВЛИЕВО

Продължава разкриването на южната защитна стена. Тя затваря терена между двете средновековни църкви с дължина 250 м. и ширина 1 метър. Запазена е само в основата си от два-три реда каменна зидария на кален разтвор. Перпендикулярно на нея се спускат други два зида, които разделят града на три отделни подградия. В двете странични, източно и западно са разположени и двете църкви, а в средното и най-малко по площ за сега не е открита църква.

На площ от един декар, в източната част на външния град бяха разкрити още десет помещения. С тях общия им брой нарастна на 72. Те са полувкопани в стръмния скат с добре запазени стени, градени от ломени камъни споявани с кал. Ширината на зидовете е 0,70 м. Помещение № 66 има вътрешни размери 5,40 х 7,60 м. А в пом.№ 67 с размери 4,30 х 4,60 м, върху задния зид, който е напълно запазен има засечка за греда носеща втория етаж. Такива засечки личат и върху двата странични зида, но те са и по лошо запазени. Помещенията са тристенни открити на юг и други четиристенни с входове от изток и юг. В южната част на разкриваната площ от 25 кв.м. са открити четири грънчарски пещи вкопани в скара с шир.1-1,20 м, двукамерни с

подпора в задната камера, за скарата. Три от тях бяха заредени със съдове за изпичане като гърнета, стомни и купи. Датират се в началото на XII век. Източно от пещите се разкриха три водосборни ями с ширина 1,20 м и дълбочина 1,50 м. Зидове около тях не се откриха, което ни дава основание да приемем, че грънчарската работилница е била разположена под открит навес и е задоволявала крепостта и външния град с битови керамични съдове през XII век.

Въло Вълов (Видин)

РАЗКОПКИ НА БЪЛГАРСКИЯ СРЕДНОВЕКОВЕН ЗАМЪК "БАБА ВИДА" В ГР.ВИДИН

Цел на проучването през отчетния сезон бе да се обхване по-широка площ от терена в североизточния ъгъл на северния външен двор, срещу т.н."Срацимирова" кула, което да позволи да се изясни по-пълно характера на средновековното и антично строителство в този сектор на комплекса.

В резултат на извършеното се установи, че откритата през миналия сезон пещ се е разполагала в едно от помещенията на постройка с лека паянтова конструкция. Тя е с верижен план и се опирала до вътрешната страна на околовръстната отбранителна стена. На 1,20 м под нейното ниво и малко североизточно от нейното положение се откриха останките от стълбище, свързано конструктивно с крепостния зид на североизточната крепостна стена на античната Бонония. То е широко 1,20 м, стъпалата му са 30 х 30 и имат слабо изразен пасаж. Те са 8 на брой но под късните строежи лежат още няколко/ /вероятно още 3/. Това стълбище е срещуположно на откритото при първите разкопки от 1962 г. Последното е било изтълкувано като водещо към височината на куртината. Сегашната ситуация показва, че в този пункт е имало крепостна порта, навярно със сводест проход и надвратна постройка, към чийто горен етаж са извеждали двете стълбища. Проходът е с около 5,00 м ширина. Първоначалното му прагово ниво е било повишено с около 0,80 м. Впоследствие, през българската средновековна епоха античната порта е била стеснена. Откъм дясната страна на прохода това стеснение е равно на 1,65 м и е оформило трето прагово ниво, издигащо се на 1,30 м спрямо първоначалното. На височина това стеснение се издига до 2,70 м спрямо първия праг, като изцяло възсяда съответния устой на античната порта. Върху този средновековен градеж, посредством слаб отстъп от 0,35 - 0,40 м се издига градежът на ъгловата кула на замъка - т.н."Срацимирова" кула.

Подемният археологически материал произхожда от две относително добре разграничаващи се нива, а именно:

- до 1,85 м от повърхността на стрелковата тераса /рампата/ издигната към надстроените амбразури на околовръстния зид. Това е изкуствен насип, направен с пръст от близки или външни терени, в която керамика и металните и други предмети са неравномерно разпръснати. Хронологически те принадлежат към различни епохи, но преобладават фрагментите от керамични съдове от османското владичество.
- от 1,85 м до 4,20 м в които дълбочини са разположени незасегнатите от късните строежи културни пластове от античната и средновековно-българската епохи. Преобладава керамиката, а след нея са металните предмети.

Димитър Топтанов (София), Андрей Меламед (София), Георги Абдулов (Панагюрище)

СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "КРАСЕН" КРАЙ ПАНАГЮРИЩЕ

През изминалия археологически сезон проучванията бяха съсредоточени в Цитаделата на крепостта и подградието към р.Луда Яна - Некропол № 3 и на баптистерия източно от Църква № 1.

Започва свалянето на повърхностните пластове в западния сектор на Цитаделата на площ от 180 м^2 и дълбочина 0,50 м. В тази част не се достигна до останки от архитектура. Материалът от насипа - фрагменти от керамични съдове, железни предмети, предмети от кост и строителна керамика - датира най-общо слоя в рамките на XI - XIV в.

Продължи работата на некропол № 3 в подножието на крепостта. Разкритите 19 гроба не показват отклонения от досегашната ритуална практика регистрирана в некропола от предните години - 140 гроба. Материалите са в рамките на известния вече хронологически обхват - X - XIV в. Прави впечатление процентното увеличение на гробове с ориентация север-юг - общо 5 гроба за сезона.

Продължи работата на заложения през 1987 г. сондаж източно от Църква № 1. Регистрираният зид с посока изток-запад се оказа северен зид на малък баптистерий с размери: дължина - 7,30 м, ширина - 6,00 м, отвор на апсидата - 2,20 м и дебелина на стените - 0,60 - 0,70 м. Южната и западната страни са силно разрушени, тъй като това е дълго време обработван селскостопански терен. Запазената височина на стените варира от 0,15 м до 0,40 м. Зидовете са изградени от ломен камък със спойка от жълта глина. Писцината е поместена в самата апсида на храма, като за тази цел дъгата на апсидата е продължена от вътрешната страна и оформя пълен кръг. Материалите намерени при разкриването датират постройката в границите на IV - VI в. Върху подовото ниво бе намерена бронзова монета на Валентиан (?).

Иван Джамбов (Хисар)

РАЗКОПКИ НА "АНЕВСКО КАЛЕ" КРАЙ СОПОТ

В цитаделата разкопките бяха съсредоточени покрай западната крепостна стена. Установи се, че покрай нея са били изградени три помещения. Начинът им на градеж е сходен със стената. Зидовете са запазени на височина от 0,50 м до 1,40 м. Фундирани са направо върху скалния грунд, който е бил предварително подравнен и залят с плътен слой хоросан. Между помещенията се разкриха останки от крепостна стълба.

При разкопките на некропола в подградието, който се е разполагал около църква № 3 бяха разчистени нови 56 християнски погребения. Общият им брой достигна 116. Начинът на погребване е християнски. Датират се в XIII - XIV в. Гробните съоръжения са два вида - обикновена яма и гробна камера оградена с плочести камъни и тухли. Под черепите на някои скелети се откриха тухлички с кръстен знак и инициалите на Христос. Инвентарът се състои предимно от накити, обици, пръстени, кухи сферични копчета и др.

Палеодемографският анализ, извършен от д-р Сл.Чолаков показва много малък брой на детските скелети /15,25 %/, нещо необичайно за епохата на средновековието. Броят на мъжките скелети съответно е 47 /40,52 %/, а на женските 45 или 38,79 %. Преобладаващи при патологичните изменения по костите са травматичните поражения - фрактури и посечени наранявания.

Красимира Стефанова (Казанлък)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ ПРИ С.КРЪН, ХАСКОВСКА ОБЛАСТ

През 1988 г. проучванията бяха съсредоточени на два сектора, като в единия се достигна до пълно изчерпване на културните напластявания.

В другия сектор успяхме да открием и установим пълните очертания на едно средновековно жилище. То е с правоъгълен план, подова замазка и останки от огнище. Основите му са изградени от ломени камъни споени с кал. Върху пода открихме две византийски медни корубести монети, фрагменти от средновековна битова и сграфито керамика XIII-XIV век.

В този сектор е открит и разнообразен археологически материал - предмети на бита, накити, 25 византийски медни корубести монети, фрагменти от керамични съдове, някои от които носят белези на местно производство, а други са внос от Византия.

Разкритите останки от жилища в подградието, разположено на терасата на левия бряг на река Дере Азлъ допринесоха твърде много за уточняване етапите на изграждане и разширяване на подградията на този средновековен град, който се е развивал от изток на запад. Откритите до сега археологически материали категорично свидетелстват за наличието на материална градска култура. Но до сега не са открити епиграфски и др. материали, доказващи, че това е средновековния град Крън, поради което въпроса относно локализирането му остава открит.

Т.Балабанов (Шумен), Т.Иванов (Разград), Г.Радославова (Разград), Н.Димитров (Разград)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В САМУИЛСКАТА ОБЩИНА, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

Обходени са напълно землищата на селата: Самуил, Желязковец, Кривица и отчасти с.Богомилци. Регистрирани и описани са общо 56 археологически обекта от които: 9 праисторически /5 селищни могили и 4 открити селища/; 14 селища от тракийската епоха, 8 могилни некропола с общо 17 тракийски надгробни могили; 7 неукрепени антични селища; 9 неукрепени ранносредновековни селища от периода VIII - XI в; 1 късносредновековно селище от периода на Второто българско царство; 5 селища от епохата на османското владичество - XV - XVIII век и 3 мюсюлмански некропола изоставени преди повече от 100 г. Силно впечатление прави отсъствието на ранновизантийски поселения /V - VII в/ в обходения район и наличието само на 1 неукрепено селище от периода XII - XIV в. В същото време твърде многобройни са поселенията от каменомедната и бронзова епохи.

Борис Д.Борисов (Раднево), Красимир Лещаков (София)

ЕКСПЕДИЦИЯ "МАРИЦА-ИЗТОК" '88

Обхожданията обхванаха землища на селата Искрица и Главан. Открити и регистрирани бяха близо 80 обекта, обхващащи хронологически времето от халколита до края на XII в.

Бяха проведени и сондажни проучвания, с цел изясняване на стратиграфията и хронологията на следните обекти:

1. Ранновизантийска крепост край с.Полски Градец. Проучени са около 70 м от крепостната стена, заедно с правоъгълна кула. Крепостната стена е градена от ломени камъни, споени с хоросан, примес с едри късчета чукани тухли. Начинът на градеж и намерените археологически материали, предимно фрагменти от глинени съдове дават възможност изграждането на крепостта да се отнесе към VI в.

2. Средновековен некропол край с.Знаменосец. Открит бе нов - втори некропол, на голямо средновековно селище обитавано в периода X-XII в. Проучени са 15 гроба, в които погребенията са извършени по християнски обичай. Откритите гробове са много бедни. Намерени бяха само една обеца - обикновена отворена халка и бронзов пръстен. Това обстоятелство затруднява извънредно точното датиране на проучените гробове, поради което ги отнасяме най-общо към периода X - XII в.

3. Средновековно селище край с.Искрица. Заложени бяха два малки сондажни изкопа с обща площ 52 м^2. В южния край на единия от тях бе открито струпване на средни и големи ломени камъни и голямо количество хоросан от руините на масивна стена, който не е разчистена. Намереният керамичен материал отнася селището към периода XI - XII в.

4. "Асарска" селищна могила в двора на ТЕЦ "Първа комсомолска". Заложени са два сондажни изкопа с площ около 200 м^2. Установено е, че селищната могила е била обитавана освен през халколита и бронзовата епоха още през ранната желязна, римската епоха и Средновековието, последните три културни пласта от които са напълно унищожени.

Лидия Квинто (В.Търново)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ СЪС СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С.ИВ.ШИШМАНОВО, ЗАВЕТСКА ОБЩИНА, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

1. При обхождането на хълмистия терен около селото и поречието на р.Крапинец бяха открити 12 археологически паметника: 2 плос-

ки некропола с трупоизгоряне; 1 могилен некропол от 5 почти заличени могилки; 4 разновременни, многослойни поселения; 4 пещери с дообработка и 1 тракийско светилище - "Жертвен камък". Хронологическите граници са от палеолита /?/ до късното средновековие. В поселенията е намерена керамика от късножелязната епоха и късната атичност. В местността "Път на стадата" има материали от V - VI в и X - XI в.

По левия бряг на р.Крапинец, на 5 км северно от светилището Демирбаба, има комплекс от навеси и пещери с южно изложение, ограден от изток и запад с изправени и наклонени големи скални блокове. Три от естествените пещери с дообработка имат правоъгълен план, височина 2 - 3 м ориентация североизток-югозапад. Едната пещера е двуетажна, с отвори - прозорци на изток и юг, в другите две има ниши на източните стени. В светла и суха пещера с ниша, с площ 30 кв.м. по северната стена са врязани три разнораменни кръста.

2. При сондажното проучване в и пред пещерата с кръстове се установи, че е била обитавана през средния енеолит и ранната желязна епоха, а през елинизма пред нея е имало жилище. Керамичният материал от късната античност и X - XIV в е оскъден, но достатъчен за предположението, че в комплекса от пещери е имало християнски, отшелнически скит от времето на Първото българско царство, който без промени е съществувал и през Второто българско царство.

Пещерите, изсеченото в скалите светилище и изправените скални блокове трябва да се свържат и с тракийската култура и религия.

Катя Меламед, Андрей Меламед (София), Владимир Баряков (Банско)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ НА ЗЕМЛИЩЕТО НА ОБЩИНА БАНСКО

Експедицията в района, която е част от програма "Банско" се ръководи от проф. д-р Ал.Фол. През този сезон бяха обходени част от землището на Банско и землището на с.Гостун. Регистрирани са базилики /3 броя/, които по предварителни данни от подемния материал могат да се поставят в рамките на периода IV - VI в. Едната от тях, тази в м.Шипоцко е продължила вероятно своето съществуване и през средните векове до XI - XII в.

Три параклиса, които и днес функционират са огледани и нанесени на картата на общината, като два от тях са построени върху значително по-ранни сгради.

Освен обекти с видими архитектурни останки, бяха отбелязани и четири оброчища и три некропола по предварителни данни. Два от тях са от периода III - VI в., а единият е XI - XII в.

Всички обекти са нанесени на картата на общината, като крайната цел е да се извърши пълно картиране и картотекиране на археологическите обекти в района.

Ал.Кузев (Варна), К.Попконстантинов (В.Търново), П.Георгиев (Шумен)

РАЗКОПКИ В МАНАСТИРА ПРИ С.РАВНА, ПРОВАДИЙСКО

През 1988 г. разкопките в манастира бяха изнесени извън основната му оградна стена. Южно от нея беше разкрита лошо запазена ограда на допълнително оформен двор, която успяхме да проследим от изток и донякъде от юг. Западната й половина е напълно унищожена, поради силния наклон на терена тук. Новооткритият ограден зид лежи върху културен пласт с материали от X в. Под него се попадна на голяма яма от жилище-полуземлянка. Тя е седмото жилище от този тип на територията на манастира и се отнася към времето между двата основни периода в съществуването на манастира. Това насочва изграждането на новооткрития ограден зид към втората половина на Х в. В двора, който той огражда не се откриха следи от постройки. Установено беше само трасето на преминаващия от тук главен водопровод за манастира. В изкопа бяха открити няколко камъка с рисунки.графити.

Върху терасата на изток от манастира бяха поставени три сондажни изкопа, чрез които се целеше издирването на манастирския некропол или съвременно на манастира селище. Сигурни данни в тази насока не бяха установени.

Т.Балабанов, П.Георгиев (Шумен)

РАЗКОПКИ НА СТАРОБЪЛГАРСКА ЦЪРКВА ПРИ С.ЧЕРНОГЛАВЦИ, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ;

През 1988 г. продължи проучването на църквата при с.Черноглавци. Архитектурния тип на църквата е трикорабна базилика със скъсени пропорции на наоса и трисъставен притвор. Олтарът е също трисъставен и е разположен в тристенни отвън и полукръгли отвътре апсиди. Външните размери на църквата са: дължина 17 м, ширина 12,25 м. След допълнително прибавяне на екзонартекс към притвора дължината й достига 20 м. Подът на притвора, трите кораба и олтарната част е бил застлан с добре обработени правоъгълни каменни плочи. Централния кораб е отделен от страничните с три двойки колони, чиито гнезда личат в стилобата запазен между северния и централен кораб. Южно от църквата бе разкрито гробнично помещение с каменен саркофаг в който са запазени останките от три индивида - двама възрастни и едно 6 - 7 годишно дете. Под подовата настилка на притвора бяха

разкрити 7 гроба. В повечето от тях има погребани по няколко индивида, между които и деца. Общия брой на погребаните в притвора е 15. В югозападния ъгъл на южния кораб, под настилката бе разкрит още един гроб, в който са поставени вторично тленните останки на 5 индивида - 4 на възрастни и 1 на малко дете. Прави впечатление липсата на накити или друг гробен инвентар в повечето от гробовете. Само в един от гробовете бяха открити две златни копчета. Едно бронзово перо и малък амулет от черен камък бяха открити в насипа над скелетите в гроб № 3 и 4.

От находките открити в насипа от строителен трошляк, над пода на църквата, особено внимание заслужават десетките фрагментирани или цели кирилски, глаголически и гръцки надписи, врязани върху каменни блокове от стените на църквата. Три от надписите са датирани точно и се отнасят към средата на Х в.

И.Алексиев, М.Робов (В.Търново), Н.Танчева (Ямбол)

И.Алексиев, М.Робов (В.Търново), Н.Танчева (Ямбол)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В РАННОХРИСТИЯНСКИЯ КОМПЛЕКС ПРИ С.ВОДЕН

Проучванията се водиха главно в източната част на комплекса, където трябваше да се изчисти целия двор затворен от базиликалната сграда и източния ограден зид. Същевременно да се зачистят вътрешното и външно лица на оградния зид. Проучванията показаха, че източния ограден зид на комплекса е иззидан от средни по големина камъни, главно от гранитови, на хоросанова спойка. Източният зид е дълъг 48 м при ширина 0,85 м запазен на височина до 0,30 м. Източният двор на комплекса е най-тесен - само 9 м, в сравнение с дворовете от север и юг, и както показаха проучванията там няма следи от строителство. В североизточния ъгъл можа да се проследи стратиграфското наслояване на културния пласт. В профила се виждат останки от строителство на дълбочина до 0,40 - 0,60 м, след което следват разрушения от строителна керамика и хоросан, камъни и следващия културен пласт на дълбочина от 0,30 - 1,00 м. Стратиграфията потвърждава до сега направените изводи за два строителни периода: I строителен период - IV - VI в; II строителен период - XI - XIII в.

Проучванията се водиха и в дясно от входа-проход на комплекса. Разчистено бе южното лице на тази част от прохода. При разчистването на разширението на прохода от II строителен период, бе открит пиластър, какъвто при лявата част на прохода липсва. Наличието му се обяснява с конструктивни съображения по време на строителството му.

Битовият материал от източния двор и южно от входа-проход е оскъден - главно фрагменти от керамика XIII и VI в. примесени с животински кости и множество строителни отпадъци.

Н.Овчаров (София), Д.Хаджиева (Кърджали)

СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР В КВ.ВЕСЕЛЧАНИ, ГР.КЪРДЖАЛИ

През изтеклия сезон продължи проучването на сградите, разположени източно от голямата църква. Окончателно бе проучена трапезарията. Тя има правоъгълен план, с полигонална апсида от юг. Разкрит бе късния й под, настлан с тънки плочи от местен камък, както и хоросанова подложка на по-ранен под.

Северно от трапезарията бяха разкрити основите на голяма сграда с тризделен план, изградена от ломен камък, споен с бял хоросан. Двете сгради са свързани чрез широк коридор, с монументално стълбище, разположено централно.

В близост до голямата сграда бяха открити основите на двуделна сграда, с водоустойчива замазка на пода, вероятно баня.

Направените сондажи около голямата църква разкриха основите на стълбове пред западната стена на притвора и северния му вход.

Открити бяха и основите на еднокорабна, едноапсидна църква със зидана гробница, старателно обмазана с бял хоросан, ориентирана север-юг, разположена централно в наоса й. Църквата е частично застъпена от южната стена на католикона.

Продължи проучването на гробовете от некропола. Броят им достигна 93.

Разкрита бе зидана шахта за вода, зареждана чрез зидан водопровод, идващ от юг, използувана до построяването на параклиса от североизток на коликона, който унищожава захранващия водопровод.

Открити бяха бронзови и сребърни монети, оловен печат, голямо количество керамика със сграфито украса от периода XI - XII в, както и битова керамика със златиста ангоба.

Янка Николова, Мирко Робов (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ КИЛИФАРЕВСКИ МАНАСТИР

През 1988 г. разкопките на средновековния Килифаревски манастир имаха довършителен характер.

Диозяснен бе планът на третата от север към юг сграда на западното крило. Към проучената тук двуделна постройка бе разкрито още едно помещение от запад, което я оформя като триделна.

Резултатите от разкопките още веднъж показаха, че характерът в оформлението на това крило е по-различен от този на останалите три. Този факт, а също и откритите тук находки дават основание да се приеме, че най-вероятно тук са се намирали казармените помещения на възобновената от първите Асеновци крепост, която е охранявала подстъпите към столицата Търново. По-късно, с изграждането на Теодосиевия манастир, това крило се включва в общия ансамбъл с определени стопански функции.

В участъка между северното крило и крепостната стена бе разкрита еднođелна четириъгълна постройка, която датира от V - VI в. В този участък няма сгради, свързани с манастира, т.е. крилото го ограничава от север.

Теренните сондажи източно от игуменарницата, извън оградния зид на манастира, имаха за цел да се провери наличието и тук на отшелнически килии, към които вероятно е отвеждал малкият вход /потерна/. Следи обаче от средновековно строителство при разкопките не се установиха.

Освен ранновизантийската и средновековна /XII-XIV в/ керамика при разкопките се откриха железни писала, предмети на бита, а също и дъно от съд, украсен със сграфито техника и рисуван орнамент, на обратната страна на което, още преди изпичането на съда е врязан монограм .

В.Димова, Б.Димитрова, Кр.Капелкова, Ив.Петрински, Р.Стоев (София)

МАНАСТИРА "СВ.ИВАН ПРЕДЧЕТА" ПРИ СОЗОПОЛ

През 1988 г. завърши разкриването на манастирската трапезария с част от прилежащото и дворно пространство. Трапезарията е разположена източно и съставящо една сграда с откритата през 1987 г. магарница, долепена до южния ограден зид на манастира. В североизточната част на трапезарията се намериха основи на зидове, върху които са лежали плотовете на масата и пейките, заобикалящи масата. В

североизточната част на трапезарията се намериха основи на зидове, върху които са лежали плотовете на масата и пейките, заобикалящи масата. В югоизточния ъгъл на помещението са разположени два входа - по един от изток и юг. По част от източната и по западната стена, от външната страна, има също зидани от ломен камък седалки. Керамичния материал намерен в сградата свидетелствува за един продължителен живот, прекъснат с унищожаването на манастира в началото на XVII в.

През тази година бе започната работа в югозападната част на манастира. Открит бе западния ограден зид на дължина от 15 м. В югозападния ъгъл на манастирския двор попаднахме на широк вход с прилежащо входно пространство и част от настлана с ломен камък улица, водеща към манастирския храм. По западния ограден зид бяха разкрити две верижно разположени помещения. Първото се състои от две части - същинска жилищна част, отделена с дървена стена от входно пространство, покрито с лек навес и отворено към двора на манастира. Второто помещение, разположено северно от първото, има кирпичена северна стена и тънък каменен зид на изток. Входът на помещението е от север. По откритите материали две монети от Сюлейман I и Мурад IV а също и по градежа на зидовете /с външни сантрачи/, можем да датираме разкритите помещения в XV - XVII в, т.е. в последния период от съществуването на манастира "Св.Иван Предтеча".

През месеците август и септември бе провеждано регулярно подводно разузнаване в акваторията на о.Св.Иван. От морското дъно бяха извадени множество цели и фрагментирани керамични съдове, каменни и оловни котви и щокове от котви. Ситуирането им върху точна карта на острова позволи да бъде локализирано пристанището на манастира, за което има сведения в средновековната наративна и документална традиция.

Катя Меламед, Андрей Меламед (София)

ЦЪРКВА В М."ЦЪРКОВЕН РИД" КРАЙ С.НОВА МАХАЛА, БАТАШКО

Продължи проучването на терена около църквата в южна и северна посока и в западна посока, на платото над църквата.

Проучванията дадоха следните резултати:

1. От южната страна се разкри отводнителен канал от първият строителен период на сградата, който минава под плочника застилащ пространството пред входа в пронаоса. Той е изграден от ломени тегули набити вертикално в земята и е отвеждал водите от западната стена на пронаоса. Дължината на запазената част от канала е 1,30 м., а ширината му - 0,20 м. Посоката е северозапад-югоизток.

2. При свалянето на насипа с дебелина 0,40 - 1,20 м. в посока юг - север, се разкри голяма сграда запазена в субструкция. Тя е ориентирана с дългата си ос по указаната вече посока. Общата дължина на сградата е 15,30 м, ширина - 7,45 м и запазена височина на стените - 0,10 - 0,30 м.

Входът е от юг /ширина - 1,10 м) и въвежда в коридор по цялата дължина с посока юг-север. От западната страна на сградата са наредени шест правоъгълни помещения. В най-южното има огнище с керамични фрагменти датиращи го в рамките на V - VI в. т.е. сградата може да се приеме синхронна с първия строителен период на църквата. Приблизителните размери на отделните помещения варират от 3,75 х 2,65 до 2,35 х 2,60 м.

3. Продължиха проучванията на платото, където бяха разкрити нови 10 гроба. При тях няма отклонение в погребалния ритуал в сравнение с предишните разкрити гробове. Всичките са в каменни кутии и в някои от тях има поставени съдове, които ги отнасят към периода IV - V в.

Разкриха се и каменни.струпвания със следи от горели пластове. Извън гробовете се разкриха съдове в източната част на платото, наредени в правилна дъга по неговия ръб и вкопани в земята.

А.Конаклиев (Търговище)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОСТАНКИ ОТ ЦЪРКВА КРАЙ СЕЛО ЧЕРКОВНА, ТЪРГОВИЩКО

През 1988 г. продължиха проучванията на останките от църква край село Черковна. Обект на изследване беше пространството около разкритата през 1987 г. късносредновековна /XIII - XIV в/ църква. Разкрита бе трикорабна, едноапсидна базилика, в централния кораб на която е построена църквата. Основите на базиликата са запазени от 0,20 до 0,60 м. във височина. Дължината и с апсидата е 24,20 м, а ширината 19,30 м. Дебелината на зидовете е 1,00 м. Апсидата е подковообразна, издадена на 4,80 м. В източните зидове на северния и южния кораб личат вратите за пряк достъп до корабите. На запад е оформена нартиката, преустроена в по-късно време. В югозападната част на базиликата е оформено помещение с размери 7,20 на 3,60 м, което вероятно е изпълнявало функциите на баптистерий.

При разкопките бяха разкрити части от керамопластичната украса на късносредновековната църква, християнски символи изписани върху камък, знаци върху тухли и др. Досегашните проучвания и архитектурните особености на базиликата отнасят строителството и към края на V век.

Д.Димитрова (София)

ПРОУЧВАНЕ В И ОКОЛО КЪСНОВЪЗРОЖДЕНСКАТА ЧАСТ НА "БОЯНСКАТА ЦЪРКВА"

Преди построяването на третата част на паметника, теренът пред Калояновата църква е продължил да служи за погребване на околното население. Констатирани са три хоризонта на погребване. Върху част от тях е разположена късновъзрожденската постройка. Особо, срещу вратата на Калояновата черква, гробове не се намериха. Некрополът е южно и северно от пътеката водила за черквата. На най-голяма дълбочина /1,30 - 1,50 м/ са най-късните гробове - след XIV в. На дълбочина 0,70 - 0,80 м се разчистват гробове принадлежали на некропола на църквата преди построяването на късновъзрожденската част. В южната половина на късновъзрожденската част се попадна на останки от тухлена подова настилка. Тухлите са от типа употребен при изграждането на най-ранния култов обем. Фрагментът е малък, но за сега допускаме че преди изграждането на Калояновата част на паметника, югозападно на 7 - 8 м пред малката църква е имало малка /?/ сграда функционално свързана с култовия обем. Културният пласт, в по-голямата си част, е разбъркан. До сега са разчистени 7 /седем/ редовни гроба, в които липсват гробни дарове. Изключение прави този, разчистен на 1,30 м източно от апсидата на църквата - женски с две обеци - наушници от двете страни на черепната кутия.

Р.Поборникова (София)

В СРЕДНОВЕКОВНАТА ЦЪРКВА "СВЕТИ ИЛИЯ" И ПРИЛЕЖАЩИЯ Й ДВОР - КВ.ИЛИЯНЦИ, СОФИЯ

Средновековната църква "Свети Илия" се намира в югозападния край на бившето село Илиянци, сега квартал на София. Тя е еднокорабна, едноапсидна църква с притвор. Засводена е полуцилиндрично

под двускатен покрив.

При реставрационно-консервационните работи чрез архитектурни сондажи беше разкрит целия култов обем. Установи се, че той лежи върху по-ранни останки от сгради. Установиха се и две подови нива в наоса, с оригинална настилка. Липсата на конструктивна връзка между наоса и притвора, говори за по-късния градеж на притвора. За построяването на цялата сграда са използувани дялани, средно големи камъни и строителна керамика.

Излизащите извън средновековната църква по-ранни зидове наложиха археологическото проучване да обхване и прилежащия й терен. Беше разкрита част от голяма сграда, вероятно късноантична и средновековен некропол. Преобладават находките от късноантична и средновековна керамика, няколко монети и метални предмети.

Гробовете, бедни на находки, могат да се датират от Средновековието до 1925 г. Ориентацията на скелетите запад-изток и начинът на погребване говорят за християнската принадлежност на местното население.

Р.Рашев (Шумен), Ст.Станилов (София), Г.Атанасов (Силистра)

СТАРОБЪЛГАРСКИ ЕЗИЧЕСКИ НЕКРОПОЛ ПРИ С.НОЖАРЕВО, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

Разкопани са нови 50 гроба, от които 22 трупоизгаряния и 28 трупополагания.

От трупоизгарянията 19 са в кръгли и елипсовидни ями на дълбочина 0,20 - 0,50 м, някои много разбити при обработката на почвата. В 12 гроба има фрагменти от старобългарска трапезна керамика от пречистена глина, в един гроб мъниста, в три гроба ножчета. 3 трупоизгаряния са в урни на дълбочина 0,20 - 0,30 м. Горните им части са разрушени при обработка на почвата. В една урна е намерено ножче.

Трупополаганията са в правоъгълни ями ориентирани СИ-ЮЗ и И-З. Един детски гроб е ориентиран З-И. Скелетите са прави, по гръб, един е обърнат с лице надолу, а друг съвсем свит. 4 гроба са кенотафи. В 16 трупополагания има кости от животни, предимно глава и крака от агне, в един от тях има кости и от птица, а в друг само от птица. В 8 гроба са намерени керамични съдове - 4 гърнета и 4 кани, поставени около костите на краката на скелета. Освен тях в гробовете има обеци, мъниста, украси за колан, ножчета. В насипите на шест гроба, три от които кенотафи, върху запълнената яма лежат ломени камъни, които в един случай са два върху целия гроб.

Открити са още 4 поминални съоръжения /тризни/ - кръгли или елипсовидни ями с керамични фрагменти и въглени на дълбочина 0,30 - 0,35 м.

Датировка VIII - IX век.

Рашо Рашев (Шумен)

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ В С.КАРАМАНИТЕ, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

Некрополът е открит при изкопни работи в западния край на селото през 1964 г. По време на редовните археологически разкопки през 1988 г. бяха проучени 57 гроба, от които 47 трупополагания и 10 трупоизгаряния. Гробовете с трупоизгаряне не са обособени териториално. Горелите човешки кости са положени направо в овални ямки на дълбочина до 0,50 м от съвременната повърхност. Гробовете с трупополагане се разполагат в две териториално обособени групи. За първата група е характерна ориентацията на скелетите с глава на север /с отклонения/. Ръцете са опънати край тялото, над краката се откриват кости от животни. В гроб 15 върху таза бе намерена лята бронзова тока с изображения на животни. За втората група е характерна ориентацията на скелетите с глава на запад /с отклонения/. Ръцете са положени върху таза, корема или гърдите, липсват животински кости. В 5 гроба до главата и краката се откри по едно глинено гърне. Предварителната дата на некропола VIII - X век.

В.Йотов, В.Парушев (Толбухин)

РАННОСРЕДНОВЕКОВНИ НЕКРОПОЛИ В С.ХИТОВО, ТОЛБУХИНСКО

През 1988 г. разкопки се проведоха в некропола в стопанския двор и в новооткрит некропол в центъра на селото. Разчистена беше и еднокамерна сводеста пещ от античното и ранносредновековно селище западно от селото.

Некропол в стопанския двор: Проучени бяха нови 21 гроба, в 13 от които погребението е било извършено чрез трупоизгаряне, а в 8 чрез трупополагане.

Трупоизгарянията се откриваха на дълбочина 0,40 - 0,60 м от съвременния терен. Горелите кости са били поставяни в ями /10 гроба/ и в гърнета-урни /3 гроба/.

Трупополаганията се откриваха на дълбочина 0,70 до 1,70 м от съвременния терен. При три гроба се откриваха каменни покрития. В повечето случаи трупът е бил полаган по гръб, с ръце до тялото долни крайници изпънати. В 5 гроба скелетите са ориентирани в посока изток-запад, глава на изток, в 2 в посока юг-север, глава на север и в 1 посока запад-изток, глава на запад.

Гробният и погребален инвентар включва гърнета, кани, ножчета, накити, токи.

Според погребалния обред и инвентара, и новите 21 гроба се отнасят към предхристиянския период на съществуване на некропола.

Бяха направени 4 сондажа в центъра на селото, в близост до спортната площадка. Проучени бяха 17 гроба от нов некропол, за който ни беше известно от местните жители. В 9 гроба погребението е било извършено чрез трупоизгаряне, а в 8 чрез трупополагане. Интересно е да се отбележи големият брой погребения в гърнета-урни /8/. Формата на гърнетата, технологията на направа показват една традиция характерна за първите векове на българското ранно средновековие.

Гробният и погребален инвентар е сравнително беден. Изключение прави гроб № 3, в който се попадна на голямо количество железни предмети: ножчета, кука, хлопки, инструменти, метални листи, шлака.

В района на некропола бе открит, разчистен и документиран участък от трасето на римски път /вероятно Дуросторум-Марционопол/.

П.Иванов /Враца/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.ОСЛЕН КРИВОДОЛ, МИХАЙЛОВГРАДСКА ОБЛАСТ

През 1985 г. в м.Рагя, на около 1 км северно от селото,били разрушени два гроба, а намерените в тях накити - 4 стъклени и една бронзова гривни, един бронзов посребрен надушник и малка верижка от медни посребрени пластинки - предадени в ОИМ - Враца.

През 1988 г. започнаха спасителни разкопки, продължили до юни с.г. Проучени са 17 гроба с трупополагане по християнски обред. Ориентацията на гробовете е запад-изток със сезонни отклонения на северозапад и югозапад. От тях 7 са на малки деца, а в един малко дете е погребано при възрастен индивид. Установиха се три случая на препогребване и един - на застъпване. В един от гробовете е погребана бременна жена. Гробовете са на дълбочина от 0,35 до 0,90 м от съвременния терен, като на тази дълбочина от юг към север се достигна здрав слой от речна баластра. Очертанията на гробните ями се долавят само при по-дълбоко вкопани гробове. Четири от тях имат частично ограждане с изправени каменни плочи.

В проучените гробове се откриха следните предмети: 6 обеци-отворени бронзови и сребърни халки, 1 бронзова и 1 желязна гривна и 1 желязна игла за шиене със счупено ухо. По откритите накити некрополът засега може да се датира в широките граници на периода XI - XIV век.

Д.Хаджиева (Кърджали)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ХРИСТИЯНСКИ НЕКРОПОЛ С.БОРОЗИЦА, ОБЩИНА АРДИНО

При взривни и изкопни работи за строителството на асфалтов път за с.Сухово са разрушени няколко каменни камери. Това наложи провеждането на спасителни разкопки.

Разкрити бяха десет гроба от късноантичен некропол. Гробните камери са с изсечени в скалата трапецовидни ями, ориентирани изток-запад, с леки отклонения на североизток, старателно облицовани и покрити с каменни плочи, разположени централно спрямо пръстеновидно ограждане, изградено от един ред ломени камъни без спойка. Мъртвите са положени по гръб, изпънати, ръцете са скръстени върху корема. Открити бяха бронзови двусъставни токи, с кръгла плочка с украса от концентрични окръжности, поставени и като гробен дар, маниста от наниз - стъклени сферични и многоъгълни от гранат, сребърни обеци.

На 250 м северно бяха проучени дванадесет гроба от средновековен некропол. Гробните камери са изградени от добре обработени каменни плочи, ориентирани са изток-запад. Мъртъвците са положени по гръб, ръцете са скръстени върху гърдите. Открити бяха едри рисувани стъклени маниста.

Няколко гроба са вкопани върху основите на антична сграда с правоъгълен план. Изградена е от големи дялани камъни, споени с глина. В развалините й бяха открити голямо количество фрагментирани глинени урни с езичести дръжки, сива тракийска на колело, няколко фрагмента чернофирнисова керамика, както и римска червенолакова керамика; архитектурни детайли и фрагменти от глинени первази с богата врязана геометрична украса. Сградата е загинала от силен пожар.

В.Попова-Мороз (София), Вл.Петков, Д.Манджовски (Сандански)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В САНДАНСКИ

Обектът е открит при строителни работи и се намира в непосредствена близост до ранновизантийска базилика с трибелон на същата улица. В терен, който вероятно е занаятчийски квартал от III - IV век на античния град с пещи и работилници за производство на керамика, глазура и стъкло, е вкопан средновековен некропол, разкрит почти в цялото строително петно. От откритите до сега 11 погребения почти всички са с цялостно запазен скелет и само в два случаи строителството в началото на века вероятно е разрушило погребенията.

Гробовете са вкопани в здравия терен на дълбочина 0,20 м. Всеки гроб е оформен в овална продълговата форма от вторично употребени камъни и фрагменти антични тухли. Скелетите са положени с глава назад, изпънати крака и свити в лактите ръце, поставени в областта на корема или под гърдите. В някои погребения не бе намерен никакъв инвентар. Но в други той е много богат, както в погребение №№ 3, 4 и 11. Открити са бронзови пръстена, бронзови и стъклени

гривни, по един бронзов или сребърен надушник, като в погребение № 11 имаше и сребърен, филигранен пръстен и многоредов гердан от стъклени мъниста.

Извън очертанията на гробовете бяха намерени множество керамични фрагменти тип "сграфито" или само с глазура.

По предварителни данни този некропол се отнася към XI - XIV в. Той е първото археологическо доказателство за средновековния град на мястото на Св.Врач /Сандански/.

Д.Станчев (Русе)

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛИ ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ГР.ВЯТОВО, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

През 1988 г. бяха извършени сондажни проучвания на три некропола - един в землището на гр.Вятово и два в землището на с.Смирненски.

От некропола до гр.Вятово бяха проучени четири гроба. Погребенията в тях са били извършени чрез трупоизгаряне в ями. Според фрагментите от керамични съдове, открити в ямите, приемаме че некрополът е функционирал в периода на Първата българска държава.

От Вторият некропол, намиращ се в землището на с.Смирненски са проучени четири гроба. Погребенията са извършени чрез трупополагане в ями. Ориентацията на мъртвите е запад-изток. При един от погребаните индивиди е открито бронзово копче. Въз основа на неговата форма допускаме, че некропола е бил използван най-вероятно през XI век.

От третия некропол, който се намира в североизточния край на с.Смирненски са проучени също четири гроба. Погребенията са извършени чрез трупополагане с ориентация запад-изток. При един от погребаните е открита горна част от мюсюлмански надгробен паметник. Според формата на горната част на паметника допускаме, че некропола е функционирал през XVII - XV век.

Златка Генова (В.Търново)

ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВНИ НЕКРОПОЛИ В РАЗГРАДСКО

През 1988 г. продължиха разкопките на некропола в с.Владимировци /община Самуил/. Очертаха се западната и южната му граници, където са разчистени общо 34 гроба. Те принадлежат най-вероятно на края на некропола, който въз основа на монетите, поставени като "Харонов обол", може да се отнесе към средата - втората половина на XVIII в. Откритите гробове и намерения в тях инвентар, предоставят интересни данни за погребалния обряд на християнското население, оставило некропола.

Синхронен на този некропол е и другият, открит през 1987 г. в с.Равно /община Вятово/. От него, с оглед установяването на нивата на гробовете и особеностите на обояда, бяха разкопани сондажно 5 гроба.

Ангел Конаклиев (Търговище)

СОНДАЖИ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ СЕЛО ДРАГАНОВЕЦ, ТЪРГОВИЩКО

Разкрити бяха три погребения със запазени надгробия изпълнени според мюсюлманския погребален обичай - забити в земята цепени камъни откъм запад и изток. При два от гробовете се установи и ограждане с цепени камъни и от север и юг. Мъртвите са положени в гробовете по християнски - изпънати по гръб, глава на запад, ръцете кръстени в коремната област. При разчистването на гробовете и около скелетите не бяха намерени погребални дарове. Вероятно погребенията са извършени XVII - XVIII в.

Б.Петрунова (София)

КЪСНОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.НЕДЕЛКОВО, ТРЪНСКА ОБЩИНА

Проучването на късносредновековния некропол в м."Горни ханове" при с.Неделково, Трънска община е продължение на спасителните разкопки извършени през 1975 г.

Югоизточно от шосето Брезник - Трън бяха разчистени десет нови гроба, с които общият брой на откритите до сега гробове става 90. При всичките погребенията са извършвани по християнски обичай. Телата са поставяни в посока запад-изток, а ръцете са скръствани върху гърдите или върху корема. Гробовете са вкопавани в мекия скален масив, при някои гробната яма е оформяна с дъски и плочести камъни. Само в един гроб погребението е извършено в трапецовиден ковчег. При това погребение бяха открити две сребърни копчета. Някои факти - липсата на стъпалото на скелета от гроб № 3, кремъче при черепа от детско погребение - показват наличието на езически обредни действия, проникнали в християнския погребален обряд и съхранени от българското население и през епохата на османското владичество.

Павлина Петрова (Шумен)

ИСЛЯМСКИ НЕКРОПОЛ В С.ГРАДИЩЕ, ШУМЕНСКО

Некрополът е от XVII - началото на XVIII в. Погребалният ритуал е islямски. Неговите основни белези са: широк 1 м изкоп с открояваща се ниша; изпънат скелет с изтеглени нагоре кости на раменния пояс; черепът най-често е върху насип, наподобяващ възглавница, с лицеви кости на изток, на север и на юг. В много случаи има следи от дървена преграда за нишата, което съветските проучватели на ислямската култура считат за белег на имотно и социално разслоение.

Гробовете са ориентация на югозапад. Липсва система в разположението на изкопите.

В погребалния обряд на съвременното ислямско население има един ритуал, който е приложен само в два гроба от стария некропол - при главата и при краката е поставено вертикално дървено стълбче с дължина 0,20 м. За сега е необясним смисъла на това действие. В повече гробове то бе регистрирано в некропола при с.Сечище, Новопазарска община.

Два от гробовете имат овална форма. Единият от тях е ограден с разноформатни необработени камъни. Погребаният индивид е бил положен в позиция, която се отличава от останалите и създава впечатлението за особено и високо обществено положение на човека преживелия.

Някои особености в погребалния обряд, като положението на черепите и липсата на подреждане на гробовете в границите на некропола, ни дават основание да считаме, че е налице локален вариант на ислямския погребален култ.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

г.Мавров (София)

ПЕРИОДИЗАЦИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ВЪЗ ОСНОВА НА АНАЛИЗ НА СТРОИТЕЛНИ РАЗТВОРИ

Периодизацията на археологически обекти чрез анализ на строителни разтвори се базира на допускането, че старите майстори са имали специфични технологически похвати при подготовката на строителни разтвори /хоросани/. С помощта на опростен химически и микроскопски анализи се установяват типичните особености на видовете хоросан, използвани в даден обект и се класират в групи с общи специфични качества, по които могат да се разграничат с голяма вероятност отделните строителни етапи. По този начин не могат да се датират строителните периоди, а само да се разграничат един от друг.

Досега са обработени материали от 4 средновековни обекта /общо около 200 проби/ със задоволителен резултат, позволяващ разграничаването им.

През 1988 г. бяха направени опити за създаване на полева апаратура за анализ, с оглед да се съкрати аналитичния процес и само част от пробите да се обработват допълнително с други аналитични методи.

Лазар Нинов (София)

ОСТЕОЛОГИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

През 1988 г. бяха проведени проучвания на животински кости от различни епохи - от неолита до средните векове. Изследвани са кухненските остатъци от храната на хората намиращи се в голямото раннонеолитно жилище открито в Слатина, София. Установи се, че костите принадлежат предимно на говеда - 66 %, дребни преживни 25,33 % и свине 6 %. Има единични кости от елен, тур, дива свиня и бобър. Изчислена е биомасата на консумираните животински храни.

Продължиха специалните проучвания на остеологичните останки от Дуранкулак - енеолит, продължение изследването на животинските кости от този обект извършени през 1987 г. От Капиново /тракийски период/ бяха открити останки от говедо, овца, свиня, куче, а от дивите животни само елен. От тракийските могили в община Правец произхождащ два пълни скелета на кончета, четири кучета и прасе. Пренасянето в жертва на новородени кончета е нов елемент в тракийските обичаи.

Започнаха проучванията на костния материал от Никополис ад Иструм. Предварителните данни показват, че основната местна храна е идвала от домашните животни. В некрополите край Ножарево и Топола се установи , че понякога в гробовете са полагани цели животни, а в други случаи части от тях.

Ц.Попова (София)

ПРОУЧВАНЕ НА ПАЛЕОЕТНОБОТАНИЧЕСКИ МАТЕРИАЛИ ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

През изтеклата 1988 г. бяха обработени палеоботанични материали от няколко археологически обекта, обхващащи различни епохи: палеолит, неолит, римска епоха.

Палеолит. Бяха взети 16 проби за поленов анализ от района на с.Карлуково от пещери № 16 и 15. От направения микроскопски анализ се установи, че количеството на полена е недостатъчно.

Неолит, енеолит, бронз: бяха събрани чрез флотация и обработени растителни останки от многослойното селище Дуранкулак "Острова". Направеният анализ показва присъствието на плевести пшеници - еднозърненка и двузърненка; голозърнест и плевест ечемик, с преимущество на голозърнестия. Голозърнестите пшеници са в незначително количество. От бобовите са били отглеждани грах и бурчак.

В раннонеолитното селище Малък Преславец откритият овъглен растителен материал е представен също от плевестите пшеници - еднозърненка и двузърненка, ечемик. От бобовите бяха намерени леща и грах.

Римска епоха: материалът бе събран чрез флотация.

От фурма в Номе Митреум бяха открити плодове от културно грозде, а също и овъглена спечена маса от просо. Находката от фурма е втората от територията на България през Римската епоха и доказва съществуването на търговски връзки през този период, тъй като този вид грозде на територията на България не се среща.

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ

Асен Салкин (Каварна), А.Орачев (София)

ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "КАВАРНА - 88"

Спасителните подводни проучвания във връзка със строителството на буна пред челната част на нос Чиракман при пристанище Каварна бяха проведени през 1988 г. Обследвана е акватория с дължина 150 м и ширина 40 м пред челната и западна част на носа. Открит е многоброен керамичен материал в хронологическите граници на елинистическата епоха до XVIII - XIX век от н.е. Преобладават амфорите от ранновизантийската епоха - IV - VI в. От елинистическата епоха най-многo са фрагментите на амфори от о-в Кос, между които и две с подпечатани дръжки. Фиксирани бяха местата на железни котви - четирирожки, което потвърждава наблюденията от предишните години за изместване на пристаните през късното средновековие на запад от нос Чиракман пред южните му склонове.

Димитър Топтанов (София), Асен Салкин (Каварна)

ПРОУЧВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ КОМПЛЕКС "ЯЙЛАТА" ПРЕЗ 1988 ГОДИНА

Разкопва се ранновизантийската крепост в северния край на Яйленската тераса. Проучени са частично три нови жилищни постройки. Зидовете са двулицеви, градени от обработени камъни на кал. Откритите находки се отнасят към V - VI век.

В района от м.Яйлата" до днешния курорт "Русалка" се срещат доста на брой интересни каменни съоръжения с кръгла или четириъгълна форма. Сондажно е проучен един от каменните кръгове, разположен на около 1 км от морския бряг. Двулицев зид, с широчина 1 м, от вертикално забити в земята големи каменни плочи и пълнеж от по-малки необработени камъни без спойка, затваря кръг с диаметър 22 м. Откритият в сондажа керамичен материал се отнася към последните 2 - 3 века, което не даде възможност за уточняване датировката на съоръжението и неговата функция.

Михаил Лазаров (Варна)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА НА НОС "СВ.АТАНАС" КРАЙ ГРАД БЯЛА

Извършените през м.септември 1988 г. подводни археологически проучвания в залива на нос "Св.Атанас" край гр.Бяла се явяват продължение на проучванията в същия залив направени през 1979 г. Целта бе да се обследва акваторията източно от даляна към самия нос. Проучванията бяха извършени с леководолазната група на НЕК - ЮНЕСКО при ЦК на ДКМС със средства осигурени от Автокомбината - товарен клон гр.София.

Работено бе на дълбочина от 5 до 20 м, като по-обстойно е изследван рифа с посока югоизток. Бяха открити и документирани множество железни котви, сред които преобладават котвите от тип "адмиралтейски" /най-вероятно от средата на XIX в/, които трябва да се свържат с някое събитие от Западночерноморската история през XIX в /вероятно Кримската война/. Открити бяха и няколко четирирожки, които потвърждават приставане на кораби и през по-ранен период.

Керамичните материали не са много. Те са намерени предимно около сегашния рибарски талян. Това са предимно материали от късната античност - V - VI век.

Изхождайки от намерения през 1979 и през 1988 г. материал може да се направи извода, че заливът на нос "Св.Атанас" е бил използван за укритие на кораби и за пристан в продължение на хилядолетия, като най-подчертани са два периода: VI в.пр.н.е. - VI в. от н.е. и Късното Средновековие и Възраждането.

Михаил Лазаров (Варна), Калин Порожанов (София), Венцислав Попов (Созопол)

ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "УРДОВИЗА'88"

През 1988 г. продължи проучването на потъналото селище от ранната бронзова епоха, открито през 1986 г. в южния залив на Урдовиза/Китен, гр.Приморско, община Мичурин, обл.Бургаска. За целта, южно от раб.кв. от 1987 г. бе направен нов раб.кв.10 х 10 м, който бе разделен на малки квадрати със страна 2,5 м. Методиката се запази същата.

Открити бяха оръдия на труда от рог, камък и кост. Сред тях 2 /две/ матрици от камък за изливане на метални брадви. Керамиката включва около 20 цели и 500 фрагментирани гърнета, кани и паници. Липсват аскоси. От украсата преобладава врязаната и шнуровата, среща се още релефна и набодена.

Работната датировка на обекта се запазва. Сравнен с началото на Езеро Б /към VII стр.х./, Езерово II и др., т.е. към и около средата на РБр епоха.

н.с.Иван Карайотов (Бургас), ст.н.с.Августин Петков (София)
Хр.Ангелова (Созопол)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА ПРЕД УСТИЕТО НА РЕКА РОПОТАМО

От 15 до 30.IX.1988 г. продължиха подводните проучвания в залива пред устието на р.Ропотамо, които имаха за цел: 1. Проверка на магнитни аномалии, получени при магнитните измервания през 1987 г. Задачата беше да се установи дали съществува зависимост между тези аномалии и археологическите паметници, откривани в акваторията. 2. Опит да се установи стратиграфия в квадрат с размери 5 х 5, заложен в сектор, показващ високи стойности на магнитното поле. Едновременно с това се стремяхме да усъвършенствуваме методиката на документиране на археологическите паметници под вода. 3. Продължаване на магнитните измервания в сектори, неизмерени през предходната година и разработване на методика за прилагане на електросъпротивителни методи на подводни археологически обекти. 4. Направени бяха сондажи и комплексни геофизични измервания под вода и на суша с цел установяване границите на селището.

Резултати: 1.1. Проучванията в квадрата 5 х 5 показаха наличие на голямо струпване на керамика, която датира от края на 6 в.пр.н.е. до 17.18 век. Преобладава ранновизантийската и средновековната керамика. С по-малък ежектор бяха отнемани пластове от ок. 20 см. Всеки пласт беше документиран. Стигна се до извода, че керамика от различни епохи се среща смесена. 3. Резултатите от новите магнитни измервания показаха относително постоянни стойности на магнитното поле, като получаваните аномалии бяха на място проверявани чрез електромагнитни методи /металотърсене/. Изготвена беше графична документация, която да послужи за база на бъдещите археологически проучвания под вода и на суша.

В.Велков, В.Найденова, Б.Димитров (София)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПО ЮЖНОТО ЧЕРНОМОРИЕ

Групата за подводни изследвания "Космос" към НЕК-ЮНЕСКО продължи започнатите през 1987 г. изследвания в залива Арапя, северно от гр.Мичурин.

Работата бе съсредоточена на мястото, където се предполага, че има товар от потънал кораб. За разчистване на пясъчния насип бе използвана помпа-смукачка.

Продължиха да се намират фрагменти от трапезна керамика - дълбоки паници и купи, изработени от добре пречистена глина. По стените и дъната на някои от тях има щемпелувани кръстове. Тези съдове по форма и украса имитират т.н. "С" керамика от IV - VI век.

Втората група находки са фрагменти от стъклени съдове - предимно чаши. Те са изработени главно от светлозеленикаво стъкло, а по някои има украса от групирани тъмносини точки. Този вид стъклени съдове също са характерни за ранновизантийската епоха.

АРХЕОЛОГИЧЕСКА КАРТА НА БЪЛГАРИЯ

Археологическа карта на България е комплексно произведение, включващо резултатите от археологическата дейност на територията на страната и тяхната картографска интерпретация. Липсата на цялостна теоретична разработка за съставяне, оформяне и издаване на картографски проучвания с археологическа тематика налага да се извърши:

1. Избиране на най-подходящи работни мащаби.
2. Подбор на елементите от общогеографското съдържание и определяне начина на тяхното изобразяване.
3. Уеднаквяване на условните знаци, отразяващи специалното съдържание.
4. Създаване на методика и инструкция за съставяне на планове и карти с археологическа тематика.

На съвещанието в гр. Нови пазар и гр. Исперих бяха обсъдени въпросите, свързани с избора на най-подходящите мащаби на картите за различните дейности по създаване на Археологическа карта на България. Подборът на общогеографското съдържание и методите за съставяне и оформяне на карти и планове с археологическа тематика са специфични картографски дейности. Смятаме, че уеднаквяването при изобразяването на специалното съдържание е както картографски, така и археологически проблем. Предлаганият списък на видовете археологически обекти и условните знаци за тях следва да бъде обсъден от широк кръг археолози. Със същата цел са поместени речници на хронологически, културни и етнокултурните термини използувани при попълването на картона на археологическия обект.

Последната част от материалите, подготвящи методически Археологическата карта на България е схема за описание на керамиката, изработена от българо-полски колектив, проучвал долината на Средна Струма.

ВИДОВЕТЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ И УСЛОВНИТЕ ЗНАЦИ ЗА ТЯХ.

/ Проект /

М. Домарадски, С. Лисицов, А. Каменаров, С. Гошев

СЕЛИЩА И ГРАЖДАНСКИ ПОСТРОЙКИ /С./ ○

СЕЛИЩА ОТ ГРАДСКИ ТИП /С.1./ ●

Град /С.1.1./ ■

СЕЛА /С.2./

С площ над 5 дка /коме, пагус и др./ /С.2.1./ ○ С площ до 5 дка /махала/ /С.2.2./ ∘ Сезонно селище /С.2.3./ ⍥

СЕЛИЩА С КОНКРЕТНА ФУНКЦИЯ /С.3./

Емпориум /С.3.1./ □ Селско имение, вила рустика/С.3.2./ △

Курортно селище/С.3.3./ ⌓ Седалище на владетел/С.3.4./ ⊡

СЕЛИЩА С ОСОБЕНА ЛОКАЛИЗАЦИЯ /С.4./

Селищна могила /С.4.1./ ◓ Селище в пещера /С.4.2./ ◠

Наколно селище /С.4.3./ ⍝

ЕДИНИЧНА ПОСТРОЙКА /С.5./ ▭

УКРЕПЕНИ МЕСТА И УКРЕПИТЕЛНИ СЪОРЪЖЕНИЯ /К./ ⊡

КРЕПОСТИ /К.1./ ▀

Крепости-убежища /К.1.1./ ▭ С укрепен квартал/К.1.2./ ▀

ВОЕННИ ЛАГЕРИ /К.2./ ⊡

Кастели /К.2.1./ ■ Аули /К.2.2./ ⌑

СТРАЖНИЦИ /К.3./ ▄ УКРЕПЕНИ КЪЩИ /К.4./ ▬

УКРЕПИТЕЛНИ СЪОРЪЖЕНИЯ /К.5./

Каменни стени /К.5.1./ ▦ Валове /К.5.2./ ≡

Ровове /К.5.3./ ≡ Прокопи в скалите /К.5.4./ ≡

МЯСТО НА СРАЖЕНИЕ /Д.1./ ⚔

РАЗРАБОТКА НА ПРИРОДНИ СУРОВИНИ ⚒ /М./

ДОБИВ НА КРЕМЪК, КВАРЦ и др. /М.1./ ◈

ДОБИВ НА МЕТАЛИ /М.2./ ⚒

Желязна руда /М.2.1./ ⚒Fe : повърхностна /М.2.1.1./ ⚒Fe

минни разработки /М.2.1.2./ ⚒Fe

Цветни метали /М.2.2./ ⚒Cu Благородни метали /М.2.3./ ⚒Au

промиване/М.2.3.1./ ⚒Au минни разработки/М.2.3.2./ ⚒Au

ДОБИВ НА СОЛ /М.3./

Солници /М.3.1./ ⚒NaCl Рудници /М.3.2./ ⚒NaCl

ДОБИВ НА ДРУГИ ПРИРОДНИ СУРОВИНИ /М.4./

Каменоломни/М.4.1./ ⊠ На глина /М.4.2./ ⊗ На пясък /М.4.3./ ⊗ На дървени въглища/М.4.4./ Други/М.4.5./

ПРОИЗВОДСТВЕНИ ЦЕНТРОВЕ И РАБОТИЛНИЦИ /П./ ◌

МЕТАЛУРГИЯ /П.1./

Желязодобивни пещи /П.1.1./ Fe Ковачници /П.1.2./ ⧗

Бронзолеярски пещи /П.1.3./ Cu Бронзолеярски работилници /П.1.4./ ▼ Златарски работилници /П.1.5./ Au

КЕРАМИЧНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ ЦЕНТРОВЕ /П.2./

Керамични пещи /П.2.1./ ▲ Керамични работилници/П.2.2./ ▼

Керопластни работилници /П.2.3./ ●

РАБОТИЛНИЦИ ЗА КОСТ И РОГ /П.3./ ⊖

СЪОРЪЖЕНИЯ ЗА ОБРАБОТКА НА ХРАНИ /П.4./

Мелници /П.4.1./ ⓘ Винарски съоръжения /П.4.2./ ◒

СТЪКЛАРСКИ РАБОТИЛНИЦИ /П.5./ ◍ КАМЕНОДЕЛНИ РАБОТИЛНИЦИ /П.6./ ⊜ ДРУГИ РАБОТИЛНИЦИ /П.7./ ◎ ●

ПЪТНИ СЪОРЪЖЕНИЯ /Т./ ≡

ПЪТ /Т.1./ ═ МОСТ /Т.2./ ⇆ ПЪТНА СТАНЦИЯ /Т.3./ ⇧

МИТНИЦА/Т.4./ ▲ БРОД/Т.5./ ⇝ СТЪЛБИЩА /Т.6./ ☰

ТУНЕЛИ, ЗАСВОДЕНИ ПРОХОДИ/Т.7./ ⤳ МИЛИАРНИ КОЛОНИ/Т.8./ Ω

ВОДОСНОБДЯВАНЕ И КАНАЛИЗАЦИЯ /Х./---

ВОДОПРОВОДИ /Х.1./ ⟶ Акведукти /Х.1.1./ ⟶

КАНАЛИ /Х.2./ ⇌ ВОДОХРАНИЛИЩА /ЦЕРНИ/ /Х.3./ ⊔ БАРАЖИ, БЕНТОВЕ/Х.4./ ↘ КАПТАЖИ/Х.5./ ▦ КЛАДЕНЦИ/Х.6./ ●

КУЛТОВИ СЪОРЪЖЕНИЯ /Б./ △

СВЕТИЛИЩЕ /Б.1./ ☼

Скално /Б.1.1./ ⛰ Край извор/Б.1.2./ ✹ На връх/Б.1.3./ ☼ В пещера /Б.1.4./ ☼

КУЛТОВИ ПОСТРОЙКИ /Б.2./

Храм /Б.2.1./ 🏛 Църква, базилика/Б.2.2./ ⛪ Параклис /Б.2.3./ ♁ Други /джамия, синагога и др.//Б.2.4./ ♁ ♁

КУЛТОВИ КОМПЛЕКСИ /Б.3./ ▣ Манастир /Б.3.1./ ♁

МЕГАЛИТИ /Б.4./ △

Скални ниши/Б.4.1./ ⛰ Менхири, побити камъни/Б.4.2./ ⊥

Изсичания в скали/Б.4.3./ ⛰

КУЛТОВИ ЯМИ/Б.5./ ○ ДРУГИ КУЛТОВИ МЕСТА/Б.6./ ⊕

ПОГРЕБАЛНИ ПРАКТИКИ /Н./ ⊏⊐

НЕКРОПОЛИ /Н.1./

Плоски /Н.1.1./: ▭▭ извън населено място/Н.1.1.1./;около и в култова постройка/Н.1.112./; в границите на населено място /Н.1.1.3./.

Могилни /Н.1.2./ ⌓⌓ единични могили/Н.1.2.1./ ⌓ група могили /Н.1.2.2./ ⌓⌓ гробове или други съоръжения в краймогилното пространство/Н.1.2.3./; вторични гробове в могилния насип /Н.1.2.4./.

Смесени/Н.1.3./: плосък с могили/Н.1.3.1./ ⌓ могилен с плоски гробове /Н.1.3.2./ ⌓

Скални /Н.1.4./ △

ЕДИНИЧНИ ГРОБОВЕ /Н.2./ ▭

НАЧИН НА ПОГРЕБВАНЕ /Н.3./

Трупополагане/Н.3.1./ ⊔ Трупоизгаряне/Н.3.2./ ▽ Препогребване/Н.3.3./ ⊔ Частични гробове/Н.3.4./ ⊔ Кенотафи/Н.3.5./ ⌴

ГРОБНИ СЪОРЪЖЕНИЯ /Н.4./

Яма /Н.4.1./ ⊙ Ограждане с плочи или керемиди /Н.4.2./ ⊞ Покриване и ограждане с ломени или речни камъни, керемиди /Н.4.3./ ▪ Каменни кръгове/Н.44./ ⁘ Саркофази/Н.4.5./ ⊟ Градени/Н.4.6./: долмени/Н.4.6.1./ ⊓ гробници/Н.4.6.2./ ⊓ градеж в яма/Н.4.6.3./ ◉

НАДГРОБНИ ПАМЕТНИЦИ /Н.5./ ⊥ ДРУГИ СЛЕДИ ОТ ПОГРЕБАЛНИ ПРАКТИКИ /Н.6./

ХУДОЖЕСТВЕНИ И ДРУГИ ПАМЕТНИЦИ /И/ ◇

СКАЛНИ РИСУНКИ /И.1./ ✳ СТЕНОПИСИ /И.2./ ◆ МОЗАЙКИ /И.3./ ▩ СКУЛПТУРИ /И.4./ ⊥ РЕЛЕФИ /И.5./ ◪ ОБ-

РОЧНИ ПЛОЧКИ /И.6./ ◪ ГРАФИТИ /И.7./ ▤ НАДПИСИ/И.8./ ☐

АРХИТЕКТУРНИ ЕЛЕМЕНТИ /И.9./ ⌓

ДРУГИ ОБЕКТИ /О./

СЪКРОВИЩЕ /О.1./

Монетно /О.1.1./ ▽ От предмети от благородни метали/О.1.2./ ▽ От оръдия на труда/О.1.3./ ▽ От глинени съдове /О.1.4./ ▽

ИЗОЛИРАНА СЛЕДА ОТ ДЕЙНОСТТА НА ЧОВЕКА /О.2./ × × ×

ОБЕКТ С НЕОПРЕДЕЛЕНА ФУНКЦИЯ /О.3./ ⬚

СЛЕДИ ОТ СТАРИ НИВИ /О.4./ ⁞⁞⁞

ПОДВОДНИ ОБЕКТИ /У./ ◡

КОРАБ /У.1./ ⛴ ПРИСТАНИЩЕ /У.2./ ⚓ ВЪЛНОЛОМ/У.3./ ⚓

СЕЛИЩЕ/У.4./ ◎

ОТДЕЛНИ ПРЕДМЕТИ /У.5./ Амфора /У.5.1./ ♁ Група амфори/У.5.2./ ♁♁ Котва/У.5.3./ ⚓ Група котви/У.5.4./ ⚓⚓

Други /У.5.5./

ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА ХРОНОЛОГИЧЕСКИТЕ ТЕРМИНИ ИЗПОЛЗУВАНИ В АРХЕОЛОГИЧЕСКАТА КАРТА НА БЪЛГАРИЯ.

I. ПРАИСТОРИЯ

I.1. ПАЛЕОЛИТ I.1.1. Среден палеолит I.1.2. Късен палеолит

I.2. НЕОЛИТ I.2.1. Ранен неолит I.2.2. Среден неолит I.2.3. Късен неолит

I.3. Енеолит I.3.1. Ранен енеолит I.3.2. Среден енеолит

I.3.3. Късен енеолит.

I.4. ПРЕХОДЕН ПЕРИОД

I.5. БРОНЗОВА ЕПОХА I.5.1. Ранна бронзова епоха. I.5.2. Средна бронзова епоха. I.5.3. Късна бронзова епоха.

I.6. РАННОЖЕЛЯЗНА ЕПОХА I.6.1. Първи период. I.6.2. Втори период.

II. ИСТОРИЧЕСКИ ПЕРИОД

II.1. КЪСНОЖЕЛЯЗНА ЕПОХА. II.1.1. Първи период. II.1.2. Втори период.

II.2. АНТИЧНОСТ II.2.1 . Ранноримска. II.2.2. Късноримска. II.2.3. Късноантична.

II.3. СРЕДНОВЕКОВИЕ. II.3.1. Ранносвлавянски период. II.3.2. Първа българска държава. II.3.3. Византийско владичество. II.3.4. Втора българска държава. II.3.5. Късносредновековие.

КУЛТУРНИ И ЕТНОКУЛТУРНИ ТЕРМИНИ ИЗПОЛЗУВАНИ В АРХЕОЛОГИЧЕСКА КАРТА НА БЪЛГАРИЯ

Левалуазко-мустиерска култура
Мустиерска култура
Магдаленска култура
Епитардиграветска култура
Култура Цонево
Култура Караново I
Култура на западнобългарска рисувана керамика /Кремиковци, Градешница-Кърча, Кременик-Анзабегово/
Култура Хотница
Култура Караново IV
Култура Бяла Слатина
Култура Кременик II
Култура Сава
Култура Марица /Караново V/

Левалуазка култура
Граветска култура
Тардиграветска култура
Култура Овчарово
Култура Караново II
Култура Усое I
Култура Усое II
Култура Самоводене
Култура Караново III/Веселиново/
Култура Курило
Култура Акропотамос-Тополница
Култура Поляница
Култура Градешница

Култура Дикилиташ-Слетино
Култура Криводол-Салкуца-Бубани ХумIа
Култура Певец
Култура Галатин
Култура Езерово
Култура Езеро
Култура Нова Загора
Култура Ноз-Кослоджен
Култура Ново село-Кърна-Жуто бърдо-Гърла маре
Култура Варна
Култура Коджадермен-Гумелница-Караново VI
Култура Телиш III
Ямна култура
Култура Магура-Коцофени
Култура Юнаците
Култура Маноле

В случаите, които се отнасят до историческия период няма да бъдат използувани категориите "археологическа култура", а етнокултурни термини. Когато етническото определяне на археологическия комплекс ще бъде невъзможно или пък много хипотетично, предлагаме тази графа да остане непопълнена.

Термини:
Тракийската култура
Провинциалноримска култура
Славянска култура
Българска средновековна култура
Българска къносредновековна култура
Чужди етнически елементи /латенска, германска, сарматска и др./
Гръцката култура
Византийска култура
Старобългарска култура
Прабългарска култура

ПРИНЦИПИ НА ОПИСАНИЕ НА КЕРАМИКАТА

Описанието на керамичния материал започва след хронологическото му разделяне. След това се описват характерните за дадена епоха датиращи единични или група фрагменти. В описанието се включва формата на тази част от тялото, от която е фрагмента, техниката на изработка и структурата на глина.

ФОРМИ

Устия: неподчертани/прави, завити навътре/, слабо подчертани /цилиндрични, фуниевидни/, силно подчертани.

Венче: равно, заоблено, изтънено, удебелено/срязано, подгънато/, косо срязано/навън, навътре/, хоризонтално издадено /навън, навътре/, профилирано.

Тяло: заоблено, конусовидно, биконично, цилиндрично.

Дръжки: хоризонтални и вертикални. Видовете сечения са характерни за двата типа - кръгло, овално, триъгълно, четириъгълно, лентести, плоско и със сложен профил. Отделен вид представляват дръжки-израстъци - езичести /триъгълни, овални/, конусовидни, цилиндрични.

Дъна: плоско /неподчертано, слабо подчертано, подчертано/, със столче /плътно, пръстеновидно, кухо/.

УКРАСА

На тялото: врязан орнамент, набоден, щемпелуван, жлебове /канелюри/, пластичен, рисуван.

На дръжките и израстъци: жлебове, пластичен орнамент, врязан орнамент, усукани дръжки.

ТЕХНИКА НА ИЗРАБОТКА

На ръка, на колело, на бавно колело.

СТРУКТУРА

Дебелина: на ръка /тънкостенна - до 0,5 см, със средна дебелина - до 1 см, дебелостенна - над 1 см/, на колело /тънкостенна - до 0,3 см, със средна дебелина - до 0,8 см, дебелостенна - над 0,9 см/

На глина: на ръка /с малко, средно или много примеси - дребно или едрозърнести, груба т.е. с голямо количество различни по големина примеси/, на колело /без примеси, с малко примеси - дребно или едрозърнести, с много примеси/.

ОБРАБОТКА НА ПОВЪРХНОСТТА

Вид: твърда, мека.

Обработка на повърхносттта: на ръка / огладена, неравна, грапава, излъскана, покрита с тънък пласт тлъста глина, други/, на колело /огладена, грапава/.

Покритие на повърхността: фирнис, лак, графит, ангоба, глазура, глеч

Цвят на повърхността: равномерен /жълт, червен, сив, кафяв, сивочерен/, неравномерно изпечена.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ПРАИСТОРИЯ

1. Н.Сираков. Междунаодни проучвания на палеолитни находища и кватернерната им среда в Карлуковския карст, Община Луковит 1 стр.
2. Св.Сиракова. Стратиграфски изследвания на палеолитното находище в района на с.Муселиево, Ловешка област 2 стр.
3. Ст.Иванова. Разкопки на къснопалеолитното находище "Чучура" /Орфей I/ в района на с.Борино, област Пловдивска 3 стр.
4. Б.Николов, К.Рогева, Е.Сиракова, Н.Маджев. Разкопки на неолитното селище Слатина през 1983 г. 4 стр.
5. В.Николов, Ст.Хилер, М.Кънчев, П.Хьоглингер, Т.Кънчева. Разкопки на селищната могила Караново през 1983 г. 5 стр.
6. Ан.Бакърска. Разкопки на праисторическото селище Гълъбник, Радоминска община 6 стр.
7. Р.Катинчаров, Жан-Пол Демуль, М.Лихардос, Ил.Кулов, М.Кулова. Проучване на праисторическото селище край с.Ковачево, Санданско 7 стр.
8. Я.Бояджиев, Ив.Вайсов. Разкопки на неолитното селище "Кременица" при с.Тополница 8 стр.
9. Л.Перничева, И.Грембска-Кулова, И.Кулов. Разкопки на праисторическото селище "Дамяница", община Сандански 9 стр.
10. И.Ангелова. Праисторическо селище "Резервата", Търговишко 10 стр.
11. П.Станев. Археологически проучвания на неолитна селищна могила 11 стр.
12. К.Кънчев, В.Попов, Р.Кожухаров. Археологическите разкопки на Русенската селищна могила 12 стр.

13. И.Ангелова. Праисторически некропол край гр.Омуртаг 13 стр.
14. Н.Попов. Разкопки на селищната могила край гр.Смядово, Варненска област 13 стр.
15. Х.Тодорова, Т.Димов. Праисторически некропол на брега на Дуранкулашкото езеро 14 стр.
16. Х.Тодорова. Разкопки на праисторическата сграда в кв.Подуене, София 16 стр.
17. А.Радунчева, Б.Колева. Археологически разкопки на енеолитния култов център до с.Долнослав, Пловдивско 17 стр.
18. Р.Катинчаров, В.Николов, Ил.Илиев, Фр.Бертемес, Я.Лихардус. Разкопки на селищната могила край с.Драма, Бургаска област 18 стр.
19. Ст.Чохаджиев. Разкопки на енеолитното селище в м."Чардако" край село Слатино, Кюстендилско 20 стр.

II. ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

1. В.Илчева. Археологически разкопки на праисторическото селище Хотница-Водопада, Великотърновска община през 1988 г. 21 стр.
2. Ив.Панайотов, Ст.Александров. Раннобронзовото селище до с.Мировци /Варненска област/ 22 стр.
3. А.Йоцова. Селище от ранната бронзова епоха до с.Градец, Видинско 23 стр.
4. Ал.Бонев, Г.Александров. Сондаж край язовира при с.Расово, Михайловградска област 23 стр.
5. Р.Катинчаров, В.Мацанова, Д.Генов, Н.Я.Мерперт. Българо-съветска експедиция на селищната могила при с.Юнаците, Пловдивска област 24 стр.
6. М.Кънчев, Т.Кънчева. Разкопки на праисторическото селище от ранната бронзова и ранна желязна епоха-Овчарица-2, 1988 година 25 стр.

7. Р.Катинчаров,Д.Герова с колектив, А.Стронк с колектив, Х.Сузуки с колектив. Разкопки на селищната могила до с.Дядово, Новозагорско 26 стр.
8. Г.Кулов, Г.Нехризов. Спасителни разкопки на обект от къснобронзовата и ранножелязната епоха при с.Стоманци, Хасковска област 27 стр.
9. В.Велков, П.Гетов,П.Делев,К.Рабаджиев,Н.Танчева-Василева,Ил.Илиев,Д.Драганов,Г.Рибаров,Д.Николов. Разкопки в Кабиле и неговата околност 28 стр.
10. Д.Гергова,М.Чичикова,А.Балканска с колектив. Проучвания в Сборяново 33 стр.
11. А.Балканска,Г.Възвъзова,Б.Матева. Археологически разкопки на обекта "Демир Баба Теке" 34 стр.
12. М.Чичикова,Т.Стоянов,П.Делев,А.Божкова,Г.Радославова,К.Димитров,Ж.Михайлова. Разкопки на тракийския град /Обект "Водна централа"/ 35 стр.
13. Д.Гергова,Д.Вълчева,Г.Възвъзова,Ж.Михайлова, Ал.Колев. Източен некропол, Могила 13 37 стр.
14. Д.Герова с колектив. Теренни обхождания и сондажи за археологическата карта на "Сборяново" и Исперихска община 38 стр.
15. Ал.Г.Бонев,Г.Александров. Разкопки на тракийския култов център в м.Багачина край с.Сталийска махала, Михайловградска област 39 стр.
16. А.Гоцев,М.Димитрова. Разкопки на тракийско светилище в м.Габяшка могила, с.Бабяк, община Белица 40 стр.
17. П.Кияшкина, ст.н.с.М.Домарадски. Разкопки в м."Манастир тепе" при Бургаски минерални бани 43 стр.
18. Г.Гинев. Сондажни разкопки на тракийска крепост при с.Кралево, Търговишка община 44 стр.
19. Ив.Панайотов, Цв.Попова. Експедиция "Малък Преславец 1988 г." 45 стр.
20. И.Панайотов, Г.Китов,Б.Борисов,К.Лещаков,Р.Георгиева,Ц.Попова. Експедиция "Марица-изток" 45 стр.

21. Г.Китов,Г.Атанасов,З.Странджев. Тракийски могили край с.Правенци, Новопазарско 48 стр.
22. Г.Китов,Т.Борисова. Могилни некрополи в община Правец 49 стр.
23. Д.Станчев. Разкопки на тракийска нагробна могила до с.Копривец, Разградска област 50 стр.
24. А.Божкова,П.Делев. Разкопки на надгробни могили край Етрополе 51 стр.
25. В.Игнатов,Д.Гергова. Спасителни разкопки на надгробна могила при с.Радецки 52 стр.
26. К.Кисьов. Тракийски некропол край с.Стойките, Смолянско 53 стр.
27. Г.Китов,Б.Маричков. Тракийска могила край Брани поле, Пловдивско 54 стр.
28. К.Кисьов. Тракийски некропол край гр.Чепеларе, Пловдивска област 55 стр.
29. А.Божкова. Спасителни разкопки на надгробна могила край Самоков 55 стр.
30. М.Домарадски. Теренни обхождания и сондажни проучвания по горното течение на р.Марица 56 стр.
31. Т.Кънчева,М.Кънчев,В.Игнатов. Разкопки на надгробна могила до с.Любенец 57 стр.
32. Ц.Дражева,Д.Момчилов. Теренни обхождания и сондажи в Карнобатска община 58 стр.
33. М.Домарадски. Обхождания и сондажи в община Септември 59 стр.
34. Ил.Катевски,Н.Тонков. Резултати от геофизичните проучвания през 1988 г. 61 стр.

III. АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

1. В.Велков,В.Найденова,Г.Кузманов,А.Николаева, И.Цветков,М.Болини,Д.Джорджети. Разкопки на римския и ранновизантийски град Рациария 63 стр.
2. П.Доневски. Разкопки в Нове 1988 г. 64 стр.
3. Ал.Милчева,Евг.Генчева,Л.Вагалийски. Разкопки в Нове, Сектор Х, проведени през 1988 г. 66 стр.
4. Л.Слоковска,Т.Иванов,П.Георгиев,Р.Иванов,Г.Кабакчиева,К.Вачева,В.Начева,С.Кошев,Е.Гошева,С.Нинов, Цв.Попова,Г.Мавров,И.Църов,П.Владикова,А.Поултър, П.Стрейндж,Р.Фокнър,А.Блейр,Т.Карбин,Г.Еванс, Е.Шепард и специализанти - Англия. Разкопки в Никополис ад Иструм /Българо-английска експедиция/ 67 стр.
5. Ан.Николаева,И.Цветков. Спасителни разкопки в антична Бонония 72 стр.
6. Кр.Калчев. Спасителни разкопки в югозападния некропол на Августа Траяна /Стара Загора 73 стр.
7. В.Попова-Мороз,Вл.Петков,Д.Манджовски. Спасителни разкопки на ул."Партизанска" - Сандански 75 стр.
8. И.Прокопов,Л.Стайкова,Р.Спасов,В.Вандова-Спасова, Ю.Мещеков,А.Тонев,Юл.Фърков. Разкопки в Пауталия 77 стр.
9. Е.Кесякова. За археологическите разкопки на обект "Форум - изток" във Филипопол през 1988 година 79 стр.
10. З.Каров,М.Боспачиева. Спасителни проучвания на бул."Лиляна Димитрова" в Пловдив 79 стр.
11. З.Каров,М.Мартинова. Спасителни разкопки на ул."Никола Господинов",бл.3 в Пловдив 80 стр.
12. З.Каров,М.Мартинова. Спасителни разкопки на северната част на форума на Филипопол 81 стр.
13. В.Танкова. Спасителни археологически разкопки на ул."Ст.Чальков" 1а в Пловдив - продължение 82 стр.
14. К.Маджаров,М.Маджаров. Разкопки на Диоклецианопол през 1988 г. 83 стр.

15. Н.С.К.И.Н.Ст.Дамянов,П.Балабанов,Е.Дочева,М.Върбанова. Археологическите проучвания в Дебелт през 1988 г. 85 стр.

16. И.Карайотов,И.Бонева. Спасителни археологически разкопки в местността "Палеокастро" - гр.Поморие - 1988 г. 86 стр.

17. М.Лазаров,Ив.Василчин. Разкопки на ул."Цар Иван Шишман" във Варна през 1988 г. 88 стр.

18. Ан.Ангелов. Спасителни разкопки в м."Кабата" при Девня 88 стр.

19. Ю.Божинова. Римски некропол в м."Беглика" с.Крупник, Софийска област 89 стр.

20. Ю.Божинова. Античен некропол край с.Мулетарово, Софийска област 90 стр.

21. Хр.Буюклиев,Кр.Калчев,Д.Янков,М.Минкова. Спасителни археологически разкопки в археологическия резерват Августа Траяна - Верея Боруй 91 стр.

22. К.Шалганов,П.Павлов. Римска вила край с.Смочан, Ловешко 93 стр.

23. Г.Радославова. Спасителни разкопки на антична сграда в м."Пчелина" край Разград 94 стр.

24. В.Божилова,В.Витски,Ж.Величков,Р.Стоянова, В.Иванов. Антична резиденция при Костинброд 95 стр.

25. Ц.Дражева. Разкопки на късноантична и ранновизантийска крепост в м."Градището" при с.Лозарево, Бургаско 96 стр.

26. Г.Лазов. Разкопки на късноантичната крепост и базилика в м."Спасовица" при Белово, Пловдивска област 97 стр.

27. А.Балканска. Археологически разкопки на Калиакра'88 Обект I. Цитаделата. 98 стр.

28. Д.Станчев. Разкопки в Кастела Ятрус 101 стр.

29. В.Стоичков. Разкопки в Алмус 102 стр.

30. В.Любенова. Разкопките при махала Арбанас /Радомир/ през 1988 година 102 стр.

31. Г.Кузманов,В.Петков,Д.Манджовски. Спасителни разкопки на сграда от римската епоха при с.Градешница, община Кресна 104 стр.

32. И.Църов. Спасителни разкопки край "Лесичерски стълб" - с.Лесичери, Великотърновско 104 стр.

33. С.Торбатов. Спасителни разкопки в м.Глината край с.Гуслар, Тервелско 105 стр.

34. Г.Атанасов. Разкопки на комплекс на битова керамика при с.Мадара през 1988 г. 106 стр.

IV. СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

1. Р.Рашев. Разкопки в дворцовия център в Плиска 108 стр.

2. П.Георгиев. Нови проучвания в манастира при Голямата базилика 109 стр.

3. Ст.Станилов. Селище югоизточно от вътрешния град на Плиска 110 стр.

4. Р.Василев. Ранносредновековно селище, североизточно от обект 31, във външния град на Плиска 111 стр.

5. Ст.Витлянов. Археологически проучвания на обект № 41 във външния град на Плиска 112 стр.

6. Д.Овчаров,Ж.Аладжов,Н.Овчаров. Разкопки на обект "Преславска архиепископия" 113 стр.

7. М.Ваклинова,Ир.Щерева. Разкопки в дворцовия център на Преслав 114 стр.

8. Т.Михайлова,Ив.Йорданов. Разкопки на обект Административна сграда - Велики Преслав 114 стр.

9. Ст.Бонев. Разкопки в югоизточния район на вътрешния град в Преслав 116 стр.

10. Ст.Витлянов. Сградата в южния сектор на вътрешния град на Преслав 117 стр.

11. Ст.Витлянов. Разкопки на източната крепостна стена на ВГ на Преслав 118 стр.

12. Т.Тотев,К.Тотев. Разкопки в Патлейна 118 стр.

13. Л.Дончева-Петкова,С.Торбатов. Разкопки в с.Одърци, Толбухинско 119 стр.

14. М.Йосифова. Археологически проучвания във външния град на Калиакра през 1988 година 120 стр.

15. Ас.Салкин,А.Орачев. Подводна археологическа експедиция "Каварна - 88" 121 стр.

16. Ст.Бонев,М.Димитров. Старобългарско селище при с.Хърсово, Новопазарско 122 стр.

17. В.Йотов,Г.Атанасов. Ранносредновековна крепост "Скала" при с.Кладенци, Тервелско 122 стр.

18. К.Койчева. Археологически разкопки на м."Градище" край Габрово 124 стр.

19. Я.Алексиев,В.Вачев. Сондажни проучвания на църквата "Св.Атанас" в гр.Горна Оряховица 124 стр.

20. Ат.Милчев,К.Койчева,П.Димитров. Археологически разкопки на м."Градът" при с.Крамолин 125 стр.

21. Д.Димитрова,Цв.Дремсизова,Пл.Иванов. Археологическо проучване на ант.и средновековната крепост "Калето" до гр.Мездра през 1988 г. 127 стр.

22. Ж.Аладжов,Ц.Дражева,Д.Момчилов. Крепостта "Маркели" край Карнобат 127 стр.

23. Ир.Щерева,М.Радева,Кр.Рачева. Разкопки на крепостта в Сливен 128 стр.

24. Ст.Лисицов,О.Миланова. Предварителен отчет на разкопките на късноантичната и средновековна крепост Хисаря на град Николаево, Хасковска област и теренни обхождания в района 129 стр.

25. Ив.Крайчев. Археологически разкопки и проучвания на късноантичната и средновековна крепост край с.Караделово,Ямболско 130 стр.

26. В.Нешева,Д.Янков,П.Георгиева,В.Дончева,М.Вендел, Г.С.фон Бюлов,Б.Бьотгер,Б.Дьоле,[illegible].Спрайке, Х.П.Фитце. Разкопки на Карасура през 1988 година 131 стр.

27. Р.Морева,Ж.Танкова. Археологически разкопки на средновековния пласт в Пловдив през 1988 година 132 стр.

28. Хр.Буюклиев,Д.Янков,Кр.Калчев. Проучвания на средновековни обекти в Стара Загора през 1988 г. 133 стр.

29. Р.Спасов,В.Вандова,Ю.Фърков. Разкопки в Кюстендил 133 стр.

30. В.Нешева,Б.Цветков,Д.Серафимова,Г.Стоянов,Цв.Комитова,О.Миланова,В.Писарева,Хр.Попова. Разкопки в Мелник 135 стр.

31. И.Алексиев,Х.Вачев,Ив.Бъчваров. Разкопки на крепостта "Раховец" при Г.Оряховица 137 стр.

32. Б.Димова,Ст.Йорданов. Разкопки на средновековния град Червен 139 стр.

33. С.Симеонов. Средновековния град "Хоталич" край Севлиево 140 стр.

34. В.Вълов. Разкопки на българския средновековен замък "Баба Вида" в гр.Видин 141 стр.

35. Д.Топтанов,Ан.Меламед,Г.Абдулов. Средновековната крепост "Красен" край Панагюрище 142 стр.

36. Ив.Джамбазов. Разкопки на "Аневско кале" край Сопот 144 стр.

37. Кр.Стефанова. Археологически проучвания на средновековното селище при с.Крън, Хасковска област 145 стр.

38. Т.Балабанов,Т.Иванов,Г.Радославова,Н.Димитров. Теренни обхождания в самуилската община, Разградска област 146 стр.

39. Б.Д.Борисов,Кр.Лешаков. Експедиция "Марица-изток"'88 146 стр.

40. Л.Квинто. Теренни обхождания със сондажно проучване в землището на с Ив.Шишманово, Заветска община, Разградска област 147 стр.

41. К.Меламед,Ан.Меламед,Вл.Баряков. Теренни обхождания на землището на община Банско 149 стр.

42. Ал.Кузев,К.Попконстантинов,П.Георгиев. Разкопки в манастира при с.[illegible], Провадийско 149 стр.

43. Т.Балабанов,П.Георгиев. Разкопки на старобългарската църква при с.Черноглавци, Варненска област 150 стр.
44. Й.Алексиев,М.Робев,Н.Танчева. Археологически проучвания в раннохристиянския комплекс при с.Воден 151 стр.
45. Н.Овчаров,Д.Хаджиева. Средновековен манастир в кв.Веселчани, гр.Кърджали 152 стр.
46. Я.Николова,М.Робов. Разкопки на средновековния Килифаревски манастир 153 стр.
47. В.Димова,Б.Димитрова,Кр.Капелкова,Ив.Петрински, Р.Стоев. Манастира "Св.Иван Предчета" при Созопол 154 стр.
48. Църква в м."Църковен рид" край с.Нова Махала, Баташко 156 стр.
49. А.Конаклиев. Археологически разкопки на останки от църква край село Черковна, Търговищко 157 стр.
50. Д.Димитрова. Проучване в и около късновъзрожденската част на "Боянската църква" 158 стр.
51. Р.Побожникова. В средновековната църква "Свети Илия"и прилежащия й двор - кв.Илиянци, София 158 стр.
52. Р.Рашев,Ст.Станилов,Г.Атанасов. Старобългарски езически некропол при с.Ножарево, Разградска област 159 стр.
53. Р.Рашев. Ранносредновековен некропол в с.Караманите, Варненска област 160 стр.
54. В.Йотов,В.Парушев. Ранносредновековни некрополи в с.Хитово, Толбухинско 161 стр.
55. П.Иванов. Спасителни разкопки на средновековен некропол при с.Ослен Криводол, Михайловградска област 162 стр.
56. Д.Хаджиева. Спасителни разкопки на християнски некропол с.Боровица, община Ардино 163 стр.
57. В.Попова-Мороз,Вл.Петков,Д.Манджовски. Спасителни разкопки в Сандански 164 стр.
58. Д.Станчев. Разкопки на некрополи от територията на община гр.Зятово, Разградска област 165 стр.

59. Зл.Генова. Проучвания на късносредновековни некрополи в Разградско 166 стр.
60. Ан.Конаклиев. Сондажи на късносредновековен некропол при село Драгановец, Търговищко 166 стр.
61. Б.Петрунова. Късносредновековен некропол при с.Неделково, Трънска община 167 стр.
62. П.Петрова. Islямски некропол в с.Градище, Шуменско 167 стр.

V. ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1. Г.Мавров. Периодизация на археологически обекти въз основа на анализ на строителни разтвори 169 стр.
2. Л.Нинов. Остеологични изследвания през 1988 г. 169 стр.
3. Ц.Попова. Проучване на палеоетноботанически материали през 1988 година 170 стр.

VI. ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ

1. Ад.Салкин.А.Орачев. Подводна археологическа експедиция "Каварна-88" 172 стр.
2. Д.Топтанов,Ас.Салкин. Проучвания на археологически комплекс "Яйлата" през 1988 година 172 стр.
3. М.Лазаров. Подводни археологически проучвания в залива на нос "Св.Атанас" край град Бяла 173 стр.
4. М.Лазаров,К.Порожанов,В.Попов. Подводна археологическа експедиция "Урдовиза'88" 174 стр.
5. Ив.Карайотов,Ав.Петков,Хр.Ангелова. Подводни проучвания в залива пред устието на р.Ропотамо 175 стр.
6. В.Велков,В.Найденова,Б.Димитров. Подводни археологически проучвания по южното черноморие 176 стр.
VII. ХЕОЛОГИЧЕСКА КАРТА НА БЪЛГАРИЯ 177 стр.